

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Smede før og nu

mskridt gennem 75 år

Smede før og nu

Smede før og nu

Ernst Christiansen

Smede før og nu

**Udvikling og
fremskridt
gennem 75 år**

Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund . 1963

Festskriftets tegnere: Kapitelvignetterne af bladtegner Valdemar Larsen. Tegningerne på siderne 27, 33, 40, 49, 69, 79, 115 og omslagets bagside af illustrationstegner Vald. Larsen.

Forord

DANSKE smede- og maskinarbejderes udvikling og historie adskiller sig vel ikke væsentligt fra den sociale, økonomiske og arbejdsmæssige fremgang, der har været for andre lønarbejdere inden for den danske fagbevægelse.

Når Smedeforbundet har indtaget en så central stilling — ikke alene inden for den danske arbejderbevægelse, men i hele samfundet — er årsagen sikkert den, at smedefaget har traditioner, som går århundreder tilbage, og som smedene helt op til vor tid har følt sig forbundet med.

Smedene har faktisk i hele den tekniske udvikling været uundværlige folk, hvad enten det så drejer sig om fremstilling af ny teknik eller om at vedligeholde det igangværende maskineri.

Dernæst har Smedeforbundets medlemstal lige fra starten haft en sådan størrelse, at selve forbundspolitikken tit og ofte fik stor indflydelse på de dispositioner og afgørelser, der både fagligt og politisk er blevet truffet i vort samfund.

Redaktør Ernst Christiansen har — ligesom i 60 års festskriftet — nu ved vort 75 års jubilæum haft en heldig hånd til at slå ned på de centrale punkter og uden for meget overflødigt stof at tegne et billede af den organisationsmæssige og overenskomstmæssige udvikling, der har fundet sted i Smedeforbundets historie.

Historien er vel, når alt kommer til alt, også vor tids bedste læremester. Det er erfaringerne, der giver grundlag for nye landvindinger uden unødige omkostninger. Dette har Ernst Christiansen på mesterlig måde belyst i det foreliggende værk.

I festskriftet peges som noget centralt på, at vel har de skiftende ledelser stedse gennem en realistisk anlagt politik søgt at gøre løn- og arbejdsvilkårene for medlemmerne i Smedeforbundet så gode som muligt. Men man har tillige anlagt det hovedsynspunkt, at produktionen, som er den egentlige indtjeningsfaktor, ikke kunne tilsidesættes som noget ligegyldigt. Derfor har produktionsinteresserne, hvad bogen rigtigt peger på, haft en meget fremtrædende plads, der ikke mindst er forstærket ved den politik, som dansk arbejderbevægelse nu primært fører for at fastholde den fulde beskæftigelsesgrad.

På Smedeforbundets vegne takker jeg først og fremmest redaktør Ernst Christiansen for hans levende fremstilling og klare udtryksform, som netop tegner billedet af smeden før og nu, ligesom jeg takker alle øvrige medvirkende ved bogens fremstilling — herunder særligt forbundets tidligere sekretær, Herman Jørgensen, der har forestået tilrettelæggelse og billedredaktion — for den hjælp, de har ydet, således at vi på 75 års dagen kan lægge denne historie frem for det enkelte medlem. Jeg tror, medlemmerne med stor interesse vil gennemlæse festskriftet, da det jo faktisk for mange — især ældre medlemmer af forbundet — er en del af deres eget liv, der er beskrevet på dets blade.

Maj 1963.

HANS RASMUSSEN

Indledning

DET er i år 75 år siden, Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund stiftedes. De 75 år har bragt en stor udvikling og megen fremgang både for forbundet og for dets medlemmer. I nærværende skrift er denne udviklings hovedtræk og mest betydningsfulde enkeltheder søgt skildret.

Ved forbundets 25 års jubilæum i 1913 og ved 50 års jubilæet i 1938 udsendtes festskrifter med skildring af de forløbne år. Ved 60-året i 1948 udgav forbundet en bog, *Danske Smede*, hvori forbundets historie fortaltes med særlig henblik på de mænd, der har været ledende i de forløbne år.

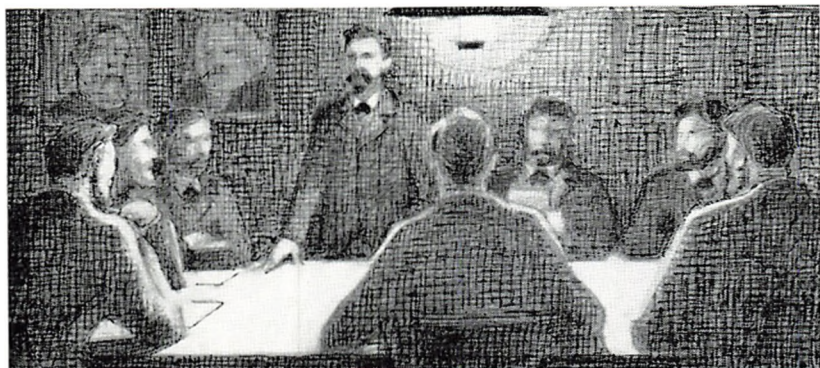
Det er under disse forhold naturligt, at der i nærværende bog er lagt særlig vægt på den sidste del af de forløbne 75 år. Det er jo da også denne periode, der har mest forbindelse med og indflydelse på fagets politik og beslutninger idag — ligesom det vel var den periode, de aldersklasser, der nu efterhånden rykker ind i arbejdet, kan lære mest af.

De første årtier i forbundets historie og smedenes organisationsliv fra 1871—88 er i nærværende bog behandlet mere kortfattet end i de tidligere festskrifter. Dette har været nødvendigt også under hensyn til, at nærværende bogs omfang ikke skulle blive urimeligt stort. Så er der jo også den omstændighed, at det for disse ældre perioder uundgåeligt i aldeles overvejende grad bliver tale om gentagelser. Dog er ved gennemgang af nu tilgængelige kilder og ved samtaler med ældre fagfæller og deres

pårørende skaffet i hvert fald nogle nye enkeltheder frem. — Det bør vel understreges, at alt væsentligt til belysning af forbundets ældste historie er taget med.

Formålet har været at give gamle og nye medlemmer og andre interesserede adgang til i en så let tilgængelig form som muligt at følge og forstå, hvordan danske smede og maskinarbejdere har bygget en sammenslutning op, der har skaffet dem selv bedre kår og bidraget til at skaffe fremskridt for hele den arbejdende befolkning.

Ernst Christiansen.

Pionerne mødes

DE 20. august 1888 var en travl dag i den nye smukke forsamlingsbygning i Rømersgade 22. Rundt om i bygningens lokaler afholdt de i de foregående år stiftede faglige landsforbund kongresser. I et lille afsides lokale var samlet nogle få smede og maskinarbejdere. De var der med det formål at få startet et landsforbund af smede og maskinarbejdere.

I dagene forud havde der været afholdt skandinavisk arbejderkongres. Disse skandinaviske kongresser spillede i en årrække en betydelig rolle. Der var på den tid ingen faglige landsorganisationer i de tre nordiske lande, og der var kun få faglige landsforbund. De skandinaviske kongresser blev under disse forhold stedet, hvor repræsentanter fra de ofte små fagforeninger, der fandtes rundt om i landene, kunne samles og ved samværet styrke hinanden, og hvor der gennem drøftelser og beslutninger kunne skabes klarhed over retningslinier for arbejdet fremover.

Foruden faglige emner drøftedes på de skandinaviske kongresser politiske spørgsmål. Kongressen i København tog socialdemokratisk standpunkt. Social-Demokraten skrev herom dagen efter:

»Kongressens anerkendelse af de socialistiske principper betyder selvfølgelig ikke, at alle fagforeningernes medlemmer uden undtagelse er socialdemokrater. Men det betyder, at det langt overvældende flertal af fagforeningernes medlemmer er socialdemokrater, og at navnlig de dygtigste, intelligenteste og som følge deraf mest fremtrædende medlemmer tilhører vort parti«.

Valdemar Olsen, formand fra forbundets oprettelse til juli 1890.

Da der ved de skandinaviske kongresser mødte repræsentanter fra lokale foreninger i forskellige fag, var det et godt sted til forsøg på at danne landsforbund, hvor et sådant ikke fandtes i det pågældende fag. Det var dette, der var tilfældet for smedene og maskinarbejderne. På et bestyrelsesmøde i smede- og maskinarbejdernes organisation i København var det vedtaget at opfordre de organisationer, fagfæller havde oprettet i flere af provinsbyerne, til i forbindelse med den skandinaviske kongres at være med til oprettelse af et fagligt landsforbund. Af de gamle protokoller fra de pågæl-

dende foreninger ses det, at opfordringen mødtes med forståelse og fik tilslutning.

Dette var altså forklaringen på, at otte smede og maskinarbejdere befandt sig i det lille lokale i Rømersgade 22 hin 20. august 1888.

Hvem var disse otte mænd? Hvor kom de fra disse pionerer, og hvordan blev deres skæbne senere hen?

Fire af dem repræsenterede to københavnske organisationer. De andre fire var fra henholdsvis Helsingør, Ålborg, Randers og Århus.

To mænd, Vald. Olsen og F. Hurop, begge fra Smede- og Maskinarbejdernes Forbund i København, må absolut betegnes som hovedpersonerne.

Det var Vald. Olsen, der havde taget initiativet til sammenkaldelsen af mødet. Han var på det tidspunkt en mand på 31 år. Han var født i Nykøbing F og var, da hans fader havde været med i Internationale, allerede fra barndommen påvirket af socialistiske ideer. Da han som ung svend i 1881 kom til København, tilsluttede han sig straks den da næsten livløse fagforening og var i de følgende år en af dem, der igen fik liv i organisationen, hvis formand han blev i 1887. Det var i denne egenskab, han i bestyrelsen gennemførte beslutningen om at oprette et landsforbund. Valdemar Olsen blev det nye forbunds første formand, men trak sig tilbage efter et par års forløb. Han forblev dog i hovedbestyrelsen og valgtes i 1897 til hovedkasserer, men forlod denne post i 1903 for at blive sekretær i De samvirkende Fagforbund. Efter nogle måneders forløb kaldte en ny opgave på ham. Han blev forretningsfører for det nyoprettede »Arbejdernes Livsforsikring«. Til smedenes organisationsliv bevarede han dog tilknytning endnu en årække. I 1906 valgtes han som den første socialdemokratiske folketingsmand i sin fødeby og repræsenterede til 1927 Nykøbing F-kredsen.

Meget anderledes formede skæbnen sig for Ferdinand Hurop. Han var sammen med Valdemar Olsen banebrydende pioner for de danske smedes organisation. Men dermed hørte ligheden også op. Vald. Olsen var den mere stilfærdige men sejt udholdende arbejdskraft. Den da 35-årige Hurop havde i 1888 allerede skabt sig et navn, der var kendt, afholdt og forhadet — henholdsvis blandt arbejdere og arbejdsgivere; men selv modstandere fremhævede hans charmerende væsen. Han var født i København, men opvokset i Jylland og udlært i Randers. Han var som formand 1883—87 med til at genrejse den københavnske organisation. I 1890 afløste han Vald. Olsen som formand for smedeforbundet, men fratrådte et par år efter. I 1893 udvandrede han som så mange andre i hin tid til USA. Men han bevarede sin forbindelse med de danske smedes organisation.

Og da han kom hjem på besøg i 1913 for at være med til smedeforbundets 25-års jubilæum, blev han i Danmark i nogle år og var forretningsfører for Social-Demokraten i Nakskov. Efter nogle års forløb rejste han igen til USA, hvor han en periode var redaktør af et dansk socialdemokratisk blad i Chicago. Senere var han en tid leder af en koloni i Virginia. Til sin død

Ferdinand Hurop, formand fra juli 1890 til april 1892.

i 1934 bevarede han interessen for og forbindelsen med dansk arbejderbevægelse, som han med sin begejstrede veltalenhed og stormende energi havde ydet en så værdifuld indsats for i dens første og trangeste år.

Som tredje repræsentant for fagforeningen i København var mødt den 32-årige N. P. Nielsen. Han var udlært i Farum. I 1882 meldte han sig til organisationen og var fra året efter medlem af bestyrelsen. Han var en meget aktiv organisationsmand, der gennem en lang årrække var så at sige fast dirigent ved fagforeningens møder. Han indvalgtes i hovedbestyrelsen ved forbundets stiftelse og genvalgtes på de følgende kongres-

ser indtil 1901. Han afgik ved døden i 1906.

Den i 1887 stiftede Klejnsmedenes Fagforening havde sendt sin første formand, den 28-årige Sofus Olsen, som iøvrigt varetog formandshvervet igen 1888—90. Ved forbundets stiftelse indvalgtes også han i hovedbestyrelsen og var medlem af denne til kongressen 1895. Han afgik ved døden i 1913.

Fra Helsingør mødte den 45-årige Fritz Weber. Han havde været med at stifte fagforeningen i Helsingør og valgtes til formand, hvilket hverv han varetog til 1891. Han arbejdede i en årrække på skibsværftet i Helsingør, men havde så i en

periode et cyklereparationsværksted. Sine sidste arbejdsår var han i værktøjsudleveringen på værftet. Han var også politisk aktiv og medstifter af den socialdemokratiske forening i Helsingør. Det var velfortjent, at denne foregangsmand fik den første bolig i den alderdomsstiftelse, som det efter megen modstand lykkedes det socialdemokratiske flertal i Helsingør byråd med smeden Peder Christensen som leder at få bygget. Weber døde i 1927.

Delegeret fra Århus var Elias Petersen, der var 34 år gammel. Han havde været med at stifte fagforeningen i Århus i 1883 og var dens første formand, men fratrådte af helbreds-hensyn i 1885. En kollega i Århus omtaler ham således: »Elias Petersen var fra sin tidligste ungdom stærkt interesseret og meget aktiv indenfor arbejderbevægelsen. Han var en nær ven af Peter Sabroe, med hvem han fartede rundt i Jylland til møder og folkelige forsamlinger. Hele hans færden var præget af det vågnende socialdemokrati, og han gik i sine yngre dage altid med rødt slips, ligesom hans piger altid måtte bære en rød hårløjfe. Familien var af denne årsag blevet døbt: »Den røde familie«. Han var udlært som smed, læste ved sin svigerfaders hjælp til maskinist og kom efter sin læretid til at arbejde på DSB-smedeværkstedet i Århus, men en strejke for højere timeløn satte et punktum for hans arbejde her«. Da der kom indbydelse til fagforeningsmødet i København, valgtes Elias Petersen til repræsentant, og på en generalforsamling nogle måneder senere valgtes han igen til formand, men fratrådte et årstid efter. Han deltog dog fortsat meget i afdelingens arbejde og rejste ved en følgende kongres spørgsmålet om en kooperativ virksomhed både i forbundet og i afdelingen. Af socialdemokratiet blev han opfordret til at være folketingsmand, men afslog det. Ved sin død i 1903 var han bestyrer for firmaet Christensens Enke i Århus.

En af forbundets alle stiftere, Elias Petersen, Århus.

Smedene i Ålborg var repræsenteret af Harald Petersen, der oprindeligt var københavner, men var kommet til Ålborg som ung svend. Han var en af initiativtagerne til oprettelsen af fagforeningen i denne by i 1885. Fra 1887 til 1892 var han fagforeningens formand. Han var meget virksom på forskellige områder og var bl. a. medstifter af Arbejderpartiets Sangforening i Ålborg og med i bestræbelserne for at få startet »Nordjyllands Social-Demokrat«. Han organiserede indsamlinger af midler for at få bladet i gang og var i flere år formand for bladets bestyrelse. Da bladet i 1937 havde 50 års jubilæum, var han en af hædersgæsterne. Harald Petersen arbejdede i en årrække som drejer i Justesens Jernstøberi. Senere blev han maskinmester ved Ålborgs brandvæsen. Sine sidste år levede han i København.

Fagforeningen i Randers var den yngste af de repræsenterede foreninger, idet den først var stiftet i december 1887. Charles Møller, der var en af stifterne og valgtes til formand, og som repræsenterede foreningen i København, var både selvstændig mekaniker og arbejdede samtidig som smed på »Scandia«. Han fratrådte som formand i 1889, men var fortsat meget aktiv i afdelingens arbejde. Han var ligeledes meget aktivt medlem af socialdemokratiet.

Disse korte biografier — som trods anstrengelser for at få flere oplysninger frem er meget ufuldstændige — viser otte mænd med stærke fællestræk men også med mange forskelligheder. De er i så henseende typer, der repræsenterer de mange som dengang og de endnu flere, der i de følgende år gjorde et banebrydende arbejde i smedenes organisationer og andre dele af arbejderbevægelsen. Enkelte af disse vil blive omtalt i det følgende, og i forbundets såvel som de enkelte afdelingers publikationer årene igennem er mange af disse foregangsmænd nævnt, men de allerfleste forbliver unævnte deltagere i arbejderbevægelsens store fremadskridende armé. Bevægelsens vækst og resultater er det stolte mindesmærke over deres indsats.

De otte mænd i Rømersgade repræsenterede seks fagforenin-

ger, hvis samlede medlemstal var ca. 1.000, hvoraf vel de fire femtedele var i den største københavnske fagforening. Det var, hvad der dengang i Danmark fandtes af organiserede smede og maskinarbejdere, og det udgjorde vel 10—15 pct. af samtlige fagets udøvere.

I alle de seks fagforeninger var ved valget af repræsentanter til mødet givet tilslutning til drøftelse af et landsforbund. Et udtryk for, hvordan i hvert fald nogle af smedene så på tidens spørgsmål, giver forhandlingsprotokollen fra Helsingør. Det refereres i denne, at afdelingsformanden Weber meddelte, at der på den skandinaviske kongres ville fremkomme forslag om, at »der fra 1. januar 1889 ikke i noget fag over hele jorden måtte arbejdes mere end 8 timer i døgnet«. Bestyrelsen sagde hertil, at det kunne den ikke tilråde Weber at stemme for, men han fik mandat til at stemme for afskaffelse af alt søndags- og overarbejde. I samme protokol ses, at man bevilgede Weber 7 kr. 30 øre til rejse og diæter. Fagforeningen i Ålborg var ikke stort mere rundhåndet med en bevilling til rejse og diæter for tre dage 25 kr., der skulle indsamles hos medlemmer og, hvis disse ikke gav nok, suppleres op af fagforeningens kasse. I Århus var man åbenbart lidt bedre stillet eller måske flottere, idet man her bevilgede 50 kr.

Selv om deltagerne i mødet i Rømersgade den 20. august på forhånd havde tilslutning til tanken om et landsforbund, så var de dog varsomme mænd. De nøjedes med følgende beslutning:

Den gamle landsby-smedie i Asum.

Maleren Knudåge Larsen har i sine vægmalerier i Odense afdelings bygning skildret smedenes forhold til by og borgere. Her bærer smeddrengene på skytteaugsdagen efter gammel skik skydeskiven i spidsen for skydebrødrenes procession.

»Delegeretmødet vedtager at anbefale oprettelsen af et Smede og Maskinarbejder Forbund af de alt bestående Smede og Maskinarbejder Foreninger i Danmark«.

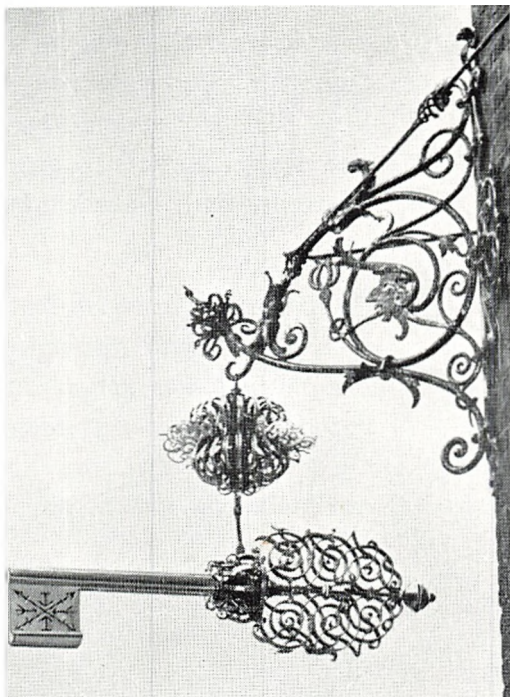
Man var dog sikker nok på sin sag, så mødet vedtog love, herunder et kontingent på 10 øre månedlig til forbundet plus 10 øre straks som indskud. Det vedtoges også at starte et fagblad. Varsomheden mod at gå for rask til værks viste sig særlig i en beslutning om foreløbig at udskyde spørgsmålet om en rejseunderstøttelseskasse.

I løbet af de følgende uger tiltrådtes i alle seks foreninger oprettelsen af landsforbundet. Og den 24. september 1888 kunne den nyvalgte hovedbestyrelse for Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund holde sit første møde. Som en midlertidig ordning var det bestemt, at de københavnske foreninger skulle vælge en hovedbestyrelse. Medlemmer af denne blev Vald. Olsen (forretningsfører), N. P. Nielsen, Sofus Olsen, Gustav Olsen og Jul. Christensen. Forretningsførerens løn fastsattes »foreløbig« til 10 kr. månedlig. — Fagbladet vedtoges det at begynde at udgive i løbet af oktober måned.

Altsammen var det stilfærdigt — og ikke i det store format. Nogen større opmærksomhed vakte smedenes nye landsforbund heller ikke. Social-Demokraten refererede naturligvis det stiftende møde, men den skandinaviske kongres og andre faglige danske kongresser blev der gjort betydeligt mere ud af.

Offentligheden i almindelighed var i 1888 optaget først og fremmest af den store udstilling, der viste dansk industri og landbrug i fremdrift. Og så var der stort halløj om kongens 25 års regeringsjubilæum. Men stiftelsen af Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund tør nu dog vist alligevel siges at have været årets mest betydningsfulde begivenhed.

Dette smukke smedeskilt, der hænger på smedeborgens mur i København, blev for nogle år siden taget ned for at blive repareret. Det konstateredes da, at skiltet er fra 1669 og fremstillet af en tysker ved navn Meinchner.

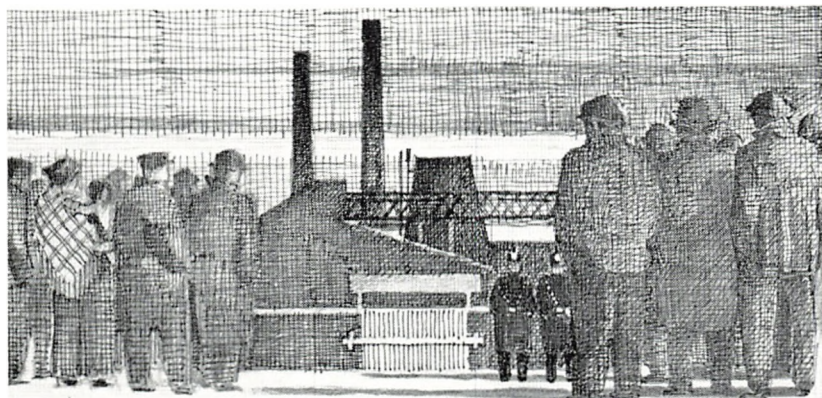
Smeden

*I landsbygaden du hører et gny
af hammerslag i det årle gry.
Der aver smeden med kullet stjern
og fnysende næsebor, jern med jern,
og blæsebælgen sukker og tuder,
og ild fra esse og ambolt spruder.*

*Jerntidens vælde, hans hænders værk
i andres vold, blev ham for stærk,
Over ham luded maskinens kolos:
Riget til den? Trældom til os?
Herresæder for dem i toppen,
til smeden bare et skødeskind på kroppen.*

*Da smedede smeden sit fineste værk:
at mange sammen, forbund, gør stærk.
I brynet stak ham, som fordum, en bi,
så blodet randt, men smeden hang i.
Og da de var svejst, som en mand, alle,
smedenes ring, lod han hamren falde.*

Johs. V. Jensen.

Før forbundet blev til

DET kan synes mærkeligt, at flere andre fag — snedkere, skomagere osv. — havde landsforbund før smede og maskinarbejdere. Ikke alene er smeden en af de ældste håndværkere, og smedene havde i laugstiden organisationer både for svende og mestre, men den begyndende industrialisering i de første årtier af sidste halvdel af 1800-tallet placerede jernets arbejdere i en central position. Smedene var da også i forgrunden, da de danske arbejdere i 1871 begyndte at røre på sig. Men jernets arbejdere havde stærke modstandere, hvortil kom skiftende konjunkturers virkning. I disse omstændigheder må vel søges forklaringen på, at smedenes landsforbund kom lidt senere til verden end andre forbund.

Mange steder er omtalt smedenes forhold i laugstiden, bl. a. i det i indledningen til nærværende bog nævnte festskrift fra 1913. Her skal derfor dette i sig selv så interessante emne ikke behandles.

Fagbevægelse i vor tids forstand har for smedefaget som for en række andre fag sit udspring i den af Louis Pio stiftede socialistiske organisation »Internationale«. Men førend Pios organisation endnu havde holdt sit stiftende møde, var smedene

hos Burmeister & Wain ude i kamp — de fik den tvivlsomme ære at komme ud for den første lockout i Danmark. Og det store møde, de lockoutede smede sammen med Louis Pio indkaldte til den 4. oktober 1871, var det første store socialistiske møde i Danmark.

Burmeister & Wain var et af de mange aktieselskaber, der dannedes i 1860-erne ved, at det oprindelig af enkelte mænd ejede firma omdannedes til aktieselskab med den efter datidens forhold store kapital på 3 millioner rigsdaler. I snesevis af nye aktieselskaber dannedes i disse år. Den nye næringslov, der var trådt i kraft 1862, havde åbnet vejen for privatkapitalistisk udfoldelse. Adskillige af de nu eksisterende store foretagender startedes i 1860-erne og 1870-erne. Men jernindustrien dominerede bl. a. takket være overgangen til skibe af jern og udviklingen af jernbanenettet. Det fremgår også af andre kendsgerninger; f. eks. steg indførslen af forskellige sorter jern i årene 1864—70 fra 25 til 47 millioner pund. I 70-erne skete en ny fordobling. For jernindustrien var allerede i 1844 laugsbestemmelserne om antallet af håndværkere blevet gennemhullet. I 1860-erne steg Burmeister & Wains arbejderantal fra 300 til 700. Det blev yderligere fordoblet i det følgende tiår.

Det var det første industrielle gennembrud i Danmark. Det

TH Underretning.

Da vi see, at det ikke lykkedes at gjenoprette den fornødne Ra og gode Orden, der er uundværgelig for Arbeidets uferstyrrede Fremme paa vor Skibbygningsplads, uagtet vi have imødekommet Ønsket, som Arbeiderne der rettede til os i Torsdags — saa see vi os nu nødsagede til herved at maatte standse Arbeidet indtil videre paa vor Skibbygningsplads.

Christianshavn, Lørdag den 30 September 1871.

Burmeister & Wain.

Første
lockout-varsel i
Danmark.

kom lidt bagefter adskillige europæiske lande. Men som i de andre lande — og som vi navnlig i de andre verdensdele har set det i vor tid — betød den nye industrielle tid usle kår med nød og elendighed til mange arbejdere. Flere forskellige kilder fra hin tid bringer — uden noget sted at være bestridt — oplysning om, at en trediedel af B&W's arbejdere måtte have fattighjælp som tilskud til deres løn for blot at holde sulten fra døren.

I september 1871 kom det til en konflikt hos B&W — eller måske er det bedre at sige: megen indestængt misfornøjelse fremkaldte en eksplosion. Det begyndte med, at B&W ved en stabel afløbning ikke udbetalte det lille beløb, arbejderne plejede at få ved en sådan lejlighed. Det førte til et sammenstød mellem nogle arbejdere og nogle kvartermestre (formænd). En arbejder blev herunder mishandlet af nogle af formændene.

Det blev selv B&W's uorganiserede arbejdere for meget. En del af dem krævede hos direktionen stabel afløbningspengene udbetalt og formændene afskedigede, hvortil så føjedes et krav om 1 skilling (2 øre) mere i timen. Overfor de første krav var direktionen imødekommende, men lønfordringen blev afslået. Da det medførte nogen uro, gik direktionen til aktion. Den 30.

september 1871 fandt nogle hundrede skibsbyggere en seddel i deres lønpose. På denne stod der, at da »det ikke var lykkedes at genoprette den nødvendige ro og orden« på skibsbygningen, »uagtet vi have imødekommet ønsker, som arbejderne dér rettede til os i torsdags« — så mente direktionen sig nødsaget til at »standse arbejdet indtil videre«. Denne lockout var rettet mod skibsbyggerne. Formerne solidariserede sig imidlertid med dem og gik i strejke. Efterhånden blev det til en stor arbejdsstandsning.

Hvorfor kom det til en konflikt netop i denne efterårsmåned 1871? Det er rimeligt at finde svaret herpå og hermed også en forklaring på både de uorganiserede arbejderes tilsyneladende pludselige mod til aktion og på B&W's direktions hårdhændede fremfærd i Louis Pios fremtræden i 1871, der i denne sommer havde begyndt udgivelsen af ugebladet »Socialisten«.

Louis Pios æresmedlemskort til Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening af 1873.

Det var dog på ingen måde sådan, at kredsen omkring »Socialisten« havde animeret B&W's arbejdere til strejke — eller »skrue«, som det dengang hed. Efter alt foreliggende var strejken tværtimod blevet frarådet. Men da lockouten var en kendsgerning, gik »Socialisten« efter bedste evne

ind for arbejdernes krav. De lockoutede arbejdere og »Socialisten« indkaldte i fællesskab til et møde i »Phønix« den 4. oktober 1871. På mødet var Pio til stede, men tog dog ikke ordet. Der er skrevet meget om dette første store danske arbejdermøde i anledning af den første lockout i Danmark. Lad det her være nok at fastslå, at der på mødet var enstemmighed om at støtte de lockoutede arbejdere, men at det af adskillige udtalelser på mødet fremgik, at dette ikke betød tilslutning til socialismen.

På mødet besluttedes det at støtte de lockoutede ved indsamlinger. Men uden nogen art af organisation blev det ikke til ret meget. En halv snes dage efter oprettedes en dansk afdeling af »Internationale« med sektioner for hvert fag. Smedene var så mange, at de kunne oprette to sektioner. På disse sektionsmøder samledes også ind til de lockoutede. Men da var slaget allerede tabt. Arbejderne var begyndt at vende tilbage på de gamle vilkår. Det var et nederlag.

Helt uden betydning havde kampen dog ikke været. B&W havde måttet meddele staten, at et til marinen bestilt skib ikke kunne afleveres rettidigt. Efter kontrakten var B&W pligtig i den anledning at betale en bod på 144.000 kr. Da det var højre, som havde regeringsmagten, fik B&W dog denne bod eftergivet.

I forholdet til arbejderne havde B&W's direktion også lært et og andet. Nogle uger senere blev arbejdstiden forkortet og timelønnen forhøjet. Trods nederlaget havde det ikke været forgæves, at arbejderne havde vist, at de også havde vilje om end ikke styrke nok til at gennemføre deres små krav.

Smedekonflikten vakte stor opsigt, navnlig fordi den af magthaverne blev betragtet som et led i hele den bevægelse, der var rejst med »Socialisten« og »Internationale«s oprettelse. De politiske og økonomiske magthavere var grebet af en panikagtig blanding af frygt og raseri. Det kom bl. a. til udtryk i en højesteretsdom i 1873, der dømte »Internationale« ulovlig.

Denne højesteretsdom betød, at ganske vist forsvandt »Internationale«s faglige sektioner, men i stedet dannedes en række fagforeninger. Blandt disse var »Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening af 1873«.

I de følgende år lykkedes det at samle adskillige hundrede medlemmer i fagforeningen af 1873. Der var også enkelte strejker, hvis forløb belærte fagforeningen om nødvendigheden af en strejkekasse, og arbejdet med at skabe en sådan påbegyndtes. Fagforeningen var også meget aktiv i politisk henseende og var med til at starte »Social-Demokraten« i 1874. Meget aktive var smedene også i arbejdet for en forsamlingsbygning, den sidenhen så kendte Rømersgade 22. En af de djærve smedepionerer fra hin tid, Adam Petersen, ydede en særlig indsats

ved utrætteligt arbejde for at indsamle bidragene til forsamlingsbygningen, så det er med fuld ret, hans billede har en hædersplads i den gamle bygning.

En ganske ung nybagt svend meldte sig en dag på foreningens kontor i Købmagergade 52. Det var den senere så kendte folketingsmand, digter og agitator A. C. Meyer. Han har i sine erindringer givet en malerisk skildring af, hvorledes han blev modtaget af »en høj knokkelstærk skægbase«, der sagde: »Velkommen til kampen for arbejdernes frigørelse«.

Adam Petersen, en af smedeforbundets stoule og initiativrige pionerer.

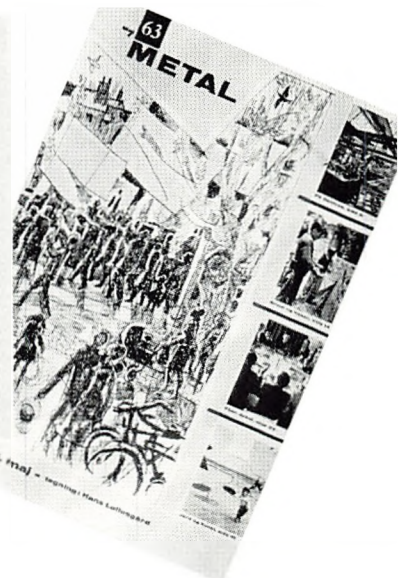
I nogen grad hæmmedes fagforeningen af den samtidigt oprettede »Grovsmedeforeningen af 1873«, der da ledes af en mand ved navn W. Z. Richter. Denne forening afviste de socialistiske ideer, men søgte iøvrigt at virke for lønforbedringer og en slags voldgift samt udvalg for samarbejde på arbejdspladserne. Under de givne forhold var det en splittelsesforening. Udover at virke svækkende ved splittelsen fik den ikke større betydning. Arbejdsgiverne var nemlig nok glade for en splittelsesforening, men ikke villige til at imødekomme dennes beskedne ønsker.

Trods vanskeligheder og splittelsesforsøg gik det fremad med smedenes organisering, så agitationen spredtes ud over landet med bestræbelser for at få afdelinger oprettet i enkelte større byer.

Men i 1876—77 knustes alle lyse forhåbninger, i hvert fald for en tid. Der var to årsager hertil: Nedadgående konjunkturer satte ind med arbejdsløshed i 1876 og hærgede ondartet i de følgende år. Til denne depression og det frafald, arbejdsløsheden forårsagede, føjede Pio og Geleffs hemmelige afrejse til Amerika et slag, der slog bevægelsen ud for flere år. Faktisk eksisterede smedenes fagforening af 1873 ikke i årene 1877—81. Der blev af nogle få trofaste medlemmer gjort enkelte forsøg på at samle medlemmer til møde, men ingen eller dog kun et

1. marts 1884 –
altså før forbundets
start – kom det første
fagblad for danske smede.
Det ses her sammen
med et nr. af „Metal“.

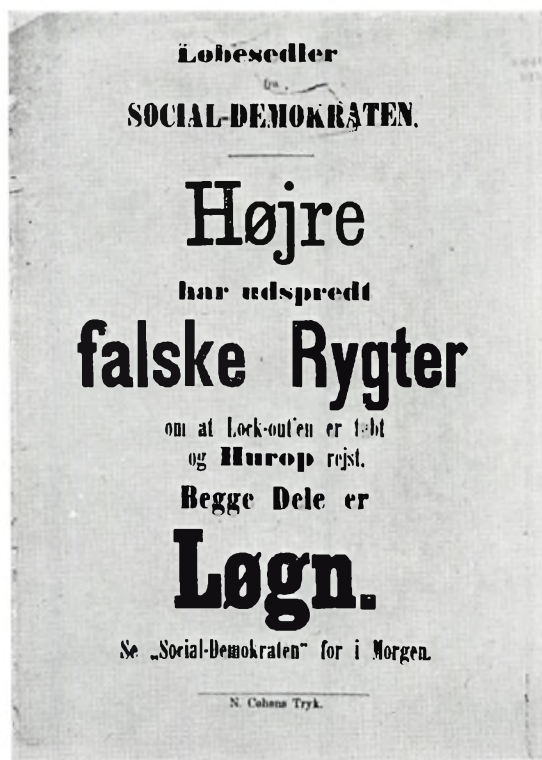

par stykker kom. Og så sad disse få »interesserede« og drøftede, om de skulle lave foreningen om til en slags syge-understøttelsesforening eller helt ophæve den.

I 1881 kom vendepunktet. Bedre konjunkturer gød nyt mod i arbejderne og nyt blod i arbejderbevægelsens årer. Det blev fremgangstider for hele arbejderbevægelsen. Smedenes organisation begyndte at blomstre op. I disse år gjorde Valdemar Olsen og Ferdinand Hurop et banebrydende pionerarbejde. Hurop blev formand i 1883. Han fik fagforeningens navn ændret til Smede- og Maskinarbejdernes Forbund. Det var hans tanke, at den skulle være en landsorganisation, og det lykkedes ham da også at få afholdt møder og dannet foreninger i Århus, Odense, Nyborg, Helsingør og Nykøbing M. Der blev dog ikke nogen fast forbindelse mellem provinsens fagforeninger og den københavnske, så noget landsforbund skabtes ikke. I 1884 påbegyndtes udgivelsen af et fagblad. Selv bedømt med nutidens øjne virker det levende med mange værdifulde artikler bl. a. af den senere venstre-statsminister Neergaard om de engelske fagforeninger. Bladets levetid blev kort, kun et par år.

Medlemstallet voksede i denne første halvdel af 1880-erne til 12—1400. Det var i det hele en fremgangstid for arbejderbevægelsen. Da i 1884 de to første socialdemokrater blev valgt som folketingsmænd, gav det blod på tanden både for arbejdernes faglige og politiske kamp. Det kom til adskillige mindre strejker indenfor jernindustrien, og der opnåedes flere ret gode resultater. Efterhånden kom kravet om en minimalløn på 27 øre i timen til at stå som centrum i de krav, der opstilledes til arbejdsgiverne. I 1884 gennemførtes efter en kort strejke minimallønnen samt enkelte mindre krav hos firmaet Borch & Henriksen i København.

Der er grund til at antage, at denne konflikt, hvor firmaet forgæves havde søgt hjælp hos andre arbejdsgivere, var væsentlig medvirkende til, at der i januar 1885 dannedes en fore-

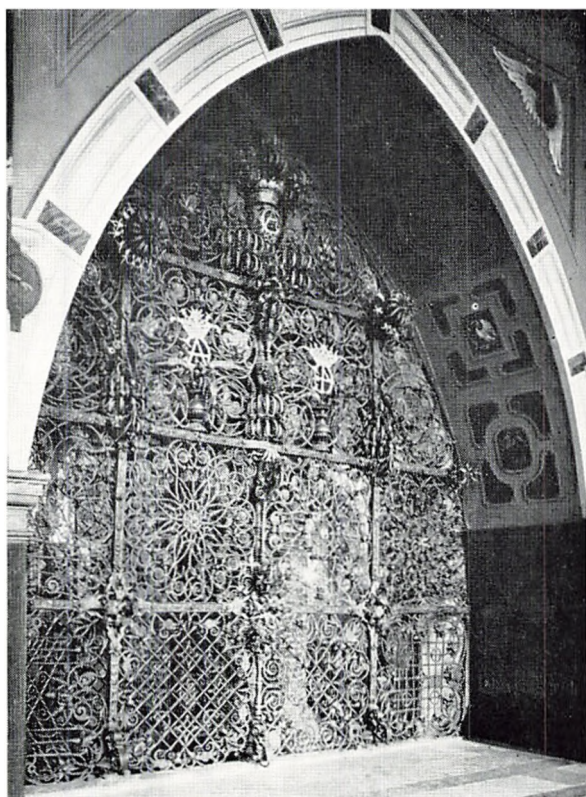
For at standse ondarlede rygter måtte „Social-Demokraten“ under konflikten i 1885 udsende en løbeseddel som vedslående.

Børn fra lockout-ramle hjem blev indbudt til at tilbringe sommerferien i landbohjem.

ning af fabrikanten i jernindustrien. Da der i forsommeren brød strejker ud hos Eickhoff og i B&W's centrifugefabrik, svarede fabrikantforeningen med en lockout, der omfattede 24 virksomheder med 865 arbejdere. Hvis der til dette tal føjes de allerede strejkende samt en del arbejdsløse, er man oppe på et antal konfliktramte, der dengang ansloges til ca. 12- eller 1300. Det var i hin tid en meget stor arbejdsstandsning — og den blev langvarig. Fagforeningen havde ved lockoutens begyndelse ca. 3.000 kroner i kassen. I de fire måneder, konflikten varede, udbetaltes ca. 200.000 kr. til de strejkende. Denne efter datidens forhold vældige sum blev skaffet til veje ved indsamling blandt danske arbejdere samt ved lån fra enkelte af de eksisterende fagforeninger. Social-Demokraten var på det tidspunkt i så god fremgang, at bladet kunne låne strejkekassen 5.000 kroner, som forresten blev eftergivet senere. Også fra fagorganisationer i udlandet kom bidrag. Under den første kortvarige lockout i 1871 havde nogle fantaseret om støtte fra andre landes socialister og var vel blevet skuffet, da ingen sådan hjælp kom. Fjorten år senere havde arbejderbevægelsen i en række europæiske

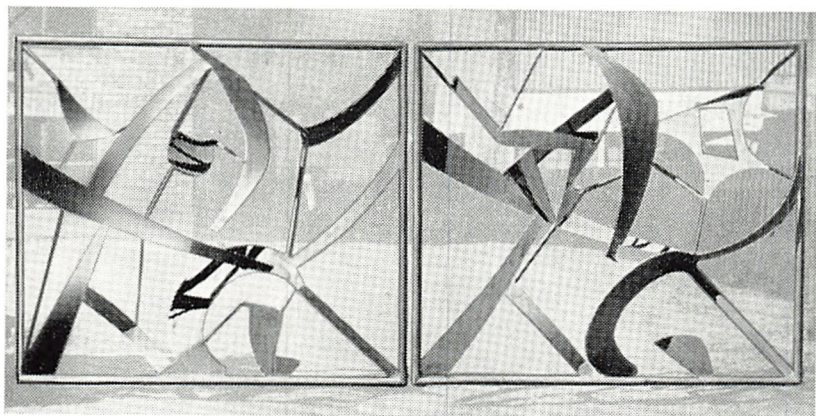
lande vokset sig så stærk, at luftspejlingen fra 1871 blev til virkelighed. Men foruden denne støtte fra inden- og udenlandske arbejderorganisationer, fik de lockoutede københavnske smede bistand fra danske venstrebønder. Den politiske alliance mellem socialdemokratiet og venstre, der året forud havde bibragt Estrups provisorie-regering et så hårdt valgnederlag, øvede sin virkning ved hos mange landmænd at skabe sympati for de lockoutede. Venstreblade lavede indsamlinger til dem, og landboerne sendte dem fødemidler. Adskillige landbohjem indbød børn fra de lockoutramte hjem til i sommerferien at bo i landbohjemmene. Dette blev forresten begyndelsen til den senere af »Børnenes Kontor« organiserede udsendelse af bybørn til landbohjem i sommerferien.

Denne side:
Gammel smedekunst.
Kunsismeden Caspar
Finckes pragtstykke af
en smedejernsport i
Roskilde domkirke.

Næste side:
Nutidskunst i jern.
Robert Jacobsen har
fremstillet denne port til
litograf J. Chr. Søren-
sens virksomhed.

Hos arbejderne blev håndsækningen fra venstrebønderne modtaget med forståelig glæde. Det er imidlertid værd at bemærke, at da Valdemar Olsen en halv snes år senere skrev nogle betragtninger om lockouten i 1885, påpegede han, at denne støtte bevirkede, at »højrepartiet også blev interesseret i striden og animerede fabrikanterne til modstand«. Man kan til disse betragtninger måske sige, at højre og fabrikanterne aldeles ikke behøvede at blive animerede i deres kamp mod smedene. Det gav en af højres kendte ledere et eksempel på ved at betegne smedene som »røveriske socialister«. Fabrikkanterne ikke alene importerede skruebrækkere og indlogerede dem på fabrikkerne, så fagforeningerne ikke kunne få dem i tale, men oprettede oven i købet en særlig skruebrækkerforening »Smede- og Maskinarbejdernes Forening af 1885«. Det mæglingsforsøg, der blev foretaget af flere kendte mænd, bl. a. den ellers så indflydelsesrige finansmand Tietgen, afvistes af arbejdsgiverne. Arbejderne skulle slås helt ud. Men smedene holdt forbavsende længe ud. Da der var gået over tre måneder, blev der lanceret et rygte om, at de lockoutede i virkeligheden gerne ville opgive kravet om minimalløn. En hemmelig afstemning gav imidlertid som resultat, at 691 stemte for at fastholde de fremførte krav og kun 35 imod. Men da lockouten havde varet til ind i november, var det ikke muligt at skaffe penge selv til de meget små understøttelser. Og så måtte man tage

det »forlig«, der kunne fås, dvs. minimallønnen måtte opgives, og man fik blot nogle små indrømmelser med hensyn til overarbejde og udearbejde. Men det blev fastslået, at »Arbejderne har ret til at stå i hvilken forening, de har lyst til«.

Arbejdsgiverne havde ikke formået at knuse fagforeningen, men den havde fået et knæk, som svækkede den i nogle år. Mange af de lockoutede medlemmer kom ikke i arbejde, og en tid spillede skruebrækkerne og deres forening overlegne. Men foreningen døde snart hen. Om skruebrækkerne kom der i de følgende år til at stå megen strid, når de søgte at komme ind i fagforeningen. Smedelockouten i 1885 var en af de mest forbitrede arbejdskampe, der har været i Danmark, og de, der led under den, havde svært ved at glemme endsige tilgive.

Dårlige økonomiske konjunkturer bidrog i de nærmest følgende år til at vanskeliggøre faglig aktion. I 1887 følte foreningen sig dog stærk nok til at udskille kleinsmedene til en særlig afdeling. Og i 1888 mente man det altså muligt at danne et landsforbund.

„En ond ånd“

DER skete ikke store fremskridt i de første 3—4 år af Dansk Smede- og Maskinarbejderforbunds levetid. Konjunkturerne i jernindustrien var ikke særlig gode. Efterveerne fra lockouten i 1885 forsvandt kun langsomt. Som en opmuntring følte det, da der i 1888 skete en lille paladsrevolution i fabrikantforeningen, så dennes formand, fabrikant Hüttemeier, gik af, fordi han ikke kunne få de øvrige fabrikanters tilslutning til en pengebevilling til skruebrækkerforeningen fra 1885. Den forbitrelse, der indenfor fagorganisationen var mod fabrikant Hüttemeier, kom iøvrigt frem i en meget bidsk artikel i fagbladet. Det hed deri, at Hüttemeier »i sin tid som svend var den første til at forlange en ordentlig løn for sit arbejde, men nu som fabrikant er den første til at udsuge sine arbejdere til sidste blodsdråbe«. I disse linier omhandles et problem, der både dengang og senere dukkede op. I laugstiden havde det været det normale, at svendene blev mestre. Med den industrielle tidsalders gennembrud blev det undtagelsen, at svenden blev mester. Samtidig blev afstanden og modsætningen mellem mester og svend større. De svende, som havde forståelse for arbejderbevægelsens krav om mere social retfærdighed, ville

også, når de som arbejdsgivere måtte se på tingene ud fra et andet perspektiv, vise sig mere forstående overfor organisationerne og den nye tid. Men de svende, der savnede forståelsen, ville nemt blive mere ondartede arbejdsgivere end de gamle mestre. Dette gælder på sin vis også om det nye mellemled mellem mestre og svende: Arbejdslederen (værkfører, eller hvad nu hans betegnelse var). Blot kunne hans stilling være endnu vanskeligere, klemmt fra begge sider.

Medlem nr. 1 i smedeforbundet
Hans Petersen, kaldet Harsens-
Petersen, var en af forbundets
ihærdige og irløfaste veteraner.

Fabrikantforeningens kolde skulder til skruebrækkerforeningen viste fagforeningen, at arbejdsgiverne var ved at blive trætte af de mange stridigheder, skruebrækkerforeningen fra 1885 stadig gav anledning til. I fagforeningen var i disse år skruebrækkerne på dagsordenen ved generalforsamling efter generalforsamling. Der meldte sig nemlig stadig skruebrækkere, som ønskede at få ordnet deres forhold. Men mange af de i 1885 lockouted var uforsonlige. Først i 1894 blev der truffet en endelig ordning.

Det var ikke helt let for det nydannede forbunds ledelse at få fodslag i rækkerne. Få måneder efter forbundets start måtte hovedbestyrelsen indskærpe betydningen af samordningen. Nitterne på Refshaleøen og på skibsværftet i Helsingør havde nemlig iværksat strejke uden så meget som at spørge de lokale foreningers bestyrelse til råds. Forbundets hovedbestyrelse gjorde derfor i det nye fagblad opmærksom på, at det i forbundets love var fastslået, at arbejdsnedlæggelse kun måtte ske efter samråd med forbundet og den lokale bestyrelse, og det understregedes, at strejker iværksat uden hensyn hertil ikke ville kunne forvente forbundets støtte.

Fristelsen til umiddelbar handling var dengang som så ofte senere stærkere end forståelsen af de organisatoriske reglers værdi i kamp-situationer.

Ikke én mand kom på arbejde hos B & W den 1. maj trods direktionens opslag om øjeblikkelig afskedigelse, hvis man undlod at møde.

Knap et par år efter forbundets dannelse opstod en situation, der så truende ud — men endte meget fredeligt. Den i en række lande i hastig udvikling værende faglige og politiske arbejderbevægelse havde på en kongres i Paris i 1889 vedtaget at genoprette den internationale organisation, som Karl Marx havde været ledende for i nogle år efter 1864, men som senere var smuldret hen. Her besluttedes det at markere arbejderbevægelsens eksistens ved at gøre 1. maj til demonstrationsdag i alle lande, først og fremmest for kravet om 8 timers arbejdsdag. I Danmark opfordrede derfor fagforeningerne og det socialdemokratiske parti til den 1. maj 1890 at demonstrere. Hos Burmeister & Wain var arbejderne stemte for demonstration, om end for norges vedkommende lidt tøvende. Men så slog direktionen plakater op om, at alle, der ikke mødte på arbejde den 1. maj, var afskediget. Arbejdernes svar var enstemmigt: Ikke een mand møder 1. maj. Der var stor spænding om, hvad direktionen ville gøre, da arbejderne mødte frem dagen efter. Direktionen klarede situationen ved at lade meddele, at alle var afskediget

og kunne afhente deres løn — og at de derefter var genansatte fra næste arbejdsdags morgen. Så let gik det nu ikke alle steder med denne 1. maj-demonstration. Og det varede iøvrigt 20 år, før det lykkedes Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund at få sikret medlemmerne ret til at holde fri fra arbejde den 1. maj.

Det var dog forskellige små strejker, der i 1890 skaffede forbundet dets største problemer. Konflikter på »Scandia« i Randers og »Phønix« i Odense førte til strid indadtil, fordi det ikke var muligt at gennemføre arbejdernes krav. Randers-konflikten bevirkede skarpe modsætninger mellem to af forbundets stiftere, nemlig Ch. Møller og Vald. Olsen, og var stærkt medvirkende til, at den sidstnævnte i årets løb trak sig tilbage som formand og afløstes af F. Hurop. Konflikten i Odense førte til, at den nyoprettede afdeling af forbundet udmeldte sig og stod udenfor forbundet i 2—3 år.

Om denne strejke fortalte Vald. Olsen mange år senere følgende mærkelige oplevelse:

»Under strejken på »Phønix« i Odense havde jeg i fagbladet trådt såvel fabrikant som 4 skruebrækkere lovlig meget over tæerne, og resultatet blev da 5 retssager. Fabrikantens sagfører forsøgte forlig: — Hvis vi blot ville betale 50 kr. til en eller anden velgørende anstalt og 30 kr. til ham for hans ulejlighed. — I hovedbestyrelsen var vi på det rene med, at det var røverkøb, og vi kunne også nok skrabe de 80 kr. sammen. — Men så manglede vi dem til agitationen, og så besluttede vi da at bruge de 80 kr. hertil, og så lade retssagerne gå, som de ville. Det blev 1.000 kr. i erstatning, 400 kr. i mulkt og 240 kr. i sagsomkostninger; men jeg står nok i restance med det hele endnu«.

— og den restance vedblev Vald. Olsen at have til sin død.

En betydningsfuld begivenhed blev kongressen i Odense 1891. For det første vedtoges her oprettelsen af forbundets rejse- og understøttelseskasse. Og for det andet formuleredes på denne kongres en række løn- og arbejdskrav, som i den følgende tid blev et bannermærke under betegnelsen »Odense-programmet«.

Lønkravet i dette var mindst 30 øre i timen i København og 27 øre i provinsen. Det er på grund af datidens mangelfulde statistik vanskeligt helt nøjagtigt af fastslå, hvad smede og maskinarbejdere tjente. Den gennemsnitlige dagløn ansloges til ca. 3 kr. Men der var smede med kun 2 kr. 42 øre i dagløn, og så var der også andre med op til 4 kr. i dagløn.

Vedrørende arbejdstiden fastsloges, at man fuldtud sympatiserede med det fra majdagen kendte krav om 8-timers arbejdsdag, men af praktiske grunde foretrak kongressen »sukcessiv« forkortelse af arbejdstiden. Derfor opstillede kongressen 10 timer som øjeblikkeligt krav med forlangende om 50 pct. og 100 pct. tillæg for overarbejde om aftenen og søndage. Arbejdstiden var på denne tid de fleste steder 10½ time daglig.

Der er grund til at antage, at »Odense-programmet« bidrog sit til i den følgende tid at animere til lønaktioner og strejker. I fagbladet for april 1892 skrev Hurop: »Sidste år har næsten uafbrudt været optaget af strejker og lockouter«. Der foreligger et andet vidnesbyrd om hin tids uro blandt arbejderne. Den senere så kendte redaktør Frejlif Olsen udsendte 1892 en bog »Danske Socialister« og skrev heri:

Deltagerne i Odense-kongressen 1891. I mellemste række nr. 1 fra venstre ses Vald. Olsen og som nr. 6 fra venstre F. Hurop. Typisk for datidens hovedbeklædning var de høje hatte.

»Et er sikkert: Efter socialismens indtog er der indtrådt en forandring i forholdet mellem arbejdere og arbejdsgivere. Strejker og lønstridigheder, endeløse forhandlinger, udskældninger på begge sider, anklager og beskyldninger, vrede og bitterhed, valgvrøvl og mødespektakel, demonstrationer og protester løber ind i forholdet mellem de besiddende og de besiddelsesløse.

En ny, en, som det synes os, ond ånd er faret ind i arbejderne«.

En ny ond ånd er faret i arbejderne — sådan så altså selv en ung skribent fra det borgerlige frisind på arbejdernes kamp for bedre kår. Hvor meget stærkere må da ikke følelserne have været hos de mestre og fabrikanter og hele den velhaverklasse, som rammes på pengepungen af arbejdernes aktivitet?

De forbedrede konjunkturer for jernindustrien i begyndelsen af 1890-erne satte yderligere fart i bestræbelserne for bedre løn- og arbejdsforhold. Men endnu i 1892 var forbundets medlemstal dog ikke vokset synderligt i forhold til stiftelsesåret 1888.

Og de mange konflikter krævede jo penge til understøttelser, men »forståelsen af, at en kamp kun føres til sikker sejr, når midlerne til kampens førelse er til stede, har manglet hos en meget stor del af medlemmerne«, fastslog H. P. Hansen i den første artikel, han som forbundsformand skrev i fagbladet i april 1892.

Ferdinand Hurop trak sig nemlig efter kun et par års forløb tilbage fra formandsposten og rejste kort tid efter til Amerika. De sidste årtier i 1800-tallet var der jo iøvrigt mange, der emigrerede til Amerika, og blandt dem var adskillige som rejste,

Smedeværktøj fra vikingetiden: Ambolt og lang, naglejern til udhamring af sømhoveder, fil, hammerhoved og en smedesaks.

fordi de på grund af deltagelse i faglig eller politisk arbejdsbevægelse mere eller mindre åbenlyst blev boykottet af arbejdsgeberne.

H. P. Hansen, der som 28-årig overtog formandsposten efter Hurop, er ubestridelig den mest særprægede af samtlige forbundets formænd. Han var udlært som grovsmed i Glim ved Roskilde og havde allerede under smedelockouten i 1885 vist sig som ivrig fagforeningsmand ved i sin landsby at organisere en indsamling af levnedsmidler til kollegerne i København. Året efter kom han selv til hovedstaden og var her bl. a. med til at få den her tidligere omtalte splittelsesforening »Grovsmedeforeningen af 1873«, ind i forbundet. H. P. Hansen var en fortræffelig skribent og taler og udviste som formand stort initiativ og megen energi. Hans stærke temperament kunne give sig næsten voldsomme udslag, så det var ikke helt uforståeligt, at modstanderne kaldte ham

H. P. Hansen, formand fra april 1892 til oktober 1898.

»den røde zar«. Han beklædte formandsposten i seks år og blev derefter redaktør for socialdemokratiske blade i provinsbyerne Svendborg, Ålborg og Skive. I 1913 valgtes han til folketingsmand for Mariager-kredsen. På grund af personlige forhold opgav han i 1923 hvervene som redaktør og folketingsmand og bosatte sig derefter i en landsby ved Roskilde og var blandt andet litteraturanmelder ved den socialdemokratiske presse.

Den forannævnte tiltrædelsesartikel sluttede H. P. Hansen med følgende for både situationen og hin tid betegnende vendinger: »Jeg anmoder derfor medlemmerne om at opfylde deres

forpligtelser i pekuniær henseende og vise mig den samme tillid, der har været min forgænger, hr. Hurop, til del«. Det er efter vor tids udtryksform løjerligt at se udtrykket »hr. Hurop«. Det vil undre nogle, at hin tids pionerer var så meget mere formelle, end vi er i vor tid. Men der var altså andre skikke dengang. F. eks. var det ikke ualmindeligt, at arbejderne ved festlige lejligheder bar høj hat, og der var adskillige arbejdspladser, hvor man sagde »De« til hinanden.

De seks år, H. P. Hansen var formand, blev både en kamptid og en tid med fremgang. Det lykkedes at få flere afdelinger oprettet i provinsen. Også ud over landegrænserne skabtes bedre forbindelser, og som særlig betydningsfuldt må det fremhæves, at i 1893 opnåedes en gensidighedsoverenskomst med det tyske metalarbejderforbund om rejseunderstøttelse således, at det danske forbunds medlemmer kunne få rejseunderstøttelse i Tyskland. Dengang gik jo håndværkssvendene »på valsen« i Tyskland og i mange andre europæiske lande.

Blandt disse års mange konflikter er der grund til at fremdrage tre som givende et særlig skarpt billede af denne periodes forhold.

Der er for det første lockouten i Århus i 1895. Fabrikanterne i denne by havde dannet en forening, der forlangte, at hver enkelt arbejder skulle skrive under på en »arbejdskontrakt«. Dennes første punkt lød således:

»Arbejderen er forbundet til ikke at være medlem af nogen socialistisk fagforening samt til iøvrigt at holde sig udenfor enhver socialistisk organisation og ikke støtte en sådan enten med penge eller på anden måde.«

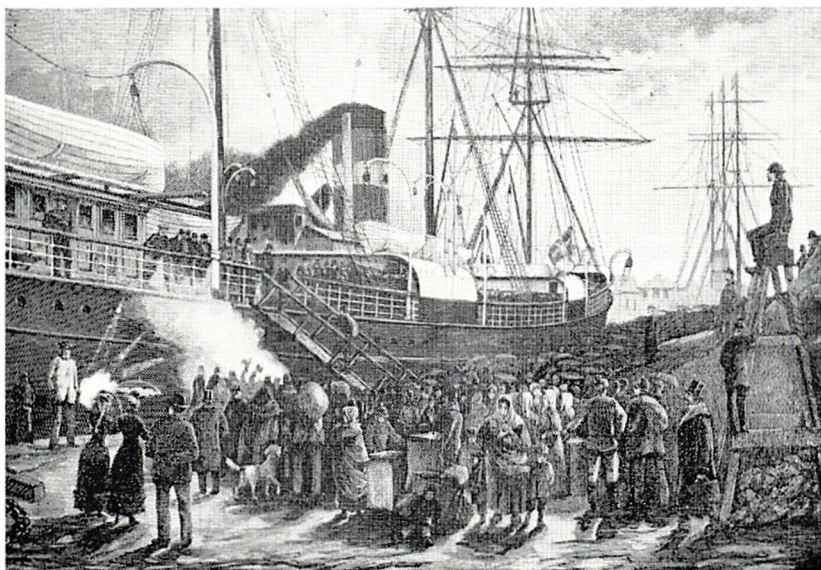
Videre bestemtes det i kontrakten, at arbejdsgiveren hver uge skulle tilbageholde 2 pct. af den fortjente løn, der skulle indsættes på en for den pågældende arbejder særlig konto, hvortil arbejdsgiveren hver 1. januar skulle bidrage med 10 kr., hvis arbejderen havde været beskæftiget hele året. Når arbejderen var fyldt 55 år, forfaldt pengene til udbetaling, ved død tidligere til hans arvinger. Men hvis arbejderen brød kontraktens bestemmelser, bl. a. ved at deltage i eller støtte en hel eller

delvis arbejdsnedlæggelse, mistede han det på kontoen stående beløb.

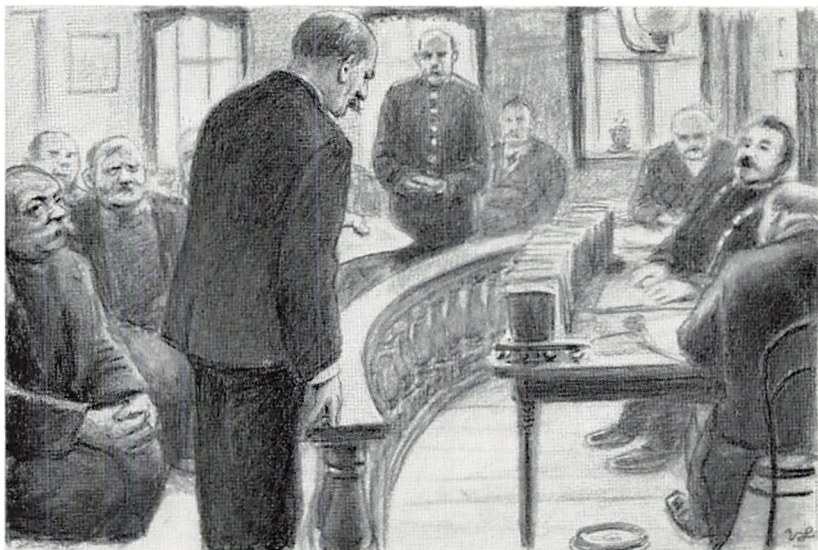
Århus-fabrikkerne iværksatte lockout for at gennemtvinge disse bestemmelser. Men de københavnske fabrikker ville ikke med på den galej og tog afstand fra Århus-kollegerne, der med lockouten hentede sig et velfortjent nederlag. Arbejderne opnåede endda en lille lønforhøjelse.

Året efter kom det til en konflikt på Helsingør skibsværft, som på grund af en arbejdsmandsstrejke iværksatte lockout mod smedene. Efter et par ugers forløb afsluttedes lockouten med nogle lønforhøjelser, om hvilke det senere af forbundet blev fastslået, at derved opnåedes det samme lønniveau, som man havde haft, da værftet blev startet 15—16 år i forvejen. Værftets ledelse havde nemlig i de forløbne år ved forskellige midler presset lønningerne ned.

Den tredje og mest betydningsfulde konflikt i denne periode var lockouten 1897, der så at sige foregik i to etaper, nemlig i marts 1897 og senere fra juni til september.

Udvandrerdamper i 1888. Mod slutningen af det 19. århundrede voksede emigrationen til USA. Blandt emigranterne var mange arbejdere grundet på slirigheder med arbejdsgiverne.

Byretdommeren gav afdelingsformanden en „advarsel“ for belleri, da nogle af byens handlende støttede de lockoutede.

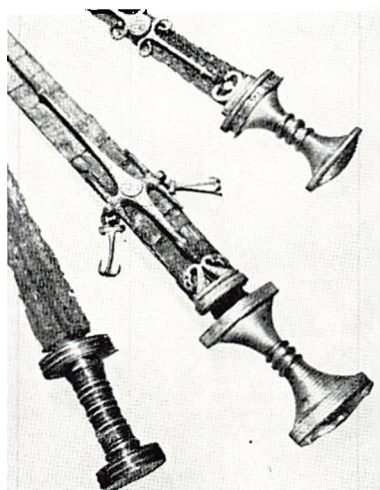
Rent umiddelbart syntes den første lockout, der kun varede et par uger i marts og kun omfattede provinsen, at være fremkaldt af en lønstrid i Ålborg, medens den store lockout i sommermånederne syntes at skyldes divergenser i Odense og Slagelse.

Men årsagen til den fire måneder lange lockout, omfattende hele landet og dermed den første i sin art, lå meget dybere. Igennem »raske små strejker« og »affolkning« af værkstederne havde arbejderne i årene efter forbundets oprettelse formået — om end efter vor tids opfattelse i meget beskedent omfang — at slå skår i arbejdsgivernes tidligere enevældige, ofte despotiske regimente på arbejdspladserne og skaffe sig indflydelse på løn- og arbejdsforhold. Både i København og provinsen havde jernindustriens arbejdsgivere dannet foreninger, mellem hvilke der var skabt et samarbejde. Det centrale punkt i lockouten 1897 var spørgsmålet om værkstedsreglementer, hvorigennem arbejdsgiverne egenmægtigt søgte at bestemme arbejdstid, overarbejdsforhold m. v.

I en udførlig redegørelse fra arbejdsgiverforeningen ved lockoutens begyndelse kom arbejdsgivernes forbitrelse til orde. De beklagede sig over strejkers iværksættelse med 24 timers varsel. Og de hævdede, at det var arbejderne, der ville have en kamp. Som støtte for den sidste påstand citerede de et par udtalelser af forbundets formand, H. P. Hansen, der bl. a. havde skrevet, at smedeforbundet var stærkt nok til at »trække en hvilken som helst arbejdsgiver frem og ruinere ham i bund og grund«. Videre lovede han »fabrikanterne og hele deres kobbel af værktøjer-køtere en forsvarlig snært over nakken«.

Trods de skrappe udtalelser af H. P. Hansen havde forbundet absolut ingen lyst til kamp. Men det veg ikke tilbage, da kampen blev påtvunget arbejderne — og medlemmerne holdt ud i de fire måneder, det varede, skønt understøttelsen for gifte kun var 10—11 og for ugifte 6—7 kr. om ugen. Ca. 1800 smede blev lockoutede fra henholdsvis 26 virksomheder i København og 43 i provinsen. De i arbejde værende medlemmer betalte 3 kr. om ugen til de lockoutede. Ialt udbetalte forbundet 178.000 kr. under lockouten; heraf kom de 50.000 fra broderorganisationer i udlandet. Forskellen mellem 1897 og 1885 viste sig måske allerstærkest derigennem, at skruebrækkernes antal næppe nåede op på et tre-cifret tal, og som følge heraf var der efter lockouten ikke så mange bitre stridigheder om skruebrækkere, som der havde været efter lockouten i 1885.

Men selv om det vel således må siges, at kampen havde et knapt så hårdt forløb, kunne dog mærkelige episoder forekomme. Et eksempel er Nakskov, hvor nogle af de handlende støttede de lockoutede med bidrag. De lokale arbejdsgivere

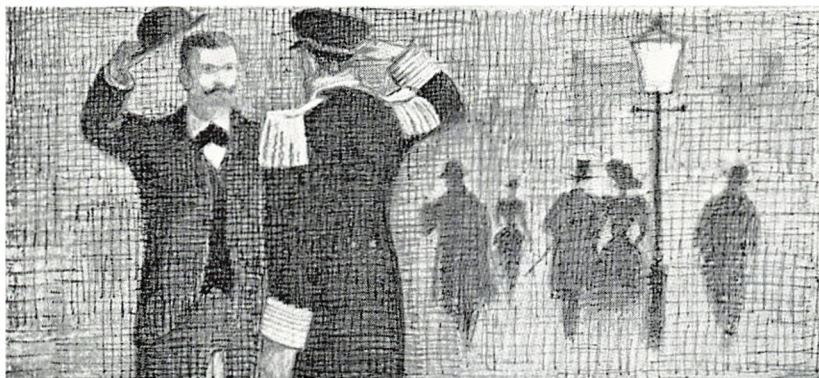
Sværd fra slutningen af den ældre jernalder. Fæsterne er af sølv, skedebeslagene af bronze. På det midterste sværd er træskeden bevaret.

blev så ophidsede herover, at de anmeldte fagforeningens formand for betleri! Dengang var kongevalgt borgmester og byretsdommer een og samme person. Han synes i Nakskov at have holdt hovedet lidt mere koldt end arbejdsgiverne. Han »nøjedes« med at give afdelingsformanden en »advarsel«.

Resultatet af den lange kamp var stort set til gunst for arbejderne. Arbejdstiden blev fastsat til 10 timer. Det bestemtes, at der skulle være enighed om akkordpriser på et arbejde, ellers skulle timelønnen gælde. Der blev fastsat voldgiftsregler for faget, og der opnåedes visse fordele med hensyn til antagelse og afskedigelse.

Medlemstallet, der allerede efter lockouten i 1895 var øget stærkt, voksede i 1898 med 1700 og nåede næsten 7.000.

Forbundet var i 1898 stærkt nok til at kunne erhverve sig en ejendom i Larslejsstræde, hvor der kunne indrettes kontor. Lønniveauet var hævet til i 1898 gennemsnitlig 33,1 øre i timen for hele landet, men med akkord-fortjeneste var man oppe på en gennemsnitlig timefortjeneste på 40,5 øre i København og 34,5 øre i provinsen. Der var af arbejderne opnået resultater, og organisationen var blevet en faktor, arbejdsgiverne måtte regne med. Dette blev yderligere fastslået i de overenskomstforhandlinger, som gennemførtes i den følgende tid.

Den første overenskomst

I det forlig, der afsluttede lockouten 1897, bestemtes, at ingen af parterne måtte iværksætte strejke eller lockout, uden at der først havde været forhandlinger mellem parterne. Det vakte derfor forbavelse og fremkaldte protester, da Jernets arbejdsgivere i 1899 som led i storlockouten, der var fremkaldt af stridigheder i andre fag, uden videre lockoutede smedeforbundets medlemmer. Fabrikanterne i jernindustrien, som iøvrigt allerede ved årets begyndelse havde villet iværksætte en lockout på grund af en af dem selv fremkaldt konflikt på »Titan« og kun hindredes heri af arbejdsgiverforeningens afvisning af grundlaget for lockouten, tog imidlertid intet hensyn til forbundets protest. Ejheller tog Jernets arbejdsgivere hensyn til, at det fællesudvalg, der var skabt med repræsentanter for begge parter og havde den senere konsejlspræsident Deuntzer som formand, afgav en kendelse, der erklærede, at arbejderne havde haft føje til at gå ud fra, at lockoutforliget af 1897 garderede imod sådanne umotiverede arbejdsstandsninger.

Lockouten varede for smedenes vedkommende fra 24. maj til 8. september. Dens resultat blev det kendte »Septemberforlig«, der gennem mange år var bestemmende for organisa-

tionens ret til at iværksætte aktioner. »Septemberforliget« var vel ikke i og for sig nogen sejr for arbejderne, men det kan dog med nogen ret betegnes som et nederlag for arbejdsgiverne. Mange af disse havde håbet, at man ved lockouten skulle kunne tilføje fagorganisationerne et tilintetgørende slag. På begge sider af den sociale front var sket en opmarch året før ved

I. A. Hansen, formand fra april 1899 til sin død i juli 1926.

oprettelsen af De samvirkende Fagforbund på den ene side og Dansk Arbejdsgiverforening på den anden. Det var i Danmark det første store sammenstød mellem arbejderne og arbejdsgiverne, og det var dyrt for begge parter. I smedeforbundets blad blev lockoutens resultat således gjort op i en artikel:

»Man tager sikkert ikke fejl, når man siger, at arbejdsgiverne har taget lære af erfaringen fra i sommer, at det er en dyr historie at lave lockout, og at man sikkert i almindelighed står sig bedre ved at tale sig til rette og vise nogen imødekommenhed end ved at slå«.

Artiklen var skrevet af forbundets nye formand, I. A. Hansen, som var valgt enstemmigt på kongressen i påsken 1899, og havde som overskrift »Skal vi så være gode venner igen?«, og den gav et godt udtryk for både I. A. Hansens person og hans faglige linie.

I. A. Hansen var på det tidspunkt 32 år gammel. Han var født i et husmandshjem på Lolland, men var tidligt blevet forældreløs og måtte så i pleje hos fremmede. Han blev udlært som smed på Lolland. I 1885 kom han til København som nitter hos Burmeister & Wain. I 1895 var han med til at stifte skibs-

smedeforeningen, hvis formand han blev få måneder efter. To år derefter indvalgte han i forbundets hovedbestyrelse. Han arbejdede som skibssmed, til han valgtes til forbundsformand. Denne post beklædte han i 27 år til sin død i 1926. Ingen anden har været forbundsformand i så lang tid, mere end en trediedel af hele forbundets levetid. I. A. Hansens personlighed og hans lange virke fik efterhånden både smedene og offentligheden til at betragte ham som legemliggørelsen af organisationen. Hans kraftige, brede noget undersætsige skikkelse svarede også godt nok til smedens håndværk. Om I. A. Hansen er det meget træffende sagt, at han var fagorganisationens mand »fra isse til fodsål«. Derfor var det naturligt, at han havde en række hverv i nær tilknytning til sit forbunds interesser. Særlig må nævnes, at han fra 1907 var medlem af De samvirkende Fagforbunds forretningsudvalg. Da dette i 1909 skulle have ny formand var I. A. Hansen foreslået, men blev ikke valgt, navnlig fordi mange arbejdsmænd ikke ønskede ham. Denne begivenhed bidrog, skønt arbejdsmændenes leder, Lyngsie, vistnok var sagesløs, til at komplicere forholdet mellem de to mænd.

Selv om I. A. Hansen var fagforeningsmand helt igennem, betød dette dog ikke manglende forståelse for den politiske arbejderbevægelse, hvilket bl. a. hans aktivitet inden for ledelsen af den socialdemokratiske presse viste. Fra 1918 var han medlem af Københavns Borgerrepræsentation og valgtes til dens formand i 1925. Af landstinget blev han medlem i 1924. Om den position I. A. Hansen havde også i politiske kredse, vidner det, at da der i den kritiske situation i 1920 skulle udpeges et forretningsministerium til at afløse kup-ministeriet

Smeden.

Liebe, var I. A. Hansen foreslået som det ene af de to socialdemokratiske medlemmer. Det blev opgivet, fordi andre faglige ledere gik imod, at en fagforeningsmand blev optaget i dette ministerium.

Med lockouten i 1899 var der faktisk skabt en ny situation i forholdet mellem arbejdere og arbejdsgivere, selv om dette måske først efterhånden blev helt forstået af parterne og det danske samfund.

Gammel radering af Tom-Petersen viser til højre smedeforbundets første ejendom på hjørnet af Lørsejlsstræde og Sankt Pedersstræde. Bemærk det gamle smedeskilt, som nu er op-hængt på smedeborgens mur.

I denne situation var I. A. Hansen den rigtige mand, netop fordi han lagde vægt på resultater ved forhandling og gensidig imødekom-menhed. Han havde det held, at der på samme tid i ar-bejdsgivernes lejr var en kraftig personlighed med tan-ker i lignende retning.

Burmeister & Wain hav-de i midten af 1890-erne fået en ny direktør, kommandør Nielsen, der var hentet fra orlogsværftet. Hans tiltræ-den stod i forbindelse med vanskeligheder med en skibs-bygning til Rusland. Han for-måede at overvinde vanske-

lighederne og tilføre B&W nye betydningsfulde ordrer. »Kom-mandøren«, som han almindeligt kaldtes, havde gennem studie-ophold i udlandet fået noget kendskab til fagforeninger. Han var ikke netop en ynder af dem, men mente, at man ikke kunne undgå dem, og så måtte man helst komme til en forstå-else med dem.

Denne indstilling havde muliggjort det for I. A. Hansen som skibssmedenes formand efter længere forhandling i 1898 at opnå en overenskomst med B&W. Dermed var fagforeningen

Maleri af maleren Peder Larsen: „Smede færgeres over til Refshaleøen“. Gave til smedeforbundet ved 60 års jubilæet fra Centralorganisationens tilsluttede forbund.

anerkendt, og spørgsmålet om organiserede folk var praktisk taget løst på den store arbejdsplads.

Efter afslutningen af lockouten i 1899 var der påbegyndt forhandlinger mellem smedeforbundet og jernindustriens arbejdsgivere. Men de gik meget trægt. En dag traf I. A. Hansen på gaden tilfældigt »Kommandøren«. Det førte til, at denne blev inddraget i forhandlingerne — og det endda i så høj grad, at en del af de første møder mellem de to parter holdtes i »Kommandøren«s lejlighed på Strandboulevarden. Under forhandlingerne var »Kommandøren« som B&W's direktør væsentlig medvirkende til, at der opnåedes en overenskomst. For arbejdsgiverne betød det nemlig meget, at dette store foretagende kom med ind under overenskomsten, fordi B&W's arbejdere derved ville komme med i eventuelle arbejdsstandsninger og altså ikke som tidligere sket kunne støtte de konfliktramte kolleger. Alligevel blev forhandlingerne langvarige. Først i marts måned 1900 var man nået til enighed om en overenskomst, der betegnede som »helt igennem et forsøg på gennem en

under fredelige forhold ført forhandling at samle parterne til fælles stræben henimod en konsolidering af arbejdsforholdene«.

Smedeforbundet godkendte overenskomsten så godt som enstemmigt på en kongres den 25. marts. Fra arbejdsgiverside tiltrådtes overenskomsten af B&W, fabrikantforeningerne i jernindustrien i København og provinsen samt af klejnsmede- og vogn- og beslagsmedemesterforeningerne i København.

Overenskomsten var et overmåde ordrigt dokument med motiveringer og betragtninger, som nu synes overflødige eller forældede. Den betød hvad løn- og arbejdsforhold angår ikke noget revolutionerende. Men med den skabtes der alligevel et helt nyt forhold mellem jernindustriens arbejdere og arbejdsgivere. Det fik direkte udtryk i følgende:

»Vi er enige om, at svendebeviset skal være det originale legitimationsbevis for en faglært arbejder, men at han, når han søger arbejde, skal kunne nøjes med at forevise sin medlemsbog i Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund«.

Kun seks år i forvejen havde fabrikanter opslået værkstedsregler med forbud mod medlemsskab i en fagforening. Nu blev fagforeningsbogen det lovlige adgangsbevis til arbejdspladsen. Jo, det var en ny tid.

Lønspørgsmålet havde været meget vanskeligt under forhandlingerne. På smedeforbundets kongres i påsken 1899 var 33 øre i timen fastslået som minimalløn. Det viste sig umuligt at gennemføre. Man måtte nøjes med 32 øre. Men det var en minimalløn gældende for hele landet. Arbejdsgiverne var under forhandlingerne meget uenige herom af frygt for indbyrdes konkurrence. Smedeforbundets repræsentanter havde holdt sig ret passive under de skarpe ordvekslinger herom, men var særdeles tilfredse med, at minimallønnen blev ens over hele landet. Dermed understregedes nemlig de 32 øre som netop *minimalløn*. Og dette skete yderligere ved en bestemmelse om, at »lønnen for de dygtigere og mere betroede arbejdere ordnes ved personlig overenskomst med vedkommende arbejder.« Med denne bestemmelse var givet et udgangspunkt for lønhævninger, sådan som det efterhånden udviklede sig i praksis.

Trafikminister, lensbaron Juul-Rysensteen udtalte ved en forhandling med de to arbejderrepræsentanter: „Når jeg fæstler en malkeægter på mit gods ---“.

En nydannelse af allerstørste betydning var tillidsmandssystemets indførelse. I overenskomsten bestemtes, at der på hver arbejdsplads skulle vælges en tillidsmand »blandt de anerkendt dygtige arbejdere« med som regel 2 års anciennitet. Arbejderne blev dermed virkelig til en part, der skulle forhandles med. Noget betød dette med det samme. Og gennem årene er tillidsmandsinstitutionen udbygget stadig mere og har vist sig stadig mere værdifuld.

Overenskomsten omfattede alle organiserede arbejdsgivere og arbejdere. Forbundet omfattede allerede da over halvdelen af industriens faglærte arbejdere. Forbundets øgede virksomhed havde iøvrigt medført, at der på kongressen i 1899 var oprettet et repræsentantskab. På den ekstraordinære kongres i 1900 blev det vedtaget at ansætte en sekretær. Hertil udpegedes Niels Lundbye.

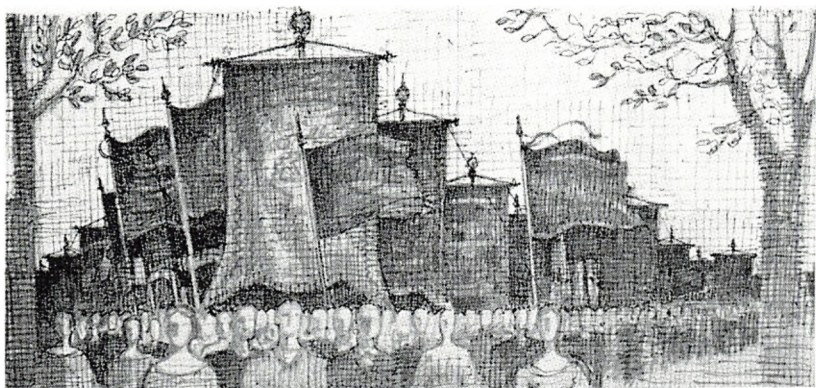
Der var dog steder, hvor man ikke ville høre tale om nogen overenskomst. Det gjaldt således statsbanernes værksteder. Da I. A. Hansen sammen med Lyngsie henvendte sig til den da-

værende trafikminister, lensbaron Juul-Rysensteen, afviste denne enhver forhandling med repræsentanter for arbejderne. Lensbaronen erklærede, at når han på sit gods fæstede en malkerøgter, så var det på de betingelser, han aftalte med vedkommende røgter, og det hjalp ikke, at nogen uvedkommende ville blande sig i det forhold, og sådan syntes han også, at det måtte være med de timelønnede arbejdere på banerne.

Det er et tidsbillede, denne scene mellem lensbaronen i ministerstolen og de to arbejderledere. Men det var en tid, der gik på hæld. For den højadelige trafikminister randt timeglasset snart ud: han var kommet til i april 1900 i det, som det skulle vise sig, sidste højreministerium, der kun fik et års levetid.

Smedeforbundet besvarede for sit vedkommende den overlegne afvisning med en blokade, der havde ret generende virkninger for statsbanerne. Da der var gået nogen tid, fastsatte trafikministeriet selv — uden forhandling med organisationerne — 32 øre som minimalløn. Og så afblæstes blokaden.

Overenskomsten af marts 1900, der i første omgang gjaldt til 1. april 1901, kom efterhånden til at undergå mange ændringer. Men fundamentet, nemlig arbejdernes ret til at være organiseret, det bevægelige lønssystem og tillidsmands-institutionen, blev det grundlag, hvorpå der byggedes videre. Mens nærværende historiske oversigt udarbejdedes, blev der ført voldgifts-sag om en aktion i overensstemmelse med det bevægelige løn-system — og forbundet vandt sagen. Det var ikke noget dårligt fundament, der blev lagt i året 1900 med den første overenskomst.

Langtids-aftaler

TIDEN fra århundredskiftet til den første verdenskrig 1914—18 viser for Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund en jævn og sikker, men svag og på mange måder besværlig opgangslinie. Det samme var tilfældet for arbejderbevægelsen i almindelighed både i Danmark og i en række europæiske lande.

»Systemskiftet« i 1901, som gjorde slut på reaktionære højre-regeringer uden tilslutning i befolkningen og indførte en ny praksis med ministerier i overensstemmelse med flertallet i folketinget, bragte på mange måder en friere luftning i forholdene i Danmark. Nogen større sympati havde den velstående del af gårdmandsstanden, som dominerede venstreregeringen, aldrig haft for arbejderne, og den blev mindre efter systemskiftet. Alligevel blev det under venstreregeringerne lettere at nå visse fremskridt. Dette gjaldt f. eks. med hensyn til arbejdsløsheds- og fabriklovgivning. Som noget nyt kom loven om Den faste Voldgiftsret.

Det politiske systemskifte ændrede dog intet i den økonomiske udvikling. Industrialiseringen fortsatte og dermed den stærke forøgelse af Københavns og provinsbyernes indbyggerantal.

Men med den frie privatkapitalistiske udfoldelse i industrialisering og byggeri fulgte økonomiske kriser med stor arbejdsløshed og deraf følgende uhyggelig nød blandt de af krisen ramte arbejdsløse.

Smedeforbundet øgede i denne periode sit medlemstal så at sige hvert år. Ved selve århundredskiftet var en lille tilbagegang, men fra 7225 i 1901 voksede medlemstallet til 13.219 i 1914, fordelt med ca. halvdelen på henholdsvis København og provinsbyerne, i hvilke der efterhånden var afdelinger praktisk taget overalt. Stigningen i medlemstallet må, som det også vil gælde for senere anførte tal, ses på baggrund af, at der er afgang af forskellige årsager, således at antallet af nye medlemmer er større end selve stigningen. Betød så fordoblingen af medlemstallet fra 1901 til 1914, at alle smede var blevet organiseret? Nej! Det varede endnu en snes år at nå så langt. Men stigningen i medlemstal oversteg langt stigningen i antallet af faglærte i jernindustrien. Efter erhvervstællingen i 1914 var 71,6 pct. orga-

En rigtig landsbysmedie, hvoraf der bliver stadig færre.

niseret. Men for landdistrikterne var organisationsprocenten lav. Statsværkstederne var heller ikke særlig godt med. Hist og her kunne der også godt findes virksomheder, hvis indehaver af principielle grunde ikke ville beskæftige organiserede arbejdere.

Der foregik i disse første åringer af det 20. århundrede en rolig og sikker konsolidering af forbundets organisatoriske apparat. Den på kongressen i 1903 nyvalgte hovedkasserer A. Johansen ydede på dette område en væsentlig indsats.

A. Johansen (1868—1951) havde i flere år været i ledelsen i Helsingør afdeling. Som hovedkasserer udviste han fremragende organisatoriske og administrative egenskaber. Han blev ekspert med hensyn til sociallovgivning vedrørende arbejdsløshed og sygeforsikring og havde førende tillidsposter på disse områder. Af landstinget var han medlem fra 1934—40. Efter eget ønske fratrådte han i 1942 som hovedkasserer.

A. Johansen, hovedkasserer fra 1903 til 1942.

Som forbundet konsolideredes i Danmark, sådan foregik der i denne periode også en international udvidelse og styrkelse af metalarbejdernes samarbejde. Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund, som selv tidligere havde fået økonomisk støtte fra andre lande under konflikter, fik flere gange mulighed for at gøre gengæld. Og gjorde det villigt. Det var slet ikke små beløb, der sendtes f. eks. til svenske og norske broderorganisationer.

Gennem det i 1904 reorganiserede internationale metalarbejderforbund ydedes også støtte til konfliktramte udenlandske kolleger.

Strejke. Maleri af
Erik Henningsen.

Det internationale samarbejde opfattedes af smedene og af alle danske organiserede arbejdere som noget selvfølgeligt. Tiden mellem århundredskiftet og den første verdenskrig er vel i det hele taget den periode, hvor europæiske arbejdere har haft den største fortrøstning til internationalt samarbejde. Hvis bevis er nødvendigt for internationalt samvirkes praktiske betydning, så er et sådant bevis givet i et af jernindustriens sammenslutning mange år senere udsendt festskrift, hvori det netop om denne periode fastslås, at et væsentligt motiv for de danske arbejdsgivere til at gå ind på visse løn- og arbejdstidsforbedringer var, at en stor værftsarbejder-konflikt i Tyskland netop var endt med forhøjelse af samtlige lønninger.

Det kom i denne periode ikke til nogen stor konflikt for de danske metalarbejdere. Men det var ikke ensbetydende med fred på arbejdsmarkedet. Hos den, der skriver dette, står i erindringen om disse år billedet af mange forsider i Social-Demokraten, hvor der meddeltes om lockout-trusler. Et blik på statistikken viser, at erindringsbilledet er rigtigt nok. I 1907—08 fremsendte arbejdsgiverne således ikke mindre end 12 lockout-varslers, og det var ikke stort bedre de følgende år. De varslede lockouters omfang varierede, og de blev kun undtagelsesvis

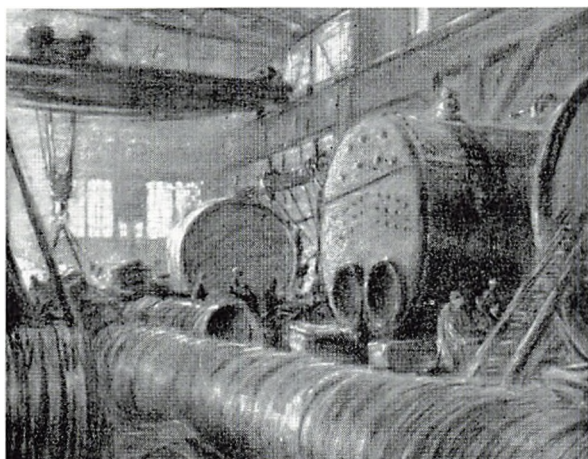
til alvor. På baggrund af kriserne med stor arbejdsløshed virkede lockouttruslerne særligt alvorlige.

Smedenens løn- og arbejdsforhold var iøvrigt i denne periode præget af langvarige overenskomster.

Det første skridt i så henseende blev gjort med den overenskomst, der efter meget besværlige forhandlinger blev indgået i begyndelsen af 1902. Overenskomsten skulle gælde for 2 år, men kunne af arbejdsgiverne forlænges et år mod at forhøje minimaltimelønnen, der ligesom i overenskomsten af 1900 var fastsat til 32 øre, med yderligere 1 øre. I overenskomsten af 1902 var der en betydningsfuld forbedring af tillidsmandsinstitutionen, og forbundet fik ret til at påtale »misforhold« på lønområdet, hvilket reelt var en understregning af, at den fastsatte timeløn var en minimalløn.

I 1902 samledes jernets arbejdsgivere i »Sammenslutningen af Arbejdsgivere indenfor Jernindustrien«, hvis formål på det stiftende møde blev fastslået som værende at skabe disciplin på arbejdspladserne. Sådan set var det i god overensstemmelse hermed, at den nye organisation foranledigede forhandlinger angående »regler for behandling af faglig strid« og »fælles værkstedsregler«. De aftaler, som blev truffet herom, imødekom arbejdsgivernes ønsker om, at der skulle forhandles inden even-

Kedelsmedien hos B&W i 1911. Denne samt illustrationerne på side 45, 58 og 59 er fra Vilh. Bergstrøms bog „Stempler og Hjul“ med skilser af M. Bengtsson.

tuel arbejdsnedlæggelse, men samtidig tilsikredes arbejderne ret til med 5 dages varsel at kunne få en forhandling om eventuelle divergenser.

Overenskomsten af 1902 blev forlænget til 1905. I oktober dette år blev den med nogle ændringer vedtaget gældende for tiden indtil februar 1911. Ændringen gik ud på, at minimallønnen pr. time fra sommeren 1906 forhøjedes til 34 øre og fra sommeren 1908 til 35 øre. Arbejdstiden forkortedes fra 1906 i de fire vintermåneder med $\frac{1}{2}$ time daglig og fra 1907 i de samme måneder med yderligere $\frac{1}{2}$ time, altså til 9 timer.

I oktober 1910 skete der en ny forlængelse af overenskomsten, så dens varighed blev til februar 1916. Denne gang forhøjedes minimallønnen til i 1911 37 øre og i 1914 38 øre. Ar-

Tre generationer af en maskinarbejderfamilie, der alle har lært hos Brdr. Larsens Maskinfabrik, Aså. Billedet viser faderen Carl Lund, der har arbejdet i firmaet i over 55 år, hans to sønner Hartvig og Axel samt sønnesønnen Kaj Lund.

bejdstiden fastsattes uforandret til 9 timer i de fire vintermåneder, men forkortedes med $\frac{1}{2}$ time til $9\frac{1}{2}$ time i de øvrige otte måneder. Arbejderne fik ret til på egen regning at tage 3 dages sommerferie.

Forskellen mellem 1910 og vor tid dokumenteredes måske allerbedst ved bestemmelsen om sommerferie. Dengang var sommerferie en luksus, væsentligt forbeholdt overklassen. Derfor var det et pænt resultat for smedene, at de sikredes overenskomstmæssig ret til 3 dages ferie for egen regning.

Arbejdstidsforkortelsen var for så vidt også for egen regning, da det i overenskomsten bestemtes, at arbejderne ikke kunne forlange den kortere arbejdstid godtgjort hverken ved højere timeløn eller bedre akkordbetaling

Det vigtigste ved de to 5-årige overenskomster, gældende næsten 11 år, var deres virkning på arbejdernes økonomiske forhold. Timelønsforhøjelserne i dem var meget små. Men at det virkelig her var minimalløn, der var tale om, får man en kraftig fornemmelse af ved at gennemlæse beretninger og andre dokumenter fra hin tid.

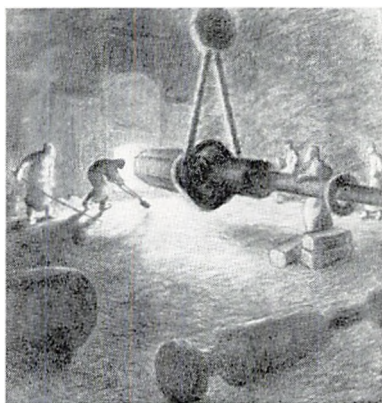
Der er konstant aktioner for at hæve timelønnen eller for at opnå bedre fortjeneste på akkorder. Statistikken viser, at disse aktioner havde betydning. Den gennemsnitlige ugefortjeneste i København for normal arbejdstid steg fra knapt 28 kr. i 1905 til knapt 37 kr. i 1915, for provinsens vedkommende var de samme tal 25 og 31 kr. Men for begge områder var stigningen størst i 1914—15. Stigningen må vurderes under hensyn til arbejdstidsforkortelserne samt til den periodisk store arbejdsløshed. Afgørende er jo imidlertid lønnens forhold til priserne, d.v.s. reallønnen. Efter den foreliggende statistik var reallønnen næsten

Billedhugger Svend Rathsacks skulptur af en smed, skænket Esbjerg arbejderhøjskole 1931 af Ny Carlsbergfondet.

uforandret fra 1905 til 1913 og svingede i disse år kun med knap 1 point. I 1914 gav den et hop i vejret på 2 point for så i 1915 at falde til 3 point under 1905.

Da den første 5-årige overenskomst blev indgået, lød der enkelte røster med betænkeligheder ved aftale for så lang en tid. Men vedtagelsen skete alligevel praktisk taget enstemmig. For den anden 5-årige overenskomst var der også et stort flertal i repræsentantskabet, nemlig 58 mod 6. Kongressen et års tid i forvejen var gået ind for en ny langvarig overenskomst. Af stor betydning var, at det ved hjælp af overenskomsten fra 1905 lykkedes at komme nogenlunde helskindet gennem den store arbejdsløshedskrise 1908—09.

Glædeovnen.

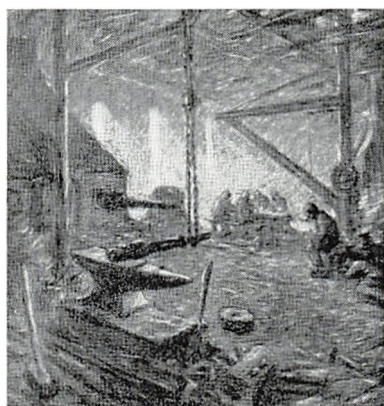
Der var dog også kritik af forbundets overenskomspolitik — fra to sider, med forskellige motiver.

I arbejdsmandskredse var man utilfreds med I. A. Hansens bevægelige lønsystem med den lave minimalløn. Arbejdsmændene mente, at derved blev det vanskeligere for dem at opnå forhøjelse af deres timelønninger, som reelt var nominalløn. Lyngsie gav som arbejdsmændenes leder temperamentsfuldt udtryk for misfornøjelsen med I. A. Hansens overenskomspolitik. Modsætningsforholdet mellem disse to så forskellige, men hver på sin vis betydelige arbejderledere gav sig til tider ret kraftige udslag.

Voldsom kritik rettedes, specielt med personlig brod mod I. A. Hansen, fra den syndikalistiske organisation »Fagoppositionens Sammenslutning«. I den københavnske afdeling 1 og på kongresserne 1911 og 1914 gjorde den syndikalistiske opposition sig højlydt gældende, men var dog kun et begrænset mindretal. På kongressen 1914 vedtoges en ret mådeholden misbilligelse af særlig aggressive syndikalister og advarsel om

mulig eksklusion af sådanne. En efter kongressen af syndikali-sterne fremkaldt urafstemning godkendte resolutionen mod syndikalisterne. Ved samme urafstemning forkastedes også et af fagoppositionen stærkt opagiteret forslag om, at alle overenskomster skulle sendes til urafstemning.

Et andet af syndikalisternes agitatoriske krav var om oprettelse af industriforbund. I sig selv er der ikke noget syndikalistisk ved industriforbund. Som organisationsforholdene i Danmark havde udviklet sig, vil- le forsøg i så henseende dog være dømt til at mislykkes. En god og praktisk form for det nødvendige samarbejde mellem de forskellige arbejdergrupper inden for jernindustrien skabtes i 1912 i kartellet, som opret- tedes under navnet »Centralor- ganisationen af Metalarbejdere i Danmark«. I første omgang var med i dette foruden smedefor- bundet to andre organisationer, nemlig formernes forbund og jern- og metalsliberne. Senere er flere kommet til, og kartellet kunne ved sit 50-års jubilæum i 1962 se tilbage på mange gode resultater. Fra november 1914 blev forbundets hidtidige fag- blad udvidet til at være organ for centralorganisationen og fik titlen »Jern- og Metalarbejderen«.

Spisepause i smedien.

På det tidspunkt var forholdene i Danmark allerede påvirket af storkrigen, der var brudt ud i august 1914 og som efterhånden udviklede sig til en verdenskrig. Både i 1914 og 1915 medførte krigen bedre beskæftigelse, men samtidig steg priserne på mange slags varer i et hastigt tempo. Dengang fandtes ingen pristalsregulering, og trods anstrengelser fra organisationerne og tillidsmændene lykkedes det ikke at få lønningerne til at holde trit med priserne. Arbejdsgiverne ville nok tjene på de gode konjunkturer, men vendte det døde øre til arbejdernes krav. Mange år senere erkendte arbejdsgiverforeningen selv,

at det var en forkert holdning og gav udtryk herfor i følgende i et festskrift i 1946:

»Det lykkedes i årene nærmest verdenskrigen arbejdsgiverforeningen i stort omfang at gennemføre 5-årige overenskomster, hvad der med rette blev opfattet som resultat af en virkelig magtstilling og en fast politik. Men i disse overenskomster lå der også en fristelse til, da verdenskrigen kom, og skønt de i en årrække ikke var til at komme af med igen, at fastholde det vundne udover det tidspunkt, da dets forudsætninger måtte siges at være bristede«.

Der havde allerede før kongressen 1914 været adskillig drøftelse af »situationen 1916«, når overenskomsten skulle fornyes. Fagoppositionen havde koncentreret meget af sin agitation herom. Krigens gode tider for arbejdsgiverne og gyldne tider for spekulanter, medens arbejderne samtidig fik deres levevilkår forringede, skabte helt nye perspektiver for »situationen 1916«. Mange tegn tydede på, at det ville blive en situation og en tid med megen uro og mange vanskeligheder. Det blev det også.

De mest bevægede år

FRA 100 i august 1914 steg pristallet i løbet af krigsårene og de første efterkrigsår til 264. Stigningen skyldtes først og fremmest mangel på nødvendige varer og hensynsløse spekulanter udnyttelse heraf og af krigstiden i almindelighed. Der tjentes i disse år store penge ved spekulationer på børsen og varemarkedet, i ikke få tilfælde endda ved ulovlige spekulationer. Derfor udvidedes i disse år det danske sprog med et ikke pynteligt udtryk: »Gullasch-baroner«.

Den voldsomme prisstigning ramte den jævne befolkning hårdt. Spekulanternes store gevinster gjorde ikke følelserne blidere hos arbejderne, der ikke havde nogen art af pristalsregulering til at mildne dyrtidens virkninger. Fagorganisationerne forsøgte naturligvis at værne arbejdernes økonomiske interesser. Det var imidlertid en ny og helt uvant situation. Og det var det for den sags skyld for samfundet som helhed. Verdenskrigen 1914—1918 overrumplede så at sige folkene i alle lande, skønt der dog i årene forud havde været talt meget om faren for krig. Bortset fra militære forberedelser, navnlig hos stormagterne, var staterne uforberedte. Det gjaldt også Danmark. Og det gjaldt den danske arbejderbevægelse såvel som

andre landes. Krigsårene blev en hård belastning for bevægelsen alle vegne. Det gik dog tilsidst sådan, at der opnåedes øget politisk indflydelse for arbejderbevægelsen, men denne blev samtidig ramt af en splittelse med skæbnesvangre konsekvenser.

Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund fik sin part af både det onde og det gode, krigsårene førte med sig. Det kan uden overdrivelse siges, at den første verdenskrig og tiden derefter blev den mest bevægede periode i forbundets historie.

Som allerede omtalt havde forbundet en overenskomst gældende indtil 1916. Arbejdsgiverforeningen havde tilstræbt og i betydeligt omfang opnået, at en række fags overenskomster udløb samtidig i 1916. Og der havde som nævnt været talt meget om, hvad »situationen i 1916« ville føre med sig.

Krigen gav et helt andet hændelsesforløb. De første 10 måneder af krigen voksede priserne fra 100 til 116. Ved hjælp af det bevægelige lønssystem lykkedes det hist og her at opnå nogle forhøjelser, men det var langt fra nok. Fagets realløn faldt i 1915 flere points. Dette skete samtidig med, at konjunkturerne for jernindustrien var strålende, bl. a. på grund af ordrer fra de krigsførende lande. Fagets arbejdsløshedsprocent faldt fra over 4 til 2 i 1915 til 1916.

Først på efteråret 1915 søgte De samvirkende Fagforbund at få arbejdsgiverne i tale. Resultatet blev i oktober en ganske mærkelig skrivelse, hvori arbejdsgiverforeningen efter at have indrømmet, at der jo var vanskeligheder, fortsatte således:

»... men da arbejderne stadig har fastslået, at arbejdslønnen kun kan gå fremad, men aldrig tilbage, vil vi under ingen omstændigheder gå med til at bøde på den forhåndenværende dyrtid ved ændringer i overenskomsterne«.

Den reelle baggrund for arbejdsgivernes nej var naturligvis den i et foregående afsnit omtalte — af arbejdsgiverne selv senere fordømte — fastholden ved det engang aftalte, selv da forudsætningerne herfor var bristede.

Men arbejdsgiverne må selv have haft en fornemmelse af det uholdbare i deres standpunkt. Ellers ville de næppe have brugt en så søgt motivering som henvisningen til, at dansk

arbejderbevægelse principielt havde stillet sig afvisende overfor den af visse engelske fagorganisationer accepterede praksis med lønsvingninger i forhold til konjunkturerne.

Det viste sig, at arbejdsgiverne ikke kunne fastholde deres modstand mod overenskomstforhandlinger. Resultatet af disse blev dog småt, nemlig 13 øre i timen, men med gyldighed fra slutningen af 1915. Overenskomsten gjaldt for et år, men arbejdsgiverne fik ret til at kræve den forlænget yderligere, og den kom derved til at holde både 1916 og 1917.

Prisernes hastige stigning bevirkede imidlertid, at der inden for smedeforbundet sattes ind for yderligere indtægtsforhøjelser. Fra foråret 1916 til foråret 1917 gennemførtes lønaktioner for 6.500 medlemmer. Men det var ikke nok. I 1917 var fagets realløn den laveste i mange år, nemlig 50 points, medens den i førkrigsårene havde svinget omkring 55.

På samme tid fortsatte spekulanter og arbejdsgivere at indkassere store gevinster. Jernindustrien fik sin part af kagen. Som eksempler kan nævnes, at B&W, der før krigen havde udbetalt 6—7 pct. i udbytte steg til 25 pct. i 1915 og 22 og 18 de følgende år. Helsingør-værftet nåede op på 25—30 pct. i udbytte.

Tavlemonteringsafdelingen hos Laur. Knudsen A/S' nye fabrik i Ballerup.

Det var under sådanne forhold, at forbundet afholdt sin ordinære kongres i juli 1917. Selve forbundets organisation var solid. Medlemstallet var vokset til ca. 16.500, og forbundet disponerede over en formue på over 2 millioner kr. Forbundets meget udvidede virksomhed havde nødvendiggjort at skaffe mere plads. Derfor var bygningen i Larslejsstræde afhændet, og forbundet var fra efteråret 1916 flyttet ind i den nye store ejendom, metalarbejder-kartellet havde opført på hjørnet af Vester Søgade og Gl. Kongevej.

Det vigtigste spørgsmål på kongressen i 1917 var, om der skulle være urafstemning om landsoverenskomster. Der havde tidligere været forslag fremme herom, men de var blevet forkastet. Den syndikalistiske organisation »Fagoppositionens Sammenslutning« havde i tiden forud for kongressen koncentreret sin agitation herom. I sig selv er der jo intet syndikalistisk i at ville have urafstemning om overenskomster. Betydende fagorganisationer havde haft urafstemning, før der overhovedet var tale om syndikalisme. I. A. Hansen var imidlertid en afgjort modstander af urafstemning. Han hævdede, at det ved en urafstemning ikke var muligt at få forklaret alle medlemmerne enkelthederne i en overenskomst og begrundelsen for disse. Dertil føjede han, at når den syndikalistiske opposition ville have urafstemning, så var det fordi, den ville forkaste ethvert overenskomstforslag.

»Fagoppositionens Sammenslutning« havde på dette tidspunkt opnået en ikke ringe indflydelse i forbundets store københavnske afdeling. Det var dog ikke ensbetydende med en lige så stor tilslutning til de syndikalistiske ideer, som FS iøvrigt selv kun gav en delvis uklar tilslutning til. Foruden de i sig selv slet ikke syndikalistiske krav om urafstemning og industriforbund virkede FS mest for »direkte aktion«, dvs. pludselige strejker uden hensyn til aftaler og overenskomster. FS fremhævede fagorganisationerne som vigtigst for arbejderne, men var dog ikke direkte imod deltagelse i politiske valg. FS var i sin agitation voldsom i formen og rettede ofte grove angreb mod både faglige og politiske arbejderledere.

Et lidssvarende mærkelenderi - DSB's centralværksted i København.

Trods agitation og en stærk stilling i den københavnske afdeling 1 var syndikalisterne dog kun et lille mindretal på kongressen. Og når efter tre dages debat urafstemning vedtoges med 95 mod 68 stemmer, så var grunden simpelthen den, at det efterhånden var blevet en almindelig opfattelse, at det var rimeligt, at medlemmerne selv traf afgørelse og selv fik ansvaret for, hvilke betingelser der skulle arbejdes under.

I. A. Hansen og hovedbestyrelsen følte — med nogen ret — afstemningen som en underkendelse af deres arbejde og nedlagde med det samme deres mandater. Meget bevægede scener udspillede. Den næste dag stillede imidlertid Århus-afdelingens formand, Leonhard Hansen, der havde stemt for urafstemning, men samtidig havde udtalt sin anerkendelse af I. A. Hansen, forslag om et tillidsvotum til I. A. Hansen. Dette vedtoges med 134 stemmer mod 10, medens 7 undlod at stemme. Mærkeligt nok var de tre ledende syndikalister blandt de 7.

Den bevægede kongres blev således, da det kom til stykket, en sejr for I. A. Hansen personlig. Urafstemningen var og blev dog en kendsgerning. Da hovedbestyrelsen efter kongressen benyttede sig af sin ret til at udsende kongresbeslutningen til

urafstemning, godkendtes den med ca. 1.000 stemmer. Det var ialt ikke 30 pct. af medlemmerne, der havde stemt, og det gav jo dem ret, der havde talt imod urafstemning, fordi der for det meste kun var ringe stemmedeltagelse.

I 1917 var krigens virkninger blevet mærkbare på mange måder rundt om i landene. I Rusland var der revolution, og i andre lande gærede det med strejker og uro, som i løbet af 1918 førte til revolutioner i bl. a. Østrig, Ungarn og Tyskland. Det var den tid, om hvilken der blev sagt, at fyrstekronerne rullede i rendestenene.

I Danmark mærkedes krigstidens byrder stadig hårdere. Til dyrtiden kom i løbet af 1917 arbejdsløshed, så smedeforbundet ved årets udgang havde 15 pct. arbejdsløse. Men tryk avler modtryk. De danske arbejderes forbitrelse over dyrtid og varemangel og utilfredsstillende lønforhold fik en stærk stimulans til handling gennem begivenhederne udenlands. Og de kapitalistiske kredse, der hensynsløst havde udnyttet de første krigsårs for dem gyldne tider, blev nu lettere at få i tale. I slutningen af 1917, i 1918 og 1919 gennemførtes overenskomster med virkelige forhøjelser af arbejdernes lønninger. Inden for jernindustrien kom det bevægelige lønssystem i virksomhed som aldrig før. Et talende eksempel i så henseende er årsberetningen for 1918, hvori det siges, at »lønbevægelsen foregik i et sådant tempo, at det var umuligt at beholde den fulde oversigt derover«. Det ansloges dog, at den havde omfattet en halv snes tusinde af forbundets medlemmer.

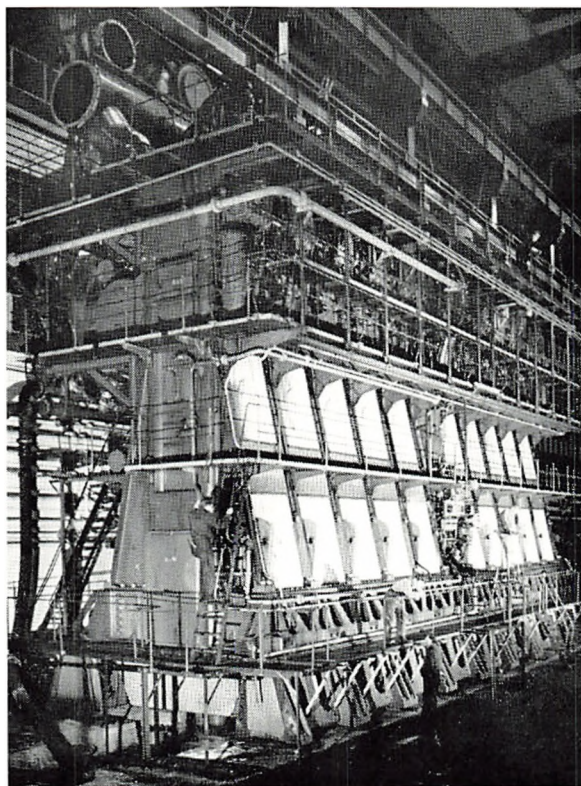
En oversigt med enkeltheder og tal fra disse års forskellige aftaler og overenskomster vil være ret uoverskuelig. Her skal derfor blot nævnes nogle situationer og begivenheder fra denne mærkelige periode.

Da der i slutningen af 1917 var opnået enighed med jernindustriens ledere om en ret god overenskomst, indkaldtes til ekstraordinær kongres, for at alle afdelingerne kunne blive fyldestgørende informeret. Det belyser både tiden og de oppositionelle metoder, at skønt kongressen besluttede ikke at have tilhørere, tiltvang en del arbejdsløse sig dog adgang. Både kon-

gressen og den efterfølgende urafstemning gav imidlertid et solidt flertal for overenskomstforslaget. Tilhængerne af urafstemning kunne efterdette med nogen ret hævde, at der ikke var grund til at frygte for, at urafstemning altid ville føre til forkastelse af forslag.

En noget anden lære uddrog andre af overenskomstafslutningen i februar 1919. Det var da lykkedes at opnå en ret god overenskomst med jernindustriens arbejdsgivere; men den blev forkastet i første omgang, så der måtte nogle små ændringer til, før den kunne vedtages ved en ny urafstemning. I den anledning bemærkede en af jernindustriens ledende mænd:

»Nu kan vi altså heller ikke byde smedene det, de skal have, men må holde noget i baghånden til næste gang«.

B & W's nye dieselmotor
med op til 25.000 hk.

Det er ikke underligt, at et sådant arbejdsgiversynspunkt kunne gøre fagforeningsledere betænkelige ved urafstemning, men egentlig er det en argumentation både for og imod urafstemning.

Overenskomsten i februar 1919 er iøvrigt betydningsfuld af to grunde. For det første, fordi det var første gang, metalarbejder-kartellet fik gennemført en overenskomst for alle i kartellet, selv om overenskomsten, da det kom til stykket, sluttedes for organisationerne enkeltvis. For det andet gennemførtes ved denne overenskomst forkortelse af arbejdstiden til 8½ time for ugens første fem dage. Man var kommet nærmere målet: 8 timers arbejdsdagen.

Få måneder senere nåedes dette mål ved en overenskomst mellem hovedorganisationerne om 8 timers arbejdsdag for alle fag, bortset fra enkelte særlige områder. For jernindustrien trådte 8 timers dagen i kraft fra 1. oktober 1919.

Det var en stor sejr, der var vundet for dette krav, som danske arbejdere for første gang demonstrerede for i 1890. Dengang turde fagorganisationerne kun fremføre de 8 timer som et demonstrationskrav. Meget langsomt nåedes i årenes løb små forkortelser af den lange arbejdsdag. Både dengang og senere er diskuteret om, hvem der havde æren af, at 8 timers kravet førtes til sejr i løbet af nogle måneder i 1919. To faktorer var væsentlige, nemlig for det første arbejderbevægelsens ganske vist langsomme, men sejt udholdende virken for arbejdstidsforkortelse, og for det andet den revolutionsbølge, der i 1918—19 rullede hen over de europæiske lande.

At 8 timers dagen var en stor landvinding menneskeligt set for arbejderne anerkendes nu af alle. Et eksempel herpå giver Carl Winther Sørensen, der i 1919 var i lære på et mindre smedeværksted i Frederikshavn, i sin erindringsbog »Tyve forunderlige år«. Værkstedet ejedes af en gammel smedemester og hans søn:

»I løbet af sommeren 1919 indførtes 8 timers arbejdsdagen på skibsværftet.

— Har I nu kendt mage, sagde Gamle Mester. — Vi stod i

— Har I nu kendt mage, sagde Gamle Mester; se, de går hjem midt på eftermiddagen.

smedierne og så skibsværftets arbejdere komme hjem til fyraften. — Se, de går hjem midt på eftermiddagen.

Men her mærkede jeg for første gang, at Unge Mester havde en anden mening end den gamle.

— Nu har de deres kolonihaver, sagde han. Nu har de tid til at glæde sig lidt over dem.

Tiden havde påvirket ham, skønt hele hans tankegang var konservativ. Og efterhånden forstod han, at han selv måtte bøje sig for tidens krav. Han måtte følge trop med andre små smedeværksteder i byen.

— Fra i morgen arbejder vi kun 8 timer, sagde han en dag lige før fyraften.

— Nej, nej, hvad er det nu for noget, sagde Gamle Mester.

— Jo! sagde Unge Mester og standsede med en håndbevægelse al videre protest.

— Nå, ja, ja, det er jo dig, der bestemmer.

Men den gamle rystede alligevel på hovedet. Det havde han aldrig troet, at han skulle opleve«.

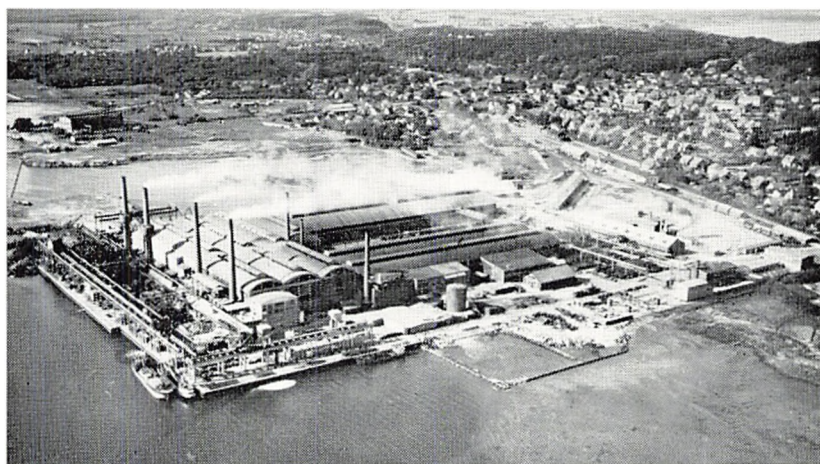
— — —

Året 1919 bragte Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund

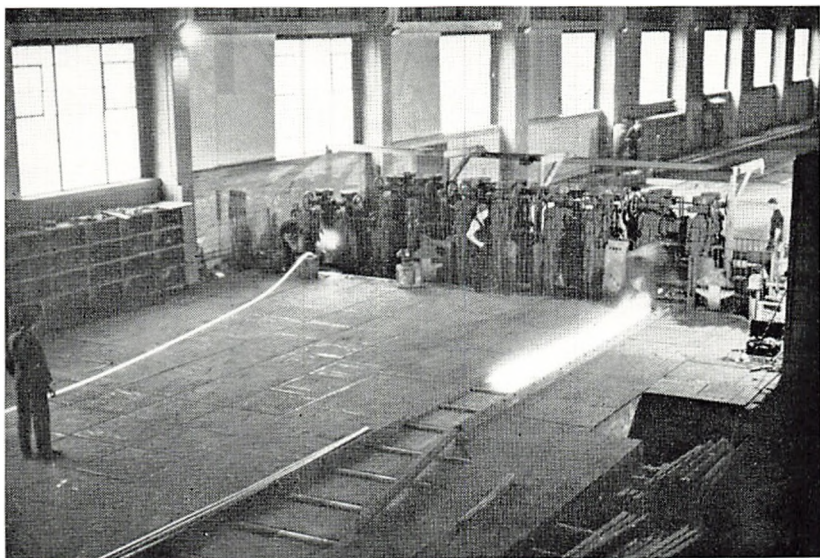
en anden — ikke så behagelig oplevelse. I afdeling 1 i København havde den syndikalistiske opposition i foråret 1919 opnået flertal og besat formandsposten. Det havde været en del af det syndikalistiske program at iværksætte uvarslede strejker på de forskellige virksomheder uden hensyn til de vedtagne overenskomster. I foråret 1919 iværksattes ulovlige strejker på Dansk Riffelsyndikat og Københavns Flydedok. Da Riffelsyndikatets virksomhed var meget påvirket af krigens ophør, fik konflikten dette sted ingen betydning. Men konflikten på Flydedokken blev en på flere måder afgørende begivenhed.

Da det var en ulovlig strejke, blev de pågældende arbejdere idømt en bod, men strejken fortsatte og finansieredes ved indsamlinger på forskellige arbejdspladser. Ved en afstemning i afdeling 1 blev det — med et meget lille flertal — vedtaget, at afdelingen stillede sig bag strejken. Derefter fik arbejdsgiverne afdelingen idømt store bøder med det resultat, at afdelingen erklæredes konkurs og dermed opløstes efter at have bestået fra 1873.

Fra syndikalistisk side besvaredes konkurserklæringen med oprettelsen af en helt ny organisation »Københavns Metalarbejderforbund«. Enkelte af de syndikalistiske ledere var dog meget

Lufoto af stålvalseværket i Frederiksværk, der er en betydningsfuld leverandør til jernindustrien.

Interiør fra valseværkel.

skeptiske overfor dette skridt, selv om de gik med dertil. Skepsisen viste sig velbegrundet. Københavns Metalarbejderforbund blev et trist lille mellem spil i de danske smedes organisationshistorie. Af afdelings 1's medlemmer fik det kun tilslutning fra ca. 1.300, hvortil kom ca. 700 fra andre afdelinger. Og det varede ikke længe, før medlemstallet begyndte af skrumpes ind. Dets andel i den fortsatte strejke på Flydedokken blev ikke glørværdig. Arbejdsgiverforeningen forsøgte at få afsluttet strejken ved en lockout-trusel mod smedeforbundet, men det var så åbenbart urimeligt, at regeringen greb ind og hindrede lockouten. Så vendte arbejdsgiverne sig mod Københavns Metalarbejderforbund, der truedes med at blive erklæret konkurs ligesom afdeling 1. Det ville syndikalisterne ikke risikere og afsluttede så strejken, der havde varet i tre måneder.

Inden for smedeforbundet blev afd. 1 erstattet af 8 nye afdelinger, hvilket iøvrigt havde været drøftet i nogen tid. Sammen med de øvrige københavnske afdelinger dannede de i januar 1920 »Metalarbejdernes Centralafdeling«. Dermed var skabt de indtil nu gældende organisationsformer i København.

Københavns Metalarbejderforbund bestod formelt til 1938, men da var medlemstallet dalet til 6. I 1939 fik det sidste medlem af metalarbejderforbundet sit forhold til smedeforbundet ordnet.

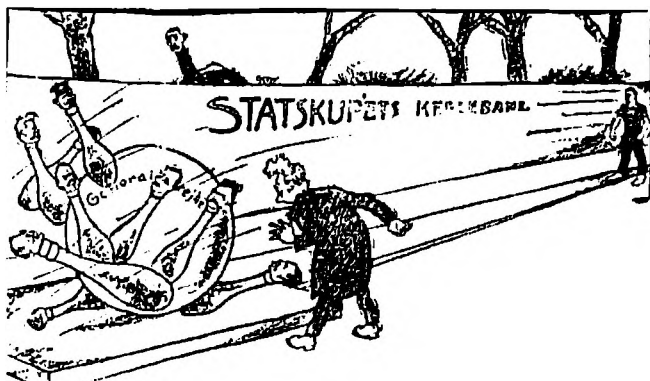
Med fabrikken »Pedershåb« i Brønderslev havde der været konflikt siden 1904. I april 1919 afsluttedes konflikten. Firmaet forpligtede sig til fremtidig kun at beskæftige organiserede arbejdere og tiltrådte de forskellige overenskomster med forbundet. Derefter optoges ca. 70 arbejdere fra fabrikken i forbundet, og en lang og til tider bitter konflikt var afsluttet på en særdeles god måde.

I løbet af vinteren 1919—20 fremsatte arbejdsgiverforeningen krav om, at overenskomsterne skulle fornyes uforandret for et år. Deres begrundelse var, at bølgen med prisforhøjelser var standset. Dette var i strid med de faktiske forhold, hvilket blev dokumenteret af pristallets stærke stigning i februar 1920. Alligevel fastholdt arbejdsgiverne deres krav og varslede lock-out fra 9. april for at gennemtvinge det. Lockouten ansloges at ville omfatte 100.000 mand.

Men den 29. marts opstod en helt ny situation. Kong Christian X afskedigede pludselig ministeriet Zahle, af hvilket socialdemokratiets formand, Th. Stauning var medlem, og udnævnte i stedet et nyt med højesteretssagfører Liebe som chef. Da ministeriet Zahle havde et radikalt-socialdemokratisk flertal bag sig i folketinget, var kongens adfærd faktisk et brud med folkestyre og parlamentarisk praksis. Der er nu gået omtrent et halvt århundrede siden da, og der er skrevet og talt meget om, hvem der stod bag kuppet, uden at klarhed dog er opnået. De uansvarlige rådgivere bag kongen havde mangeartede motiver. Officielt og formelt var motiveringen, at ministeriet Zahle ikke ville gøre noget for at få »Flensborg hjem« til Danmark. Bag dette var der ønskerne i arbejdsgiver- og kapitalistkredse om at få alle krigstidens restriktioner ophævet og at få fri bane til de konjunktur-chancer, man håbede på i efterkrigsårene.

Reelt ville en sejrrig gennemførelse af kongens kup betyde, at dansk demokrati blev knækket, og at en art diktatur fik

Generalstrejke-
truslen vælter
kup-ministeriet,
mens Chr. X ser
belænklig til.
(Samtidig
tegning).

magten. Derfor var der også enighed imellem socialdemokratiet og fagbevægelsen om, at man burde gribe til et for dansk arbejderbevægelse hidtil ukendt kampmiddel: generalstrejken. Den 31. marts — dagen før påske — besluttede De samvirkende Fagforbunds generalforsamling enstemmigt at iværksætte generalstrejke med det formål både at tilvejebringe normale politiske forhold og at få arbejdsgivernes lockout-trusler af bordet.

Resultatet af arbejderbevægelsens aktion blev politisk, at kup-ministeriet måtte vige for et forretningsministerium, i hvilket også socialdemokratiet var repræsenteret.

Til dette politiske resultat føjedes et fagligt forlig, ifølge hvilket lockout-truslen blev taget af bordet, og løbende strejker hævedes. Forliget bestemte videre, at der skulle optages forhandlinger inden for de enkelte fagområder, og at der skulle ydes en lønforhøjelse på 2 øre i timen for hver 3 points, pristallet var steget til august.

I jernindustrien enedes man om en overenskomst, hvis væsentligste bestemmelse gjaldt gruppevis forhandlinger om lønsspørgsmål, hvilket skaffede forhøjelser i omtrent et par hundrede virksomheder. I august kom så et pristal med 20 points stigning til 262 og gav en almindelig forhøjelse på 13 øre pr. time.

Dermed nåedes disse års toppunkt med hensyn til lønninger. Fra et reallønstal på 55,9 i 1913 var tallet efter en nedadgående kurve 1915—17 i 1920 nået op på 90,8. De danske smedesvende,

der i 1913 gik hjem med en gennemsnitlig ugeløn på godt 30 kr., havde i 1920 omtrent 114 kr. i lommen. Disse gennemsnitstal dækkede ganske vist over temmelig store forskelle. Således var ugelønnen i København 123 kr. mod 106 kr. i provinsen, og der var yderligere forskel indenfor disse områder. Væsentligt var det, at der foruden lønforhøjelse også var gennemført 8 timers arbejdsdag.

Med alt dette som baggrund var det ikke så mærkeligt, at forbundets ordinære kongres i 1920 fik et helt anderledes roligt og sagligt forløb end kongressen i 1917. For første gang var der repræsentation for kollegerne i Sønderjylland, for hvis forhold der måtte træffes særlige foranstaltninger. Iøvrigt var kongressen i 1920 i høj grad optaget af organisatoriske ændringer, af hvilke den mest betydningsfulde var, at hovedbestyrelsen udvidedes, og at der i forretningsudvalget fremtidig også indvalgte medlemmer fra provinsen. Blandt dem, der fra provinsen indvalgte i forretningsudvalget, er særlig grund til at nævne Leonhard Hansen, der i 28 år var formand for Århus afdeling, og som også ydede en værdifuld indsats for forbundet som helhed. Den forøgede repræsentation fra provinsen var en naturlig udvikling, da forbundets 22.000 medlemmer efterhånden fordeltes jævnt mellem hovedstad og provins.

Så kom lockouterne

VED årsskiftet 1920—21 begyndte konjunktursvingningerne at mærkes i det danske samfund. De voldsomme prisstigninger standsede og sluttede i februar 1920 med et pristal kun to points højere end det foregående efterår. Nedgangen var faktisk allerede sat ind og mærkedes hen ved slutningen af 1920, Smedeforbundet, der i 1919 og 1920 havde haft en arbejdsløshed på 5 pct., kom de næste to år op på 23 pct.

Visse kapitalistkredses adfærd i Danmark under den første verdenskrig er betegnet som »dansen om guldkalven«. Danmarks økonomiske liv fik i denne tid mange usunde og kunstigt oppustede værdier. Disse kredse troede, at tiden efter krigen ville give nye chancer for stor gevinst. Der spekuleredes navnlig i forventede store muligheder i Østersø-landene. Det blev kun gyldne drømme. I stedet kom finansielle sammenbrud, der kulminerede med det store bankkrak i Landmandsbanken.

Som altid, når samfundet er i økonomiske vanskeligheder, mente de besiddende samfundskredse med arbejdsgiverne i spidsen, at arbejderne burde bære omkostningerne og finde sig i lønreduktioner. For at gennemtvinge disse varslede arbejdsgiverne lockout i foråret 1921. Forligsmanden søgte at

mægle, men hans første forslag blev forkastet i smedeforbundet med 9.986 imod kun 3.108 for. Fra 18. marts var lockouten en kendsgerning, omfattende ca. 8.800 af forbundets medlemmer. Da De samvirkende Fagforbund som svar på lockouten bebudede storstrejke, stillede forligsmanden et nyt forslag, der hos smedene vedtoges med ca. 7.500 mod ca. 4.700 st. Den 2. maj var lockouten forbi. Forliget betød væsentlige indrømmelser til arbejdsgiverne, idet to dyrtidstillæg på henholdsvis 8 og 13 øre i timen bortfaldt, hvilket dog ved andre bestemmelser mildnedes for de timelønnede med 3—4 øre. Som noget nyt indføjedes en bestemmelse om, at lønnen skulle gå op og ned i forhold til pristallet. I august samme år faldt pristallet, så der blev en timelønsregulering på 18 øre. Pristalsreguleringen gjaldt i denne form til 1927.

I 1922 gik arbejdsgiverne på ny til aktion. De fejede uden videre de fra arbejdernes side stillede forslag om uforandret løn og bedriftsnævn af bordet og krævede i stedet over 25 pct. lønreduktion. Samtidig stillede de forslag om arbejdstidsbestemmelser, der i realiteten ville være en begyndende udhuling af 8 timers arbejdsdagen. Et forligsmandsforslag forkastedes i smedeforbundet med 2.800 ja mod 3.400 nej, mest fordi det ikke klart afviste overgrebet mod 8 timers dagen. Derefter kom det til en lockout, som varede fra 15. februar til 10. april. Den omfattede mange arbejdergrupper og fik visse steder i landet, navnlig i Odense og Randers, et dramatisk forløb. Af smedeforbundets medlemmer var 6.000 lockoutede, medens 7.000 arbejdede, men 8.000 gik arbejdsløse. Disse tal giver tydeligere end noget andet et billede af situationen.

Hvordan disse års arbejdsløshed virkede på arbejdspladserne, har forfatteren Nils Nilsson skildret i sin roman »Dokken«:

»I jernindustrien var arbejdsløsheden særlig uhyggelig stor. At arbejdsløsheden bredte sig, sås hver morgen på værftet. Hundreder af mænd kom og søgte arbejde. Rygter om funktionsnærindskrækning gjorde, at alle mestre og formænd følte deres eksistens truet; de jagede nu på arbejderne for på denne måde at styrke deres egen position overfor værftet. Den ene arbejder

fik den anden til at drive tempoet op. I det øjeblik de blev afskediget, var alle mand klar over, at de vanskeligt kunne få arbejde andet steds«.

Smedeforbundet iværksatte som modforanstaltning mod lockouten arbejdsstandsning for ca. 1.300 mand på særligt sårbare virksomheder.

Lockouten afsluttedes med et forligsmandsforslag, der medførte 15 pct. lønreduktion, af hvilke 10 pct. dog svarede til pristallets nedgang i februar. Angrebene på 8 timers dagen lykkedes det at slå tilbage.

Arbejdsgiverne havde således kun delvis nået deres mål, og smedeforbundet fik ved udnyttelse af bestemmelsen om forlængelse af overenskomsten udskudt en yderligere reduktion et halvt år. Lønreduktionen bevirkede alligevel en nedgang, så denne var en halv snes points fra 1920 til 1930. Hvis arbejdsgiverne måske ikke var helt tilfredse med det, de havde nået, så var der dog stor glæde i deres lejr over, at den af arbejderne hidtil hævdede opfattelse, at lønningerne ikke måtte gå nedad, var blevet brudt. I et festskrift nogle år senere fremhævede de dette stærkt.

Disse to års konflikter havde været hårde og dyre. Tilsammen havde de i understøttelse kostet forbundet ca. 4 millioner

I. A. Hansen var fra 1918 medlem af Københavns Borgerrepræsentation, en tid som dens myndige formand.

kroner. Det internationale samarbejde, som efter krigen var kommet i stand igen, viste sin værdi ved at yde 1½ mill. kr. til støtte under konflikterne.

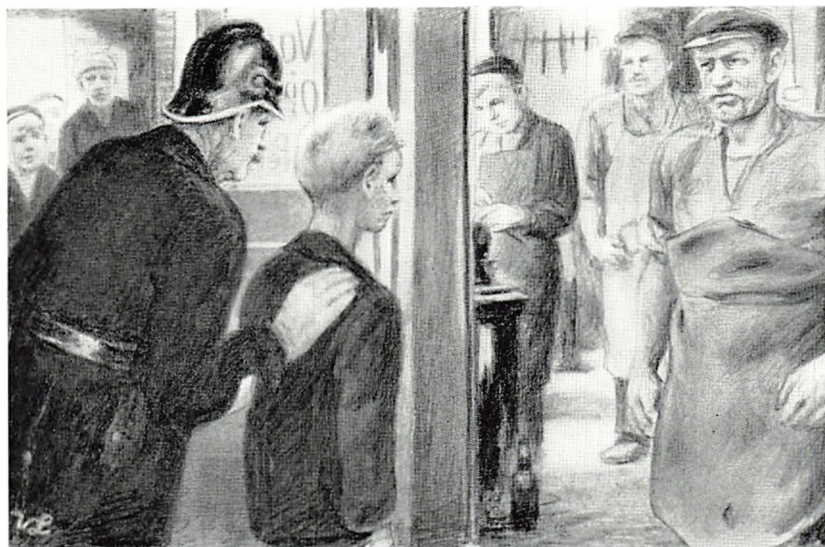
De dårlige konjunkturer viste sig også derved, at smedeforbundet i 1922 og 1923 havde en lille tilbagegang i medlemstal. Det formåede dog ikke at svække forbundet, så lidt som de hårde konflikter havde formået. På kongressen 1923 skete der tværtimod en udvidelse af forbundets virksomhed, idet man vedtog at organisere lærlingene i underafdelinger af forbundet.

Det var en meget betydningsfuld beslutning. Den kom ganske vist lige straks kun til at omfatte et begrænset antal af de 10.000 lærlinge, som da fandtes inden for smedefaget, men den var begyndelsen til en udvikling, som ti år senere førte til forbundets oprettelse af Lærlingenes Landsforbund.

Kongresbeslutningen af 1923 var reelt en erkendelse af, at der burde gøres en større indsats for lærlingene end hidtil. Dermed var dog ikke sagt, at forbundet havde ignoreret dette spørgsmål. Allerede fra forbundet i året 1900 fik sin første overenskomst med jernindustriens arbejdsgivere, havde forbundet søgt efter bedste evne at varetage disse unge arbejderes interesser. Man havde dog ikke opnået mere end en noget vag anerkendelse af betydningen af en ordentlig lærlingeuddannelse og et ønske om, at der burde aflægges svendeproe.

I almindelighed var lærlingenes kår ikke gode, ofte dårlige og ikke sjældent slette. Lav løn, som regel længere arbejdstid end de voksne arbejdere og ikke sjældent prygl — sådan var vilkårene. Lærlingeloven gav direkte arbejdsgiverne ret til at prygle lærlingene, og det var i det hele taget mere en lov til værn for mester-interesser end til beskyttelse for lærlingene. I god konsekvens heraf gav loven mesteren ret til med politiets hjælp at hente en lærling, der måtte være løbet af læren.

For mange, ja, måske de fleste arbejdsgivere, var formålet med at have lærlinge i første række at have en billig arbejdskraft og ikke så meget at uddanne dygtige arbejdere til faget. Mangen en af borgerskabet velanset mester levede simpelthen

Lærlingeloven var mere til værn for mesterinteresser end til beskyttelse af lærlingene.

af »drengene«s arbejde. Derfor er det en kendsgerning, at i årtierne omkring århundredskiftet var der mangen ung-svend, der først begyndte at lære noget, når han efter endt læretid skiftede arbejdsplads og skulle vise sin duelighed som svend. Når det gjaldt lærlingenes behandling på værkstedet, må det desværre erkendes, at svendene hyppigt ikke var stort bedre end mestrene. En altfor kendt menneskelig egenskab fik dem til at ræsonnere: »Hvorfor skal drengene nu have det bedre, end vi havde?«

Hist og her var der i tiden omkring århundredskiftet blevet oprettet lærlinge-foreninger, men det var spredte og kortvarige foretelser. Større betydning fik det, at B&W's lærlinge kort tid efter den første verdenskrigs udbrud dannede en lærlingeklub, som et par år efter sammen med andre lærlingeklubber dannede Lærlingenes Landsforbund. Den socialdemokratiske ungdomsbevægelse udfoldede i årene før og under verdenskrigen megen agitation for at forbedre lærlingenes kår og skaffe en bedre lærlingelov. Det var faktisk en pionergerning, den socialdemokratiske ungdomsbevægelse øvede til gavn for en

gruppe meget dårligt stillede arbejdere. Og det var af den allerstørste værdi, at i de socialdemokratiske ungdomsforeninger mødtes unge svende og lærlinge som kammerater. Den socialdemokratiske ungdomsbevægelse gik stærkt ind for, at lærlingene skulle organiseres indenfor de respektive fagorganisationer. Indenfor smedeforbundet, såvel som indenfor mange andre faglige organisationer, var det yngre svende, der havde fået deres faglige og politiske opdragelse i lærlinge- og ungdomsforbund, som gik i spidsen for arbejdet for at oprette underafdelinger for lærlingene.

Kongresbeslutningen herom i 1923 var et første og vigtigt skridt. Som nævnt førte det i 1933 til skabelsen af en lærlingenes landsorganisation i smedeforbundet. Et andet betydningsfuldt fremskridt blev gjort i 1928, da der oprettedes et fællesudvalg for arbejdere og arbejdsgivere i jern- og metalindustrien til at tage sig af klager over mangelfuld lærlingeuddannelse. Senere kom så fremstød med ny lærlingelov og lærlingenes forhold med i overenskomsterne.

Efter lockouterne 1921 og 1922 var der arbejdsfred i næsten tre år. Inden for jernindustrien bedredes konjunkturerne. Arbejdsløsheden blev mindre og var i 1924 i smedeforbundet kommet ned på 10 pct. Pristallets nedgang standsede, og der begyndte en langsom stigning. Lønningerne reguleredes efter pristallet, men derudover opnåedes nogle forbedringer ved hjælp af det bevægelige lønsystem, så reallønnen hævedes lidt.

Politisk var disse år imidlertid en begivenhedsrig tid. Venstregeringen, der var kommet til magten i 1920, havde ikke formået at føre en politik, der var tilstrækkelig effektiv overfor disse års mange finans- og bankkrak og deres virkninger. Disse kriser skabte en vis anti-kapitalistisk stemning. Socialdemokratiet vandt ved valgene i foråret 1924 en stor valgsejr, og den første socialdemokratiske regering dannedes med Stauning som leder. Det var en mindretalsregering, som for at få flertal i folketinget måtte have det radikale venstres stemmer.

Mellem metalarbejder-kartellet og jernindustriens arbejdsgivere drøftedes i sommeren 1924 forlængelse af overenskom-

Fra værktøjsafdeling på A/S Danfoss ved Nordborg på Als.

sterne. Det førte til intet, og i oktober opsagde jernindustriens arbejdsgivere derefter samtlige overenskomster. De krævede en lønreduktion på 10 pct. foruden visse mindre ændringer til deres fordel. I den følgende tid opsagde arbejdsgiverne i en række andre fag også overenskomsterne. Dermed var udspillet givet til en af de største og mest langvarige arbejdskampe, i sit forløb præget af mærkelige og dramatiske begivenheder.

Der knytter sig en særlig interesse til denne storlockout, fordi det var den første store arbejdskamp under en socialdemokratisk regering. Arbejdsgiverne hævdede både dengang og senere, at konflikten kom, fordi arbejderne følte sig styrkede

af den socialdemokratiske valgsejr, og af at der var en socialdemokratisk ledet regering. Det er en opfattelse, der ikke svarer til kendsgerningerne. At arbejderne følte sig styrkede af den politiske sejr, og at de ønskede at vinde noget af det tilbage, de havde mistet i de foregående år, er der ingen grund til at bestride. Men dette betød ikke, at der i arbejdernes organisationer var ønske om en kamp. Denne fremkaldtes af arbejdsgivernes krav om 10 pct. lønreduktion, og da det under konflikten kom til ret kraftige divergenser mellem arbejdsmændenes leder, Lyngsie, og det meste af den øvrige arbejderbevægelse samt regeringen, var det i fagbevægelsen en almindelig opfattelse, at arbejdsgiverne gerne ville udnytte disse divergenser politisk.

Lockouten begyndte den 18. marts og omfattede da ca. 40.000, af hvilke 12.000 var medlemmer af smedeforbundet. Efterhånden udvidedes lockouten, og der kom mindre strejker til, således iværksatte smedeforbundet strejke for 700 medlemmer ved reparationsarbejder. Da lockouten sluttede, omfattede den ca. 100.000 arbejdere. Smedeforbundets medlemmer blev under konflikten to gange kaldt til urafstemning. Den 11. april forelå et forligsmandsforslag om 3 øres forhøjelse på minimallønnene, hvortil knyttedes bestemmelser om forhandlinger om lønforhøjelser på 3 pct. Forslaget forkastedes med 5.860 st. mod 5.338. Årsagen til forkastelsen mentes at være, at det ikke gav lønstigning i forhold til pristallet. I slutningen af maj forhandlede jernindustriens organisationer sig til enighed om en forlængelse af overenskomsterne for 2 år mod en forhøjelse på 6 øre for minimallønningerne samt lønregulering i forhold til pristallet. Forslaget vedtoges med 6.629 st. mod 5.458. Arbejdsgivernes krav om 10 pct. reduktion var altså afvist, og der var opnået en vis dækning i forhold til prisstigningerne. Den lange kamp var ikke ført forgæves.

Men vedtagelsen af forslaget betød dog ikke, at arbejdet igen kunne begynde. Først da arbejdsmandsforbundet den 5. juni havde vedtaget et mæglingsforslag, var sagen i orden. Det var i det hele taget arbejdsmandsforbundet og dets på mange måder fremragende, temperamentsfulde formand, Lyngsie, der stod i

centrum under denne konflikt. Det var under denne konflikt, Lyngsie gav sig selv betegnelsen »mig lille mand«, og hvor han vakte opsigt både ved sine farverige taler med drastiske udfald til mange sider — og ved en skønne dag at invitere alle de københavnske arbejdsmænd i skoven med ekstratog. Men det er her ikke arbejdsmandsforbundets historie, der berettes om, så lad det være nok med at tilføje, at som følge af lockouten udmeldte arbejdsmandsforbundet sig for en kortere tid af De samvirkende Fagforbund.

Smedeforbundet havde været en mere stiltfærdig deltager i striden, men dog alligevel af central betydning. Det havde været en dyr konflikt både for de lockoutede, for arbejdsgiverne og for samfundet. Smedeforbundets udgifter til understøttelser var under denne konflikt lige så store som under de to foregående lockouter tilsammen.

Sommeren 1926 afholdt forbundet ordinær kongres. Den principielle uvilje, der ved forskellige lejligheder havde været i forbundet mod pristalsregulering af lønningerne, gav sig på

Smedeforbundets 75 års
jubilæumsplatte,
visende smedeborgen
i København, der inden
for den nærmeste
årrække skal vige for
et nyt gadeanlæg.
Ny byggegrund er dog
anvist lige i nærheden.

kongressen stærke udslag under påvirkning af, at pristallet i denne periode var nedadgående. Kongressen besluttede, at man skulle bestræbe sig på at komme bort fra pristalsregulering.

Under kongressen havde det været tydeligt for alle, at I. A. Hansens helbred ikke var godt. Alligevel var det en sørgelig overraskelse, at han afgik ved døden den 8. juli, kun fem dage efter, at kongressen havde hyldet og genvalgt ham. I. A. Hansen var da kun 58 år. To år i forvejen havde han fejret det sjældne jubilæum som forbundsformand i 25 år og var da genstand for megen hyldest både fra forbundet og andre kredse, han var kommet i berøring med. I sin lange formandstid var I. A. Hansen så at sige blevet en legemliggørelse af forbundet. Hans arbejdssevne, flid og ordholdenhed havde skabt ham en stor position. Det kan synes underligt, at netop han fra oppositionelle kredse var en af de hårdest angrebne faglige ledere, men det var utvivlsomt hans viljestyrke, der fremkaldte den megen modstand. De kredse inden for arbejderbevægelsen, der enten tilstræbte kampsituationer eller dog med en efter I. A. Hansens mening ufornuftig adfærd var med til at fremkalde konflikter, havde han ingen forståelse endsige sympati for. Han var i hele sin virketid ivrig for, at problemerne skulle løses ved forhandling. Og så skulle han dog i sine sidste fem formandsår opleve tre store lockouter. I. A. Hansen mente sin faglige politik retfærdiggjort ved de fremskridt, de danske smede havde nået under hans ledelse. Han kunne virkelig også med stolthed se på resultaterne: forbundet var vokset fra nogle få tusinde til en organisation med ca. 25.000 medlemmer og med afdelinger i hele landet; men endnu vigtigere var de mange forbedringer i løn- og arbejdsvilkår, der var opnået. Ingen enkeltperson havde så stor andel i alt dette som I. A. Hansen.

Da I. A. Hansens død skete ved begyndelsen af en kongresperiode, indkaldtes til ekstraordinær kongres nogle få uger efter. Både inden- og uden for smedeforbundet var valget af I. A. Hansens efterfølger imødeset med stor interesse. På kongressen foresloges næstformanden Johs. Kjærbøl, afdelingsformanden i Århus, senere folketingsmand Leonhard Hansen, sekretær Vilh. Christensen og forretningsføreren for Metalarbejdernes

Centralafdeling i København, senere overborgmester Sigvard Munk. De fik følgende stemmetal: 112, 86, 22, og 5. Ved en derefter følgende afstemning valgtes Kjærbøl med 123 stemmer med 100 på Leonhard Hansen.

Johs. Kjærbøl var ved sit valg til smedenes formand 40 år. Født i København, men opvokset og udlært i provinsen havde han fra 1904 arbejdet i København. I 1912 blev han valgt til sine kammeraters tillidsmand og blev medlem af bestyrelsen for skibssmedenes fagforening, som I. A. Hansen dengang var formand for. I. A. Hansen kom snart til at sætte pris på den unge, solide og intelligente smed, og da der i 1914 skulle ansættes en leder af den nyordnede arbejdsanvisning, udpegede I. A. Hansen Johs. Kjærbøl, som forresten på det tidspunkt hed Hansen, men tog navneforandring for at undgå forveksling med forbundsformanden og afdelingsformanden. Ved siden af at være forbundsformand havde I. A. Hansen en årrække fortsat med at være formand for skibssmedene. Syndikalisterne løb i 1918 voldsom storm mod ham, og det lykkedes dem at få valgt en meningsfælle, som dog opgav efter nogle få måneder. På I. A. Hansens opfordring overtog Kjærbøl så dette hverv. I 1924 valgtes Kjærbøl til sekretær i forbundet og på kongressen i 1926 til næstformand. Der er næppe tvivl om, at I. A. Hansen betragtede Kjærbøl som sin efterfølger. Kjærbøl selv beundrede I. A. Hansen og betegnede sig som elev af ham. Med sin stærke personlighed blev Kjærbøl dog ikke nogen kopi af den afdøde. Han fulgte de samme principper, men på sin egen måde.

Johannes Kjærbøl, formand fra august 1926 til november 1935.

Endnu i 1926—27 var arbejdsløsheden stor, men gik så langsomt nedad for hvert år. Den ret store arbejdsløshed i 1926 var ikke nogen god baggrund for dette års overenskomstforhandlinger. Ej heller indeholdt nedgangen i pristallet, der hos arbejderne forstærkede ønsket om at blive fri for pristalsregulering, nogen opfordring til arbejdsgiverne om at imødekomme dette ønske. Men der var hos begge parter ulyst til en gentagelse af storkampen 1925. Der opnåedes da enighed om forlængelse af overenskomsten for to år med bortfald af pristalsregulering mod en øjeblikkelig lønreduktion på 4 pct.

I 1928 forlængedes overenskomsten for yderligere to år til februar 1931. Pristallets fortsatte nedadgående bevægelse og arbejdsløshedens formindskelse gav muligheder for udnyttelse af det bevægelige lønsystem. Som følge deraf var der nogen stigning i reallønnen.

Ved disse overenskomstforlængelser lykkedes det udover det ovenfor nævnte at få gennemført bestemmelser af stor betydning. Den vigtigste af disse var, at tillidsmandssystemet blev udbygget og forbedret. Af stor betydning var også den allerede omtalte oprettelse af et af arbejdere og arbejdsgivere bestående fælles-udvalg til at behandle klager over dårlig lærlingeuddannelse. Udvalget begyndte sin virksomhed i 1929 og kom til at spille en større rolle end antaget, navnlig ved kontrol med, om værksteder var egnede til lærlingeuddannelse.

Tillidsmandssystemet var skabt allerede ved forbundets første overenskomst i 1900. I »Danske Smede« har den kendte Helsingør-borgmester Peder Christensen fortalt om, hvordan han dengang som purung svend — på trods af aldersbestemmelserne — blev valgt til tillidsmand og ganske vist mødte modstand hos arbejdsgiverne, men dog kunne udrette adskilligt. Mange andre tillidsmænd har kunnet give lignende beretninger. Selv i sin første og utilfredsstillende form var tillidsmandssystemet et værdifuldt gode. Det indeholdt i sig spiren til, hvad man har kaldt værksteds-parlamentarismen — men også kun spiren.

Under påvirkning af revolutionerne i 1917 og 1918 rejstes af dansk arbejderbevægelse krav om bedriftsråd og socialisering. Smedeforbundet fremsatte for sit vedkommende et forslag i så

henseende i 1922, men arbejdsgiverne afviste det både da og senere. Forbundets kongresser fastholdt dog kravet om medindflydelse i bedrifterne. Det lykkedes i 1926 at gøre et stort skridt fremad: tillidsmændene fik udvidede muligheder for at rejse spørgsmål om sikkerheds- og hygiejniske foranstaltninger samt ret til månedlige drøftelser af værkstedstekniske og andre forhold. Endelig og vel mest betydningsfuldt blev der givet tillidsmændene større sikkerhed mod afskedigelser. I 1928 skete yderligere et par forbedringer af tillidsmandsordningen, navnlig at den også kom til at omfatte fellestillidsmænd.

Med det formål at dygtiggøre tillidsmændene påbegyndte forbundet i 1927 i samarbejde med Arbejdernes Oplysningsforbunds årlige bedriftsråds kursus. Den betydning, hele denne side af organisationens virksomhed har, understregedes af forbundsformand Johs. Kjærbo på kongressen 1929. Han viste med tal, hvorledes tillidsmandsordningen havde virket: i årene 1914—19 var der af mange tusinde tillidsmænd afskediget 81. Af sagerne om disse afskedigelser måtte kun 24 opgives eller tabes. I årene efter 1929 var endnu flere tillidsmænd i funktion, men der forekom få tilfælde af afskedigelsessager. Stærkt medvirkende hertil var naturligvis de tilfælde, hvor firmaer blev idømt erstatning for afskedigelse, og hvor firmaer måtte betale bod til forbundet. Tillidsmændene kunne føle sig mere trygge til gavn for arbejderne — og dermed også for produktionen. Det er i denne forbindelse værd at notere, at Arbejds- og Fabriktilsynet har fremhævet tillidsmændenes betydning for de sanitære og lignende forhold på arbejdspladserne.

Det er mangeartede opgaver, en tillidsmand stilles overfor. Der kræves ikke alene viden om tariffer og den slags. Der er også brug for evnen til at forstå mennesker. Forfatteren H. C. Jørgensen har i sin bog »Kun en brik« berørt denne side af sagen, idet han lader en tillidsmand forklare, hvordan en tillidsmand bør være:

»En tillidsmand må finde sig i at være som en si. Alt, hvad der optager fabrikkens folk, bliver hældt på ham, og hvis han så ikke var en si, ville han blive kvalt. Han må lade smånederdrægtighederne og ligegyldighederne og andet affald forsvinde

gennem maskerne, og det, der så bliver tilbage, det må han stuve tilside i ordnede lag, og det skal han huske at tage frem i det rette øjeblik«.

Det er vel nok en pudsigt formulering, men slet ikke så helt gal endda. Det vigtigste er dog naturligvis, at tillidsmandssystemet på den ene eller den anden måde udvikles til at fremme tanken om at give arbejderne virkelig medindflydelse på den arbejdsplads, de yder deres arbejdskraft til.

Alt i alt må vel sidste halvdel af 1920'erne betegnes som en ret rolig tid. Den nedadgående bevægelse i arbejdsløsheden fortsatte frem til sommeren 1930, da arbejdsløshedsprocenten i smedeforbundet var kommet ned på 9 pct., hvilket for hine tider var lavt. Reallønnen steg i disse år. Men for fagets udøvere som helhed siger det vel nok mere, at i året 1930 nåede den gennemsnitlige årsfortjeneste op på 3.350 kr. på grund af større beskæftigelse, hvilket var højere, end i en række af de foregående år og højere end i de efterfølgende år, hvor en ny stor krise satte ind. Den sås allerede i horisonten i 1930.

Modsætningsfyldt 10-år

ØKONOMISKE kriser er en af følgerne af planløsheden i det privat-kapitalistiske system. I efteråret 1929 begyndte en sådan krise og fik efterhånden et omfang, så den kunne betegnes som verdenskrise. Den var i sit omfang og sine direkte virkninger formentlig den hidtil værste økonomiske krise. Den fik skæbnebestemmende politiske virkninger, omend af forskellig, næsten modsat art. I USA fremkaldte krisen et politisk skred, hvis resultat var Franklin D. Roosevelts valg til præsident og en derefter følgende ny økonomisk og social politik, hvorved bl. a. fagforeningerne blev en virkelig magtfaktor. I Europa var krisens virkninger skæbnesvangre i modsat retning. De førte til splittelse og fald for den engelske arbejderregering. I Tyskland fik Hitler og nazisterne den store chance, der gav dem magten med de forfærdelige konsekvenser, verden endnu ikke helt har overvundet. I de tre nordiske lande fremmede krisen den demokratiske arbejderbevægelses indflydelse.

Hen mod slutningen af 1930 begyndte krisen at øve sine virkninger i Danmark. På det tidspunkt var der i Danmark store forhåbninger til fremtiden. Som foran nævnt var der bedring i

Arbejdsløse smede til kontrol i smedenes bygning på Gl. Kongevej i København under den store arbejdsløshed i begyndelsen af 30'erne.

de økonomiske konjunkturer. Politisk havde socialdemokratiets store valgsejr i foråret 1929 gjort ende på Madsen-Mygdals socialt reaktionære styre, og en socialdemokratisk-radikal regering var kommet i stedet. Umiddelbart før sit fald havde Madsen-Mygdals regering gennemført en anti-fagforenings-lov, der »populært« blev kaldt tugthus-loven. I praksis fik denne lov ikke større betydning, men det varede dog otte år, inden denne plet på dansk lovgivning blev fjernet.

Den store krise var i USA begyndt som en finans-krise, men den ramte efterhånden mange erhverv og navnlig landbruget, hvilket naturligvis særlig mærkedes her i landet. Det nødvendiggjorde, at regering og organisationer måtte koncentrere megen kraft om at afværge krisens virkninger.

I efteråret 1930 kunne arbejdernes organisationer ikke opnå en forlængelse af de overenskomster, der udløb i foråret 1931. Først en måned ind i 1931 formulerede arbejdsgiverne deres standpunkt, hvis centrale punkt var lønreduktioner på op til 20

pct. Arbejdsgiverne hævdede, at dette kun var à jour-føring i henhold til prisnedgangen. Som noget helt nyt krævede jernindustriens arbejdsgivere ret til at opsige overenskomsterne med 1 måneds varsel. Det var den hastigt voksende arbejdsløshed, der her på forhånd søgtes udnyttet. Fagorganisationerne kunne naturligvis ikke gå ind på dette forlangende og stillede i stedet krav om højere mindsteløn, forbedring af tillidsmandsbestemmelserne og sommerferie med løn. Arbejdsgiverne besvarede kravet vedrørende tillidsmændene med at foreslå en overenskomstbestemmelse, der reelt ville fuldkommen tilintetgøre den allerede opnåede tillidsmandsbeskyttelse.

Så at sige alle fag var i omtrent samme situation som jernindustrien. Forhandlingerne viste sig resultatløse. Forligsmanden greb så ind og stillede et forslag, der imødekom arbejdsgiverne ved at indrømme 5—8 pct. lønreduktion alt efter lønninernes størrelse, medens arbejderne som en indrømmelse fik tilkendt 1 uges sommerferie med løn, der for smedene ansattes til 75 kr. i København og 67 kr. i provinsen. Arbejdsgivernes krav om forringelse af tillidsmandsordningen var helt ignoreret i forslaget.

Da forligsmandsforslaget omfattede alle organisationer, hvis overenskomster var til forhandling, gik det til afstemning i samtlige disse organisationer. I smedeforbundet forkastedes det med 9.600 nej mod 5.700 ja. Der var dog kun stemt af 53 pct. af medlemmerne. Forslaget forkastedes ligeledes i flere andre organisationer. Arbejdsgiverne vedtog derimod forslaget. For at undgå en stor-konflikt henstillede forligsmanden til De samvirkende Fagforbund at drøfte situationen påny. En generalforsamling i DsF vedtog derefter at kræve, at de organisationer, der havde forkastet forslaget, skulle stemme om det en gang til. Som følge deraf foretoges en ny afstemning i smedeforbundet, hvor omtrent 72 pct. af medlemmerne stemte, og forslaget vedtoges med 11.000 ja mod 9.500 nej. Også de øvrige organisationer — med en enkelt undtagelse — vedtog forslaget, så stor-konflikten blev undgået.

Den usædvanlige fremgangsmåde med ny afstemning om et

Nogle provins-
afdelingers
bygninger og
lokaler.

En af Århus afdelings smede-
stiftelser med smukke og billige
lejligheder til afdelingens gam-
le kolleger.

Ålborg afdelings ekspeditions-
kontor.

Herover: Odense afdelings
bygning. - Til højre møde- og
studielokale i Herning afde-
lings bygning.

uændret forslag gav sammen med utilfredsheden over de skete lønreduktioner den i sig selv ikke særlig store kommunistiske opposition mulighed for at få nogen tilslutning til kravet om en ekstraordinær kongres.

Det blev en kongres med så skarpe toner, at den bragte kongressen i 1917 i erindring, dog uden tilsvarende dramatiske episoder. Forbundsformanden, Johs. Kjærbøl, sagde på kongressen, at han på forhånd ikke havde ventet, at den ville blive noget »bønnemøde«. Og det blev den visselig heller ikke. Den kommunistiske opposition stillede forslag om den »skarpeste misbilligelse« af flertallet i forbundets hovedbestyrelse, men dette forslag forkastedes med 137 stemmer mod 97 stemmer. På en måde kan det vel siges at være et stort stemmetal for misbilligelsen, men noget af en forklaring herpå kan måske findes i en resolution, som derefter vedtoges med 147 stemmer mod 70 stemmer. I denne opfordredes ledelsen til at fortsætte, men det henstilledes til den »at tage hensyn til de stemninger, der rører sig blandt medlemmerne«. Den sidste resolution erklærede hovedbestyrelsens flertal og formanden godt at kunne modtage, omend ikke med udelt tilfredshed.

På kongressen omdeltes en pjece, hvori arbejdsmændenes formand, Lyngsie, angreb Kjærbøl. Det mindede om »gamle dage«, da I. A. Hansen og Lyngsie traktered hinanden med nogle af sprogets skrappeste udtryk. Lyngsie havde på en ekstraordinær arbejdsmandskongres fremsat nogle udtalelser, der kunne fremkalde det indtryk, at Kjærbøl havde været initiativtager til lønreduktionsbestemmelserne. Kjærbøl havde i bramfri vendinger stemplet disse påstande som urigtige, hvilket førte til et sagsanlæg fra Lyngsie mod Kjærbøl. Det løb dog nærmest ud i sandet, fordi hovedbestyrelsen forbød Kjærbøl at give møde i retten, da man ikke ville have en storvask til fryd for arbejdernes modstandere — og sagen endte så med, at Kjærbøl fik en bøde på 200 kr. for udeblivelse. — Hvilken betydning, Lyngsies pjece fik på kongressen, kan være svært at afgøre, men da selv oppositionen reagerede mod denne indblanding udefra, har pjecens virkninger — om nogen — vel snarest været imod dens formål.

Det er altid svært mange år efter at bedømme følelser og stemninger, der påvirker menneskene i en given situation. Alligevel kan man vel nu have lov at undre sig over, at bestemmelsen om sommerferie med løn ikke påskønnedes mere, end det synes at have været tilfældet. Men det er forresten ikke det eneste eksempel på, at en bestemmelse med et varigt gode ikke vejer så meget til som rent øjeblikkelige, man kan måske sige kontante kendsgerninger.

Som nævnt i et tidligere afsnit var det psykologisk en bemærkelsesværdig landvinding, da det i 1910 lykkedes overenskomstmæssigt at få sikret retten til at holde tre dages ferie uden løn. Senere blev dagantallet udvidet. Men det varede altså en snes år, før forbundets medlemmer opnåede en uges — seks dages — ferie med løn. Enkelte virksomheder var allerede gået med til en halv eller hel uges ferie. Overenskomsten i 1934 for hele forbundet var jo imidlertid det afgørende skridt fremefter.

Samtidig og i de efterfølgende år opnåede også andre arbejdergrupper ferie. Det var dog kun ca. halvdelen af arbejderne, der havde ferie, indtil den socialdemokratiske valgsejr ved landstingsvalget i 1936 skabte et nyt flertal i dette ting og dermed mulighed for en ferie-lovgivning.

England »gik fra guldet« i september 1931. En uge efter opgav også Danmark, Norge og Sverige guldmøntfoden. For den almindelige befolkning, der ikke var på daglig omgangsfod med guldmønter, virkede det vel nok mest som et ondt symbol, at man »gik fra guldet«. Men den voldsomt stigende arbejdsløshed gav befolkningen en brutal belæring om betydningen heraf.

Fra 1931 til 1933 steg arbejdsløsheden og nåede op på næsten 40 pct. inden for jernindustrien, der var særlig hårdt ramt. Det var onde tider for ungdommen. Af forbundets medlemmer under 25 år var kun 3 pct. i arbejde hele året, medens 97 pct. gik arbejdsløse i kortere eller længere tid. Aldersgrupperne over 35 år var mindst ramte, men havde dog periodisk over halvdelen arbejdsløse. Mange arbejdede på indskrænket arbejdstid. Det betød under disse omstændigheder ikke ret meget, at reallønnen på grund af nedadgående priser udviste en lille stigning.

Øverst til venstre: „Smedegården“ i Slagelse.

Øverst til højre: Frederiksværk afdelings nyombyggede hus.

Herover: Frederikssund afdelings hus.

Herover: Ekspeditionskontoret i Svendborg afdeling.

Til højre: Nakskov afdelings bygning.

Arbejdsløsheden var det virkelig alvorlige problem, og det var ganske naturligt, at man drøftede både nedsættelse af arbejdstiden og begrænsning af overarbejde, hvor sådant fandt sted i ikke-kriseramte virksomheder.

Da der i begyndelsen af 1932 indledtes forhandlinger om overenskomsterne, krævede arbejdsgiverne bl. a. 20 pct. lønreduktion. Det var krav, som umuliggjorde forhandling. Forligsmanden fandt situationen håbløs, men stillede dog på opfordring af regeringen forslag om at forlænge overenskomsterne et år. Der blev kun givet nogle få dages frist til besvarelse af forslaget, så der var ikke tid til urafstemning. Under disse omstændigheder og fordi det ikke drejede sig om en ny overenskomst, men om forlængelse af en bestående, anså hovedbestyrelsen sig berettiget til at tiltræde forslaget. 11 stemte for, 2 imod og 11 undlod at stemme. Da de øvrige fagorganisationer også tiltrådte overenskomstforlængelsen, blev stor-lockouten afværget.

På forbundets ordinære kongres kom der som ventelig kritik af den fulgte fremgangsmåde, og lovene søgtes ændret for at hindre gentagelser. Men iøvrigt viste kongressen, skønt der havde været stærk kommunistisk agitation ved valget af kongresdelegerede, mindre stemning for kritik og opposition end ved den ekstraordinære kongres 1931. Kjærbøl genvalgtes med stort stemmetal mod et lille mindretal for en kommunistisk modkandidat.

Overenskomstsituationen i 1933 fik et meget usædvanligt forløb. Arbejdsgiverne forlangte igen 20 pct. lønreduktion og varslede stor-lockout. Forligsmanden anså det for nytteløst at stille mæglingsforslag.

Spørgsmålet om regeringsindgreb trængte sig uafviseligt på. Et slags præcedens for regeringsindgreb var skabt ved, at regeringen i december 1932 havde måttet gribe ind efter anmodning af B&W's ledelse om at redde det store foretagende ud af en alvorlig krise. På regeringens forslag vedtoges en lov, hvorefter B&W fik betalingshenstand til 15. februar. Som et pikant moment kan nævnes, at Kjærbøl blev medlem af det 3-mands udvalg, som nedsattes for at undersøge B&W's forhold — den

samme Kjærbøl, som kun få år før af den fagforeningsfjendtlige ledelse var nægtet adgang, da han kom som faglig tillidsmand. Efter udvalgets undersøgelse blev B&W saneret og reddet om end med standsning af enkelte afdelinger.

Den 28. januar 1933 forelagde regeringen et lovforslag om overenskomsternes forlængelse med et år og forbud mod strejker og lockouter i dette år. Endvidere fastsatte loven, at der skulle nedsættes et udvalg til drøftelse af lovgivningen vedrørende arbejdsstridigheder. Forslaget mødte modstand fra alle oppositionspartier, og de konservative betegnede det som et rent og skært fagforeningsdiktat. Da landbruget havde brug for hjælpeforanstaltninger, blev resultatet imidlertid det såkaldte »Kanslergade-forlig«, der foruden lockout-forbudet omfattede krisehjælp til landbruget, iværksættelse af arbejde samt den store socialreform. Lockout-forbudet fik dog i rigsdagen kun regeringspartiernes stemmer, konservative og kommunister

Denne skulptur af en grovsmed udført af billedhuggeren Otto Petersen står foran Odense-smedenens andelsboligforenings smukke bygning. Dette værk symboliserer ikke alene håndværket, men tillige den frigjorte arbejder, der kender sit værd.

stemte imod, medens venstre afholdt sig fra at stemme. Samme dag, som denne afstemning publiceredes i de danske blade, kom fra Tyskland meddelelse om Hitlers magtovertagelse.

Det var første gang, der i Danmark var foretaget regeringsaktioner af den art. Efter den store lockout i 1925 var det oplyst, at den socialdemokratiske mindretalsregering havde haft et lovforslag parat med forbud mod fortsættelse af konflikten, hvis ikke parterne selv havde sluttet fred. I 1933 måtte regeringen altså skride til handling. At regeringens handling i den pågældende situation var til arbejdernes fordel er givet. Et vidnesbyrd i så henseende er, at de konservative betegnede regeringsforslaget som et »fagforeningsdiktat«.

Arbejderbevægelsen havde for sit vedkommende både principielle og praktiske betænkeligheder ved en lov af denne art. Principielle fordi den var et indgreb i organisationernes ret til arbejdsstandsning. Praktiske fordi indgreb af denne art kunne påvirke afstemninger om overenskomster. Der vil senere blive anledning til at vende tilbage til disse problemer.

Socialdemokratiets ordfører sagde under folketings-drøftelserne, at socialdemokratiet under normale forhold ikke ville have været med til et sådant lovforslag. Det var rigtigt. Men det var også rigtigt, at det ikke var normale tider. Gentagelser af regeringsindgrebet kunne befrygtes og kom i hvert eneste af de følgende år med undtagelse af 1935.

I løbet af 1933 bedredes den økonomiske situation, bl. a. på grund af regeringsforanstaltninger. Arbejdsløsheden gik lidt ned, og en svag prisstigning mærkedes. Alligevel truede arbejdsgiverne i foråret 1934 påny med lockout. Et forligsmandsforslag om forlængelse af overenskomsterne med et år vedtoges i smedeforbundet med 12.400 ja mod 4.000 nej. Det vedtoges ligeledes i de øvrige organisationer. Ved denne afstemning virkede for første gang forligsmandsloven af 1934. Dens ret indviklede bestemmelser tilsigtede at hindre, at et lille mindretal af et fags arbejdere kunne kaste mange ud i konflikt.

Meget langsomt bedredes konjunkturerne. Året 1934 bragte i smedeforbundet arbejdsløsheden ned på 20 pct., hvilket svarede til gennemsnitlig 74 dage pr. medlem mod 134 dage i det værste kriseår. Pristallet steg i årets løb fra 162 til 169. Ved forbundets glidende lønpolitik blev prisstigningen dog afbalanceret, så realfortjenesten i hvert fald var højere end i midten af 1920'erne.

De bedre konjunkturer gjorde arbejdsgiverne interesserede i at skaffe sig sikkerhed mod arbejdsstandsninger. Også blandt arbejderne var der stærke ønsker om at blive fri for de årlige konfliktsituationer. Det førte til, at der i juli 1934 inden for jernindustrien opnåedes enighed om at forlænge overenskomsterne til februar 1937. Forbundets medlemmer gav deres bifald hertil med næsten 7.000 stemmer mod 3.200 stemmer.

På forbundets ordinære kongres i juli 1935 viste de ændrede forhold sig ved, at der var en ganske anderledes fredfyldt stemning end på de foregående kongresser. Kjærbøl og de andre fastansatte tillidsmænd genvalgtes med akklamation. Den udadtil mest betydningsfulde beslutning var en opfordring til De samvirkende Fagforbund om i samarbejde med socialdemokratiet at søge oprettet et Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, der kunne repræsentere arbejdernes økonomiske interesser på samme måde som f. eks. Industrirådet. Kongressens initiativ førte til, at Arbejderbevægelsens Erhvervsråd oprettedes fra januar 1937. Dets betydningsfulde indsats i de forløbne år er anerkendt fra alle sider i arbejderbevægelsen.

Få måneder efter kongressen måtte forbundet skifte formand. Johs. Kjærbøl efterkom en opfordring til at lade sig vælge til folketinget, og ved en rekonstruktion af ministeriet, som skete efter den store socialdemokratiske valgsejr i oktober, udnævntes han til handelsminister. Det var kun i 9 år, at Kjærbøl kom til at virke som forbundsformand; men selv om han i det store og hele fulgte forbundets gode traditioner, så blev dog en ny tone mærkbar. Rationaliseringen inden for industrien, som netop i de år spillede en stadig større rolle, forstod han, at man ikke skulle bekæmpe men tværtimod sørge for, at dens fordele også kom arbejderne til gode. Samtidig, og vel i konsekvens heraf, var han ivrig for et udviklet tillidsmandssystem. Sagt med få ord: han havde vist sig som en moderne fagforeningsmand, og det var meget forståeligt, at Stauning ønskede ham som medlem af sit ministerium.

Selv havde Kjærbøl ingen politiske aspirationer. Endnu efter mange års virke som rigsdagsmand og minister yndede han at sige: jeg er ikke politiker, men administrator. Det er nu kun rigtigt med modifikation, men han har i sin lange ministertid på dygtig måde løst adskillige store administrative opgaver.

Leonhard Hansen, Arhus.

Da Kjærbøls fratræden skete så kort efter kongressen, blev der indkaldt ekstraordinær kongres. Forbundets næstformand, Peter Andersen, anbefalede Leonhard Hansen, men kongressen valgte trods dette Peter Andersen til formand. Som næstformand valgtes forbundets mangeårige sekretær, Vilhelm Christensen. Kongressens sekretærvalg blev lidt ud over det almindelige, ved at der bragtes ni i forslag. Odense-afdelingens formand, Hans Rasmussen, der allerede i første omgang fik flest stemmer, valgtes i anden omgang med 171 stemmer mod 99 stemmer på S. A. Svendsen.

Peter Andersen var ved sit valg til formand 58 år. Han var mæn-bo, men kom som ung grovsmed i 1899 til København. 1903 indvalgtes han i grovsmedenes afdelingsbestyrelse og blev 1909 afdelingens formand. På samme tid indvalgtes han i forbundets hovedbestyrelse. 1919 ansattes han som sekretær og blev i 1926 næstformand. Blandt forbundets formænd er han vel den mest stilfærdige skikkelse. Men der samlede sig tillid om den store, lidt tunge mand. Derom vidnede det, når kongressen mod hans ønske valgte ham til formand. Han var soliditet og ro personificeret til styrke. Det var egenskaber, der kom ham til gode i de vanskelige år under tysk besættelse.

Både forlængelsen af overenskomsterne for to år og det gode forløb af den ordinære og ekstraordinære kongres pegede i 1935 i retning af roligere forhold. Smedeforbundets styrke fremgik iøvrigt af den i dette år foretagne erhvervs-tælling. Med ca. 33.000 medlemmer havde forbundet organiseret 97,4 pct. af fagets udøvere. Det var praktisk taget hele faget, der nu var organiseret. —

Mod al forventning og efter forbundets mening i strid med forudsætningerne for de trufne aftaler, trak jernindustriens ledelse forbundet med ind i en lockout, der i foråret 1936 var fremkaldt af divergenser i andre fag. Ialt blev omtrent 16.000 af forbundets medlemmer ramt af lockouten. Forbundsledelsen og medlemmerne anså dette for et sådant overgreb, at forbundet varslede sympatistrejke. Inden denne trådte i kraft, fremkom et mæglingsforslag fra forligsmanden. Det vedtoges af arbejderne,

men forkastedes af arbejdsgiverne. Regeringen gennemførte derefter en lov, som påbød arbejdets genoptagelse og bestemte, at uoverensstemmelserne skulle afgøres ved en særlig udnævnt voldgiftsdomstol.

Var det rustningerne, der allerede mærkedes i 1936? Eller var det blot den konjunktur-opgang, der altid følger efter en krise i den kapitalistiske økonomi? I hvert fald er det givet, at henimod slutningen af 1930-erne var det oprustningen, der virkede navnlig inden for jernindustrien. Nazisterne proklamerede: hellere kanoner end smør. Deres oprustning tvang andre lande til også at ruste. Indirekte kom også jernindustrielle foretagender, som ikke lavede våben, til at nyde godt af krigskonjunkturerne.

Det var derfor overraskende, at arbejdsgiverne i foråret 1937 modsatte sig lønforhøjelser, der dog var naturlige under hensyn til beskæftigelsen og det opadgående prisniveau. Jernindustriens arbejdere måtte i denne situation gribe til strejkevåbnet. Inden den varslede strejke trådte i kraft, forelå imidlertid et forligsmandsforslag. Det indeholdt visse forhøjelser af de lavere lønninger. Der var forringelser af bestemmelserne vedrørende akkordarbejde, men der var forbedringer på andre punkter, således med hensyn til at holde weekend. Og det gamle krav om 1. maj som hel fridag var imødekommet. For provinsens arbejdere var feriebetalingen lidt forbedret.

Da der ingen dækning var for prisstigningen, og da der altså også var andre utilfredsstillende ting i forslaget, blev der i smedeforbundet flertal imod det. Der var imidlertid fælles af-

Peter Andersen, formand fra november 1935 til juni 1944.

stemning for flere arbejdergrupper, og ved denne var der flertal for forslaget. Arbejdsgiverne forkastede derimod forslaget. Så greb regeringen ind med et lovforslag, der ophøjede forligsforslaget til lov.

Ved hjælp af det bevægelige lønsystem lykkedes det i den følgende tid at gennemføre lønaktioner inden for jernindustrien, så reallønnen nogenlunde blev fastholdt. Stigning i pristallet efteråret 1937 førte til, at der opnåedes enighed om mod 5 pct. lønforhøjelse, som dog ved en pristalsstigning i februar 1938 blev til 6 pct., at lade overenskomsterne gælde til foråret 1940. Smedeforbundets medlemmer vedtog forslaget herom med 8.300 stemmer mod 5.600 stemmer.

Nu i 1963, 75-året for Dansk Smede- og Maskinarbejderforbunds oprettelse, er det 10 år siden, landstinget afskaffedes. Men det er faktisk mere end et kvart århundrede siden, landstinget ophørte med at være en politisk magtfaktor. For flertallet af den danske befolkning er det fjern — og for manges vedkommende ukendt — fortid, at landstinget på grund af særlige valgbestemmelser var i stand til som den ene del af rigsdagen at hindre lovforslag, der vedtoges af det mere demokratisk valgte folketing. Men sådan var det til 1936.

Da regeringspartierne i 1936 erobrede flertallet i landstinget, var dermed banet vej for en reformlovgivning, så langt de to partier, socialdemokratiet og det radikale venstre, kunne enes derom. Det kunne de om mange spørgsmål.

Arbejdsløshedslovgivningen forbedredes bl. a. med hensyn til forsikringens dagantal. — Love om beskæftigelse af arbejdsløse gennemførtes. — Der vedtoges en lov mod overarbejde. I denne bestemtes, at nødvendigt overarbejde skulle afspadseres. Loven kom som følge af krav, der under 1930-ernes katastrofale arbejdsløshed var rejst på mange arbejdermøder og kongresser. I praksis er overarbejde imidlertid et meget indviklet problem, hvor mange synspunkter og interesser gør sig gældende. Inden for jernindustrien søgte man at klare problemerne ved en særlig overenskomst. — En funktionærlov til sikring af denne gruppes vilkår gennemførtes. — En ny lærerlov vedtoges,

som bl. a. sikrede en bedre uddannelse og gav organisationerne mulighed for at øve indflydelse på lærlingenes lønforhold, og loven sikrede lærlingene ferie.

De fleste af disse reformer gennemførtes i 1937. I april 1938 kom den mest betydningsfulde reform: loven, som sikrede arbejderne 2 ugers ferie med 4 pct. af årsfortjenesten som ferieløn. Hermed var både socialt, kulturelt og samfundsmæssigt vundet en stor sejr.

Det var intet under, at smedeforbundets 50-års jubilæumskongres sommeren 1938 hyldede statsminister Stauning, da han som kongressens gæst ønskede smedene til lykke med alt det, der var opnået i de 50 år. Som kongressens gæster sad ved Staunings side handelsministeren, den forhenværende forbundsformand Johs. Kjærbøl, og formernes tidligere hovedkasserer Ludvig Christensen, der som socialminister havde været centrum i det værdifulde reformarbejde.

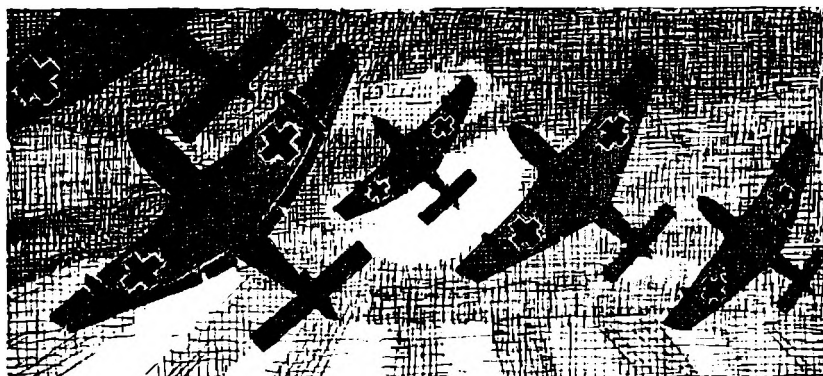
Fagligt var der, såvel som politisk, god grund for kongresdeltagerne til glæde og stolthed. Et mørkt punkt var det, at det internationale samarbejde var svækket ved nazisternes og andre diktaturers undertrykkelse af faglige broderorganisationer, navnlig i Tyskland og Østrig. Men den forståelse for og faste vilje til internationalt samarbejde, danske smede altid har haft, fik kongressen til af fuldt hjerte at slutte sig til formanden for det internationale metalarbejderforbund, Konrad Ilg, da han bl. a. sagde: »Retten kan slås ned for en tid, men den sejrer igen, og det er vor pligt at gøre vort yderste i kampen for demokratiske friheder og menneskerettigheder«.

Stemningen på kongressen viste sig også ved genvalg med akklamation af de fastansatte tillidsmænd. Forbundets udvidede arbejde navnlig i lærlingspørgsmålet nødvendiggjorde ansættelse af en ny sekretær. Hertil var fire foreslået. Viggo Jeppesen fik flest stemmer i første omgang og valgtes i anden omgang med 170 stemmer mod 128 på S. A. Svendsen.

Kongressen trak linier op for arbejdet fremefter og pegede i forståelse med arbejderbevægelsens nordiske samarbejdskomité på en sukcessiv forkortelse af arbejdstiden.

Og så lakkede 1930-erne mod enden. De havde bragt både ondt og godt. I Danmark vel mest godt, både fagligt, økonomisk og politisk. De så at sige årlige regeringsindgreb i arbejdsmarkedets konflikter havde dels tre gange været anvendt overfor store arbejdsstandsninger, og dels havde de i de andre tilfælde ramt arbejdere, der var beskæftiget med særlig samfundsvigtige erhverv. Men de var for arbejderne en ikke helt behagelig blanding af surt og sødt. Ad den politiske vej var imidlertid opnået reformer, som man knapt havde turdet håbe på. Og fagbevægelsen havde formået at varetage arbejdernes interesser og forbedre deres kår trods kriser og frygtelig arbejdsløshed.

Udenfor Danmarks grænser var der mørke skyer over Europa. Alt tydede på, at Hitler ville fremkalde en storkrig. Den kom i september 1939. Erfaringerne fra verdenskrigen 1914—18 havde belært om nødvendigheden af at forberede sig på virkningerne af en krig. På arbejdsmarkedet førte dette til, at arbejdsgiverne og arbejderorganisationerne efter ret besværlige forhandlinger i oktober 1939 enedes om, at overenskomsterne, der skulle udløbe 1. marts 1940, forlængedes med et år, mod at lønningerne skulle reguleres efter pristallet. For første gang lykkedes det at få lærlingenes forhold med ind under en aftale, dog med adskillige begrænsninger. Det bestemtes, at der skulle nedsættes et nævn med repræsentanter for begge parter og forligsinstitutionen, til hvilket særlige overenskomstmæssige problemer kunne henvises. Forbundets medlemmer godkendte med ca. 15.000 stemmer mod 5.700 forslaget, men flertallet blev endnu større, da hovedbestyrelsen efter de i 1939 vedtagne regler skulle supplere stemmerne op til 75 pct. af forbundets medlems-tal. I samtlige fagorganisationer var der, når stemmetallene lagdes sammen, ligeledes stort flertal for overenskomstforslaget. Også arbejdsgiverne vedtog med stort flertal. Fra de allerfleste kredse i det danske samfund blev der udtrykt stor tilfredshed med, at der var sikret arbejdsfred under de vanskelige kår, man forudså, at krigen ville medføre økonomisk for det danske samfund.

Fem trælse år

DE fem år fra 9. april 1940 til 5. maj 1945 er en i Danmarks historie enestående periode og vil forhåbentlig altid være det. En fremmed stat havde okkuperet landet, uden at den danske stat havde været i krig med den. Og denne fremmede stats hersker havde allerede givet beviser nok for at være uden skrupler og hævninger. Den danske befolkning, som den 9. april 1940 var halvvejs bedøvet af det voldsomme og uventede slag, kunne ikke vide, hvad der ville ske, kun frygte det værste.

Det, man vidste om nazisternes herredømme i Tyskland siden 1933, gav visse udgangspunkter for bedømmelsen af den nazistiske okkupationsmagt. Nazisterne havde i Tyskland — såvel som i Østrig og hvor de ellers havde erobret magten — tilintetgjort det demokratiske styre i alle samfundets instanser og forbudt de politiske partier. Hitlers eget parti, der med falsk varebetegnelse kaldte sig Tysklands nationalsocialistiske arbejderparti, var den eneste tilladte politiske organisation.

Tilsyneladende var nazismen vendt mod alle demokratiske partier og retninger. I virkeligheden var nazismen først og fremmest vendt mod arbejderbevægelsen og dennes politiske og fag-

lige organisationer. Nazismen var i Tyskland kommet til magten ved støtte fra storkapitalistiske kredse. Hitler havde kvitteret for storkapitalismens hjælp ved at forbyde fagorganisationerne og ved i det hele taget at undertrykke den jævne befolkning. Det svarede til den nazistiske ideologi om udvalgte »førere« som de ledende overmennesker med »Untermenschen« som arbejdende slaver. På visse områder havde de besiddende klasser uden for Tyskland følt sig tiltalt af nazismen. Visse kredse i Danmark havde således set med sympati på undertrykkelsen af fagbevægelsen, så arbejdsgiverne kunne blive herrer i deres »eget hus«. Og andre kredse roste Hitler for, at han havde gjort ende på »partikævlet«, hvad der i praksis var det samme som, at han havde forbudt frisindede partier.

Hitlers okkupation af Danmark den 9. april 1940 betød national undertrykkelse for hele befolkningen. Men for arbejderne var den tillige en trusel om undertrykkelse og tilintetgørelse af de af dem skabte faglige og politiske organisationer og af disses materielle og kulturelle resultater. Derfor var det arbejderne, som havde størst interesse i at skabe et nationalt sammenhold mod den nazistiske besættelsesmagt, og det måtte igen øve sin indflydelse på, hvem der måtte ofre mest for dette sammenhold. Dette være sagt uden at ville forklejne det nationale sindelag hos andre befolkningsgrupper.

Ganske vist indledede Hitler sin besættelse af Danmark med at forsikre, at han ikke ville blande sig i landets indre forhold. Men det troede ingen på. Og Hitler holdt da heller ikke forsikringerne i så henseende.

Aftalerne i efteråret 1939 om en forlængelse af overenskomsterne, som udløb i foråret 1940, mod at der indførtes pristalsregulering af lønningerne, var som nævnt blevet modtaget med tilfredshed i næsten alle kredse.

Men da pristallet fra 183 i juli 1939 var steget til 203 i januar 1940, begyndte fra kapitalistisk side en agitation imod pristalsreguleringen. Under stærkt pres måtte den socialdemokratisk-radikale regering i slutningen af marts gennemføre nogle forbrugsbeskattende love, der ikke skulle indregnes i pristallet.

Forceret tempo og nye arbejdsmetoder har øget arbejdsrisikoen. I mange tilfælde yder hjelpe en god beskyttelse.

Det pristal, der kom i april efter besættelsen, viste en stigning til 222. Arbejdsgiverforeningen protesterede og erklærede endda ikke at ville udbetale dyrtidstillægget på 12,24 øre. Det slap de dog ikke for lige straks.

For at styrke det nationale sammenhold blev regeringen dagen efter besættelsen udvidet med seks repræsentanter fra venstre og konservative. Af denne regering gennemførtes den 30. maj en gruppe love med det formål at regulere de økonomiske forhold i Danmarks usædvanlige stilling. Der var både godt og ondt i disse love, men taget som helhed var de mest til gunst for de besiddende samfundsgrupper.

Dette gælder navnlig loven om lønstop, hvis første virkning var, at det blev dyrtidstillægget efter januar-pristallet, som kom til at gælde. Samtidig gennemførtes en lov om prisstop, der dog viste sig at være meget svagt virkende. Videre var der i 30. maj-komplekset en lov, som i nogen grad begrænsede aktieudbyttet, nemlig til 5 pct. plus to trediedele af hvad der var givet mere i udbytte i de sidste tre år før krigen. I andre love var der bestemmelser til fremme af beskæftigelse og om støtte til særlig ramte arbejdsløshedskasser. Den gav mulighed for, at de arbejdere, der kun kunne beskæftiges i et formindsket antal timer,

kunne erholde arbejdsløshedsunderstøttelse for de manglende timer. Loven blev gennemført, fordi man på det tidspunkt frygtede stor arbejdsløshed. Dens formål var for så vidt godt. Men det var ikke så godt, at dens udgifter skulle dækkes ved en særlig skat på alle lønmodtagere med over 1800 kr. i årlig indtægt. Denne lønskat vakte megen og berettiget uvilje. Den lempedes senere noget og afskaffedes i 1942.

Til det her kort skildrede lovkompleks føjedes i september 1940 lov om arbejdsforhold. Baggrunden for den var, at overenskomsterne udløb det følgende forår. Arbejdsmarkedets hovedorganisationer havde for at undgå eventuel tysk indgriben selv udarbejdet forslag til en lovmæssig ordning. Smedeforbundets tidligere formand, Johs. Kjærbøl, der efter en regeringsomdannelselse sommeren 1940 var arbejds- og socialminister, måtte under pres fra venstre og konservative gennemføre lovforslaget i en forringet skikkelse. Derved blev det en lov, der reelt indførte tvungen voldgift efter kendelser fra et særligt nævn med repræsentanter fra arbejdere, arbejdsgivere og staten.

Kjærbøl måtte endvidere i 1942 gennemføre nogle lovbestemmelser, der var ham endnu mere imod. De betød visse forringelser i arbejdsløshedslovgivningen og indførelse af »arbejdskort«. Det sidste vakte megen misfornøjelse. Kjærbøl har i sine erindringer »Modvind og medbør« skildret, hvorledes han søgte at forhale og sinke arbejdet med loven, så meget han kunne. Da han endelig forelagde forslaget i rigsdagen, sagde han lige ud, at hans hjerte ikke var med i den sag. Det blev skarpt kritiseret fra borgerlig side. Kjærbøl havde dog den tilfredsstillelse, at han havde formået at hindre videregående borgerlige planer om bl. a. at adskille arbejdsløshedskasserne fra fagorganisationerne.

Ved besættelsens begyndelse havde Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund 40.651 medlemmer. Da Danmark blev frit i maj 1945 var tallet steget til 47.152. Det var ikke det, man ventede i april 1940, da man regnede med, at afbrydelsen af forbindelsen med de vestlige lande ville bevirke råstofmangel og dermed manglende beskæftigelse. Jernindustrien led dog i 1940

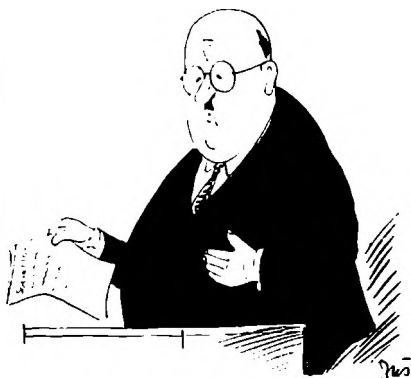
og 41 føleligt under råstofmangel. Et par tal er oplysende i så henseende: Indextallet for lagerbeholdningerne af råjern m. v., som ved udgangen af 1939 sættes til 100, var året efter 56 og ved slutningen af 1941 74. De følgende år steg tallet for råjern til omkring 100.

Smedeforbundet havde under disse forhold gavn af loven om arbejdsfordeling. Gennemsnitlig var det ca. 10 timer om ugen, der arbejdedes mindre af dem, der fik understøttelse i henhold til loven. Der kunne dog også erholdes understøttelse for et mindre antal timer. I nogle tilfælde arbejdedes kun den halve dag. Det var ikke så få af forbundets medlemmer, der måtte på arbejdsfordeling. En tid drejede det sig om ca. 14.000, hvortil så kom de helt arbejdsløse.

I alle de fem besættelsesår kom arbejdsmarkedets hovedorganisationer til at spille en større rolle end normalt, ikke mindst i forbindelse med statsmaglens lovgivningsmæssige indgriben. De enkelte fagforbund havde ikke den samme mulighed for aktion som under normale forhold.

I nogle tilfælde, hvor det var besættelsestidens særlige forhold, der nødvendiggjorde aktioner, var det hovedorganisationerne, der traf aftaler. Det gjaldt således spørgsmål om tabet ved luftalarmerne. Hovedorganisationerne aftalte herom i sommeren 1940, at tabt arbejdstid på grund af luftalarm så vidt muligt skulle indvindes ved, at arbejdet fortsattes ud over normal arbejdstid, dog højst 2 timer. For ikke indvunden arbejdstid skulle ydes halv betaling.

Mørklægningen var et andet af denne tids problemer, navnlig for de arbejdspladser, som ikke kunne mørklægges. Smedeforbundet traf i sådanne tilfælde aftale om at lempe bestemmelserne vedrørende arbejde på skiftehold.

- Jeg har ikke hjertet med i denne lov, sagde Kjærboel. Jensenius forevige situationen.

Et meget ubehageligt problem var Tysklands-arbejderne. Nazistytret stillede som betingelse for levering af visse råstoffer, at danske arbejdere skulle udfylde nogle af de under krigen tomme pladser i tyske fabrikker og værksteder. Efter opfordring fra socialministeriet, fremkommet under tysk pres, gik smedeforbundet med til, at medlemmer, som måtte have lyst dertil, tog arbejde i Tyskland. Ialt var der i disse år 4.285 af forbundets medlemmer, som for kortere eller længere tid arbejdede i Tyskland. 585 arbejdede i Norge. Det var ikke velset at være »Tysklands-arbejder« og endnu mindre »Norges-arbejder«. Og skygger fra hin tid kom for adskilliges vedkommende til at strække sig ud over krigstiden. Ingen blev tvunget til at arbejde i Tyskland eller Norge. Hvorfor rejste de da? Enkelte vel af sympati for nazismen. Men de fleste antagelig i håb om at tjene mere end hjemme. Lyst til at se fremmede forhold spillede vel ind for nogle, og private forhold drev måske andre udenlands.

At de enkelte fagforbunds aktionsfrihed begrænsedes, gav foråret 1941 et talende eksempel på. Der var om foråret 1940 gennemført et lille dyrtidstillæg for nogle lavtlønnede arbejdere. Men pristallet steg stadig og var februar 1941 259. Alligevel var det umuligt at opnå resultater ved forhandling med jernindustriens ledelse. En kendelse af nævnet i henhold til lov om arbejdsforhold gav et dyrtidstillæg på 18 øre for mænd, 11,5 øre for kvinder og 5 øre for unge arbejdere. Men nævnet bestemte samtidig, at det ikke var tilladt med pristallet som grundlag at opsigte lokale aftaler af forskellig art.

Det var et slag mod forbundets bevægelige lønsystem. Forholdene havde i sig selv i 1940—41 bevirket en formindskelse af forbundets aktivitet. Antallet af behandlede sager faldt det første år efter besættelsen med en trediedel. Nævnskendelsen virkede i samme retning. Efterhånden som jernindustrien igen fik god beskæftigelse, fik forbundet atter mulighed for øget aktivitet.

I juli 1941 afholdtes forbundets ordinære kongres. Den var naturligvis præget af de ekstraordinære forhold. Det føltes som et særligt savn, at norske og svenske repræsentanter ikke var

nærværende. Men kongressen var dog ved hele sit forløb og sine beslutninger styrkende for både forbundet og medlemmerne. Forud for kongressen var fra kommunistisk side ført en kraftig agitation for at få valgt kommunistiske delegerede, men uden store resultater.

Kommunisterne i Danmark havde — som i alle andre lande — lige siden Stalin i august 1939 sluttede venskabspagt med Hitler, angrebet England og vestmagterne som de »imperialistiske« ophavsmænd til krigen. Under besættelsens første 15 måneder bekæmpede kommunisterne alt, hvad der havde med nationalt sammenhold at gøre, og angreb arbejderbevægelsens ledere for at være »den engelske imperialismes vagthunde«. Da det som allerede nævnt var arbejderne, der betalte den største pris på det nationale sammenholds alter, kunne den kommunistiske agitation ind imellem vinde nogen genklang. Efter Hitlers angreb i juni 1941 på Rusland skete der øjeblikkelig en fuldstændig forvandling i kommunisternes holdning, og arbejderlederne blev derefter kritiseret for ikke at være aggressive nok mod besættelsesmagten.

Ved den tysk-russiske krigs udbrud blev danske myndigheder tvunget til at arrestere nogle ledende eller dog kendte kommunister. Deriblandt var også enkelte medlemmer af smedeforbundet. Det bevirkede, at kendte kommunistiske opponenter ikke kunne møde på kongressen, der afholdtes en uge efter, at krigen mellem Tyskland og Rusland var begyndt. Det forringede dog ikke talmæssigt set meget

Sikkerheds- og nødhjælpstjenesten på de større arbejdspladser har udviklet sig stærkt med arbejdersamariternes aktive bistand.

den på kongressen værende opposition, som iøvrigt bestod af mindre kendte kommunister og kommunist sympatisører.

Næsten enstemmigt — mod kun 2 stemmer — godkendte kongressen forbundsledelsens virksomhed. Den samme enstemmighed var der om beslutningerne, der pegede fremad, og som i første linie krævede prisstigningerne standset og lønskatten afskaffet.

Kongressen genvalgte forbundsledelsen. Hovedkasserer A. Johansen ønskede dog at fratræde og hyldedes stærkt for sin store virksomhed i 38 år i forbundets tjeneste. Som hans efterfølger valgtes den da 47-årige Otto Wolf, der fra 1925 havde været formand for den store københavnske afdeling 12 og i 1931 valgtes til forretningsfører for den københavnske centralafdeling. Otto Wolf, hvis energi og dygtighed også var taget i brug af arbejderbevægelsen på andre felter, bl. a. som socialdemokratiets ordfører i Københavns Borgerrepræsentation, fik desværre kun kort virketid beskåret. Den tilsyneladende så friske og stærke mand rantes i sommeren 1946 af en alvorlig sygdom, der i januar 1947 medførte døden.

Den fremgang i beskæftigelsen, der var begyndt i 1941, fortsatte i de følgende år. Navnlig jernindustrien havde meget at bestille. Smedeforbundets årsberetning for 1942—43 sagde dog herom åbent den ubehagelige sandhed, at det er »beklageligt, at denne vældige industriudfoldelse tjener krigens formål i stedet for fredens gerning«. At jernindustrien producerede for krigens formål var i Danmarks daværende situation ensbetydende med leverancer til Tyskland. Ialt leveredes i krigsårene for 500 mill. kr. maskiner og over 300 mill. kr. skibe til Tyskland. Det havde som konsekvens, at den sabotage, der efterhånden iværksattes i Danmark i betydelig grad ramte virksomheder inden for jernindustrien. Så abnorm var hin tid, at adskillige af dem, der om dagen nødtvungent arbejdede i sådanne virksomheder, om aftenen var med til at øve sabotage mod dem.

Iøvrigt kan det noteres, at den første sabotage her i landet forøvedes af en af jernets arbejdere. Det var en smedelærling, et medlem af den socialdemokratiske ungdomsbevægelse, som

kort efter 9. april 1940 begik en sabotagehandling mod et af tyskernes maskingeværer i Kastrup. For at statuere et eksempel til skræk og advarsel ville nazisterne have den unge mand dødsdømt. Med besvær fik de danske myndigheder dog dommen ændret til fængselsstraf. Begivenheden har imidlertid en særlig interesse ved, at kommunisterne i deres blad bl. a. skrev:

»Smedelærlingen har rimeligvis troet, at han gavnede en god sag på denne måde. Hans ønske om at se sit land frit, ja, måske endog sin klasse ved magten, har andre kredse udnyttet til at drive ham i »aktivitet« på denne forbryderiske måde . . . Ikke alene har ingen kommunist haft så meget som spidsen af en finger med i dette provokatoriske spil, men tværtimod vender vi os med al mulig styrke mod de galninge eller forbrydere, der ved formålsløse private terroraktioner svækker og sprænger arbejderungdommens kampfront mod al kapitalistisk undertrykkelse. Hvad betyder sabotage af tysk materiel? Dette betyder ene og udelukkende, at man provokerer magthaverne i dette land til at udslette de magre friheder, som det borgerlige demokrati i særdeleshed under de nuværende forhold yder«.

Alfred Bjørklund, mangeårig forretningsfører for Metalarbejdernes Centralafdeling i København, der har ca. 32.000 medlemmer.

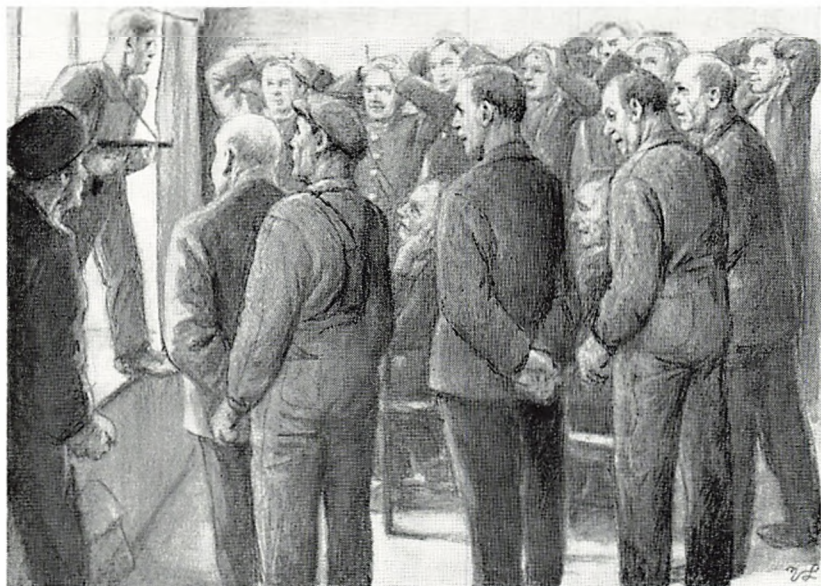
Ingen kunne være i tvivl om, at grunden til denne kommunistiske fordømmelse var Stalins venskabspagt med Hitler. Men det er interessant, at kommunisterne på dette tidspunkt fordømte sabotage som noget, der truede den frihed, der trods den tyske besættelse dog stadig var i Danmark. Det var den samme begrundelse, mange i Danmark fremførte, da sabotagen kom til at spille en større rolle. Her er ikke stedet til at behandle dette for hin tid så dystert alvorlige problem. Men de kommunistiske betragtninger i 1940 er værd at sammenholde med deres angreb senere mod andre, der ikke lod deres holdning påvirke af, om Rusland var ven eller fjende med nazityskland.

Sabotage i større omfang forekom dog først i de sidste 2—3 krigsår. For hele besættelsestiden opgøres sabotageaktionernes antal til 2.540. Ikke mindre end 319 virksomheder inden for jernindustrien var genstand for sabotage, nogle endda flere gange. At jernindustrien rantes hårdest er altså ubestrideligt, men ikke unaturligt. Der er efter 1945 fremkommet en mængde skildringer af sabotage fra deltagerne i disse. Sabotørerne står med fuld ret i projektørlyset for deres dristige gerninger, som bidrog til at svække Hitlers krigsførelse. Men hvad tænkte og følte de mange, der var beskæftigede i de bombede eller på anden måde ødelagte virksomheder. Derom er kun lidet kommet frem. Her skal derfor gengives en beretning, skrevet mange år efter af en mand, hvis hele indstilling var og er demokratisk og antinazistisk. Jævnt og ligetil skriver han følgende om en sabotageaktion mod Dansk Industri-Syndikat:

»Der er nu gået 18 år, men på grund af den alvor og fare, sabotage indebar, er begivenhederne klart gemt i erindringen.

Efter fyraften den 22. juni 1944 holdt fællesklubbestyrelsen møde i marketenderiet. Mødet var netop afsluttet, da en af fabrikkens uniformerede sabotagevagter trådte ind og gik op til lugerne ved disken. Det var ikke usædvanligt, for vagterne havde jo afvekslende vagt og frivagt og kunne nårsomhelst blive betjent med evt. øl eller kaffe. Men pludselig drejede vagten rundt med hævet pistol og bød os forlade spisestuen og gå over i portnerens vagtlokale. Under de dagligt forekommende større eller mindre sabotager og under hensyn til vort firmas produktion var det ikke svært at forstå, hvad der var ved at tage sin begyndelse. Vi begav os til vagtlokalet og blev undervejs tilretlevist af endnu en sabotør, men civilklædt.

I vagtlokalet befandt sig allerede de af firmaets sabotagevagter, der ikke havde været tilsluttet sabotørgruppen, og disse 10—12 mand stod med hænderne oprakt. I den brede vindueskarm stod en lille tæt, arbejdsklædt sabotør med en stengun i skydestilling. Vi fik dog lov til at indtage en almindelig rørstilling, og efter et par minutters forløb fik vagterne lov til med foldede fingre at lade hænderne hvile på hovedet. Nu forløb nogle minutter, som alvoren til trods blev taget med godt humør.

- Ka' den skyde? spurgte vi den lille sabotør.

- Ja, og den holder ikke op, før alle patronerne er brugt!

»Ka' den skyde?« spurgte vi den lille sabotør. »Ja, og der er det kedelige ved den, at den ikke holder op, før alle patronerne er brugt!« »Sig os engang, er du klar over, at tyskerne befinder sig lige omme på den anden side af fabrikken i deres autoværksted?« spurgte vi igen. »Ja, men I skal ikke ønske jer, at de får fært af, hvad her sker, for vi har skydevåben at forsvare os med, det har I ikke«. Et nyt spørgsmål: »Hvorlænge er det siden, du fik ordre til at være med i dette her?« »Først i går« svarede han.

Uden for vinduerne var der aktivitet. På gaden holdt 2 lastbiler med Røde Kors mærkede presenninger, og der var livlig trafik fra vognene med sprængstof og til vognene med våben og ammunition, som blev hentet fra fabrikkens værksteder og lagre. Bag den halvt åbnede port til fabrikkens bygning på den anden side af gaden kunne vi se, at svendene dér var adviseret om det forestående og stod parat til at tage flugten. Telefonen ringede, vi så afventende på hinanden! »Ta' den bare, men ikke

noget pjank,« beordrede den tætte fyr i vindueskarmen. En af vagterne lagde røret til øret. »Hallo — nej, ikke i øjeblikket, men kan De ikke ringe senere?« — og det var jo ganske uden pjank. Der blev en pause i vagtstuen, men udenfor var der arbejdslyst.

Imidlertid var der ved at brede sig en opfattelse af, at aktionen vist snart var sin afslutning nær, og da sabotørlederen endnu engang kom ved vinduet for at hente nogle nøgler, spurgte vores »opholdsmand«, hvilken af de elektriske kontakter til det lokale sirenevarslingsanlæg, han skulle forberede sig til at trykke på. Det fik han besked på, men spurgte så: »Hva' for en skal jeg trykke på, når sirenerne skal holde op?« — »Det skal du ikke bekymre dig om, for det gør de af sig selv om lidt!«

Vi begyndte at trippe lidt på benene for ligesom at tyvstarte til et marathonløb, idet vi følte, at startskuddet snart ville lyde, og så gjaldt det om at løbe stærkt.

Pludselig stak en sabotør hovedet ind ad vinduet, så sig om, rev de lange gardiner ned og løb ud til den ene af vognene, udover hvis bagsmæk ragede løbene af 2 stk. 20 mm maskinkanoner. Og så blev gardinerne svøbt om kanonløbene.

Så kom signalet til rømning — den lille tætte sabotør, vagten, arbejderne og vi selv, blev frigivet. Sabotørerne kastede i flugten deres våben ind i de holdende biler, hvorefter de blandede sig med os andre, og stærkt gik det hen ad gaden. Nu var man spændt på at se resultatet af de omfattende anstrengelser, men spørgsmålet var, i hvilken afstand kunne man i sikkerhed betragte den forventede ødelæggelse? Så længe sabotørerne under deres flugt råbte advarende ord til folk på gaden, turde man jo ikke gøre holdt. Efter nogle hundrede meters flugt drejede jeg om ad en gade, hvor jeg i hjørneejendommen løb op mellem 3. og 4. sal, hvor jeg liggende kunne betragte eksplosionerne, som nu var begyndt. En dør på 4. sal blev åbnet, og en mor og datter viste sig. »Gud — hvad er der dog sket?« »Det er fabrikken, der ryger i luften«, »Vil De da ikke indenfor og sidde ned?« — og jeg fik vinduesplads i 4. sals højde.

Jeg så den ene sprængladning efter den anden gøre sin virkning — fabrikkens meterhøje firmanavn på toppen af bygnin-

Foruden bøger som „Dansk Tillidsmandsrel“ og „Danske Smede“ har smedeforbundt gennem en ørrække udsendt en del foglige pjecer.

gen faldt ned på gaden, flagstangen gik med, og ild og røg væltede ud af de sprængte vinduesåbninger. I dette ragnarok fik egoismen dog sin chance, idet jeg med tilfredshed bemærkede, at den yderste nordlige del, hvor jeg havde min plads, ikke var berørt af eksplosionerne. Selv i denne situation havde jeg min mikrometerskrue og mine hvæssestene i kærlig erindring. Men så væltede den nordlige gavl ud af bygningen — taget faldt ned — nå, ja, så var det sket med mikrometerskruen.

Næste morgen ved fabrikken blev jeg vidne til en oplevelse, jeg aldrig glemmer. Fabrikkens underdirektør havde fået til opgave at meddele arbejderne fabrikkens ødelæggelse samt planerne for den nærmeste fremtids behov for arbejdskraft.

Disse meddelelser, tillige med »det uforståelige i, at fabrikken var blevet ødelagt«, gav han under skarp bevogtning af 2 tyske officerer i en lavmælt tone og med lange ophold mellem ordene. — Efter 14 dages oprydningsarbejde kom de fleste af fabrikkens folk igen i arbejde, d.v.s. med rensning af maskiner og værktøj.

Da vi den 5. maj 1945 mødte op om morgenen, fik vi besked om at indfinde os foran kontorbygningen kl. 9. Her så vi »Korps Ågesen« sabotørgruppen opstillet og med førortalte underdirektør som gruppens leder.«

Sabotagerne medførte mange både store og små menneskelige problemer. Der var dels deltagerne i sabotagen, som i mange tilfælde måtte gå »under jorden« eller arresteredes. Det gjaldt adskillige medlemmer i smedeforbundet, og forbundet bestræbte sig for at yde den størst mulige hjælp til sådanne medlemmers familie. Igennem forhandlinger og aftaler søgte forbundet at få dækket de tab, dets medlemmer led ved sabotager, der standsede arbejdet for en tid.

En mærkelig foreteelse i besættelsestiden var »telefonbomberne«. Det var en makaber spøg, som bestod i, at en virksomhed telefonisk fik meddelelse om, at der var placeret sprængklare bomber inden for dens område. Så måtte lokalerne rømmes for en tid. At denne spøgefuldhed ikke faldt i god jord kan kon-

Forskellige billeder og ting fra forbundets historie er gennem årene samlet af hovedbestyrelsesmedlem Carl Larsen og anbragt i et af forbundsbygningens arkivlokaler.

stateres af følgende korte meddelelse i den københavnske politidirektørs beretning 26. juli 1944 kl. 14:

»Burmeister & Wain meddeler ved ingeniør Knudsen, at arbejderne har vedtaget ikke at reagere ved meddelelse om telefonbomber. Man ønsker overhovedet ikke underretning, hvis virksomheden bliver truet pr. telefon«.

Også »telefonbomber« voldte problemer med hensyn til betalingen for arbejdstid, der var gået tabt.

På en måde var det en form for sabotage, når der på trods af lovforbudet mod strejker iværksattes demonstrationsstrejker i anledning af særlig ondartede nazistiske overgreb mod dansk befolkning. Jernindustriens arbejdere var ofte i spidsen i sådanne strejker. Det gjaldt i disse tilfælde for forbundet om at manøvrere med megen kløgt og varsomhed, for det var naturligvis ikke i forbundets medlemmers interesse, at besættelsesmagten fik mulighed for at gribe ind overfor organisationen.

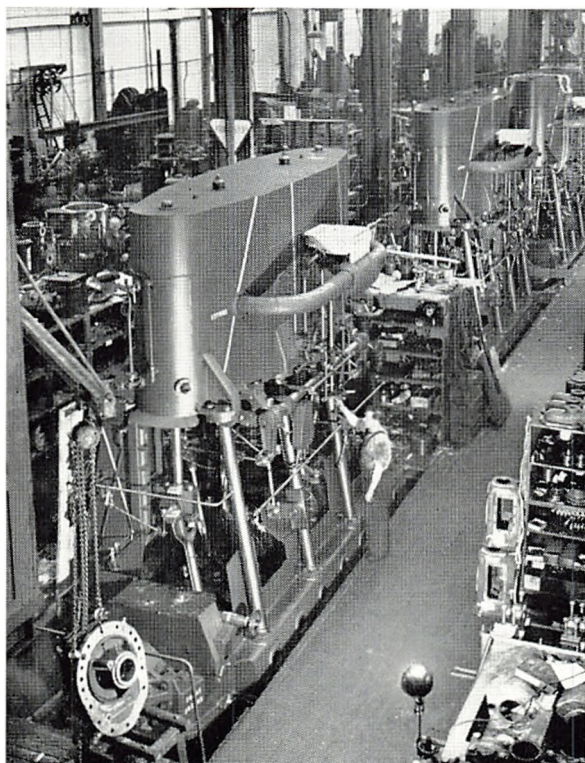
Som foran omtalt blev der stadig bedre beskæftigelse i jernindustrien. I 1942—43 var arbejdsløshedsprocenten helt nede på 5, og der var forholdsvis få med begrænset arbejdstid. Men lønforholdene var for manges vedkommende ikke tilfredsstillende. Trods »priskontrol« steg priserne støt år for år. I foråret 1944

var pristallet nået op på 287. I 1942, 43 og 44 blev dyrtidstillægget fastsat af det særlige nævn — og hinkede mere eller mindre bagefter pristallet. I foråret 1944 var dyrtidstillægget nået op på 50,15 øre pr. time plus et tillæg på 5,15 øre. Nævnet havde dog fra 1942 fundet på, at arbejdere under 23 år skulle have mindre i dyrtidstillæg. Ved bedømmelsen af priser og løn bør vel også sociale ydelser som smør-rabatkort m. v. tages med i betragtning. For smedeforbundets medlemmer fik de dog næppe betydning i større omfang. Forbundets medlemmer havde til gengæld så meget mere gavn af det bevægelige lønsystem. På forbundets kongres i 1944 hævdede formanden, Peter Andersen, at ad denne vej var opnået gennemsnitlig ca. 14 øre mere i timen. Men selv disse tillæg medregnet mente Peter Andersen dog, at der gennemsnitlig ikke var opnået dækning for mere end to trediedel af prisstigningerne. Denne vurdering understøttes, når man ser på reallønnen, som fra 100 i april 1939 viste en nedadgående linie til april 1942, da reallønstallet var 83, hvorefter det begyndte at klatre langsomt opad, til det i 1944 var nået 90.

Alle disse tal er som sådanne opgivelser plejer at være: gennemsnitstal. Men de dækker for disse krigsår over endnu større forskelle, end gennemsnitstal i almindelighed gør. I disse år kunne nogle virksomheder lønne bedre end andre. Og så var der »værnemagerne«s virksomheder. I sådanne kunne der smøres tykt på regningerne. Tyskerne lod jo bare Danmarks Nationalbank betale. For at hindre — i hvert fald de grelleste — misbrug var der ved udenrigsministeriets foranstaltning skabt en særlig kontrol med lønningerne. Desværre må det erkendes, at der også var arbejdere, som faldt for fristelsen, så forbundet for deres skyld blev indkaldt for lønkontrollen. Peter Andersen kom ind på dette forhold på kongressen 1944 og sagde: »Der er ingen tvivl om, at vore medlemmer også i visse tilfælde kunne hjælpe til og fritage os for at møde op her, men nægttes kan det jo ikke, at hvor chancen har været til stede, kniber det i nogen grad for vore medlemmer med at holde måde«. Disse forsigtige udtalelser, som måtte være forsigtige både for ikke at skade medlemmerne og for ikke at fremkalde indgriben af besættelsesmagten, viser, at problemet var ube-

hagelig alvorligt. Misbrug var så meget beklageligere, som jernindustriens arbejdsgivere forsøgte at mobilisere lønkontrollen overfor lønproblemer, hvor arbejderne havde ret. Forbundets arbejde for at værne sådanne arbejdere vanskeliggjordes naturligvis af misbrugen.

At det var tider helt uden for det normale, fik man bevis for, da forbundets ordinære kongres i 1944 måtte udskydes en uge på grund af den store folkestrejke i København. Kongressen var iøvrigt og måtte være præget af de ekstraordinære forhold. Det gav sig dels udslag i, at man naturligvis ikke kunne tale så frit som ønskeligt og dels i, at enkelte søgte at udnytte den overfor mange forhold berettigede misfornøjelse til angreb mod socialdemokratiet. Dette mislykkedes dog, og forbundsledelsens beretning godkendtes med alle stemmer mod en.

Montageafdelingen hos
A/S Atlas, København.

På forslag af hovedbestyrelsen vedtog kongressen enstemmigt en resolution, der under hensyn til, at det var et besat land, må betegnes som særdeles kraftig. I resolutionen udtryktes misbilligelse af de gældende regler for løn- og arbejdsbetingelser. Det konstateredes, at arbejderklassen havde båret de hårdeste byrder, og at arbejdsgiverne havde misbrugt de i en nødsituation vedtagne love. Der stilledes krav om fuld dækning for dyrtid og vareforringelser, om forstærket pris- og varekontrol og om strejkerettens genindførelse samt om arbejdskor-tenes afskaffelse. Der påpegedes nødvendigheden af vidtgående reformer efter krigen, herunder pegedes bl. a. på forkortelse af arbejdstiden ved weekend.

Hans Rasmussen som nyvalgt forbundsformand i 1944.

Forbundets formand, Peter Andersen, og næstformanden, Vilhelm Christensen, ønskede på grund af alder at trække sig tilbage. De hyldedes begge hjerteligt for mange års veludført arbejde. Til ny formand valgtes forbundets sekretær, Hans Rasmussen, til næstformand valgtes

sekretær Viggo Jeppesen og til sekretærer valgtes Johs. Berg, København, og D. Amstrup, Randers. I et følgende afsnit vil der blive anledning til at vende tilbage både til de her valgte tillidsmænd og til den offentlige omtale af kongressen.

Der gik endnu 9 måneder efter kongressen, før Danmark igen blev frit. Men alle var klar over, at det snart ville være slut med Hitlers magt. Men krigstidens byrder tyngede hårdt, og befolkningen led under mangel på mange livsforbrødsnødheder. Brændselsmangel og elektricitetsrationering var nogle af den sidste krigstids alvorligste problemer. De bevirkede indskræn-

ket arbejdstid eller hel arbejdsløshed. Hen mod krigens slutning var der omkring 10 pct. arbejdsløse.

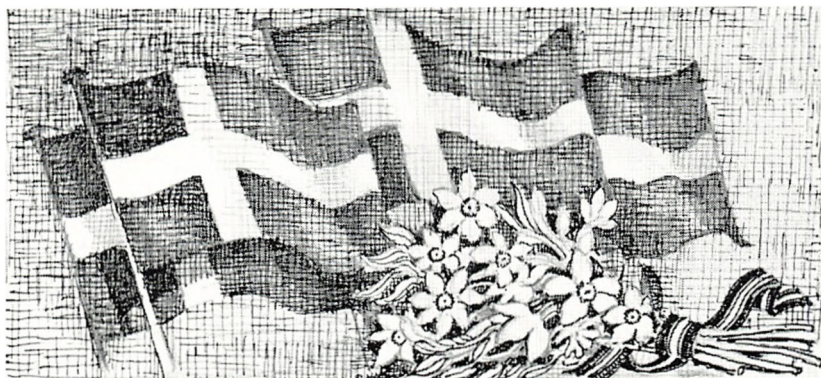
Arbejdsgiverne var — og det kan vel siges at være en bekræftelse på den analyse, der i begyndelsen af nærværende kapitel er foretaget af nazismens forhold til de forskellige befolkningsgrupper — i krigens sidste måneder blevet mere forhandlingsvillige. For første gang i lange tider opnåedes i foråret 1945 enighed med jernindustriens sammenslutning om en overenskomst, der gav nogle forbedringer. For første gang under besættelsen blev forbundets medlemmer derefter kaldt til urafstemning. Der var ikke mange, der stemte, men resultatet var klart: Dobbelt så mange ja som nej. Næsten umiddelbart derefter blev afgivet en nævnskendelse, som under hensyn til pristalsstigningen til 290 forhøjede dyrtidstillægget. Det samlede resultat af alle lønaktionerne ses bedst deraf, at reallønstallet i april 1945 nåede op på 94, altså kun 6 points under de 100 i 1939. Dertil må føjes, at smedene i kraft af deres industris særlige forhold vel lå 20—25 pct. over de øvrige arbejdere.

Man var som nævnt ved at kunne øjne afslutningen på denne dystre periode i Danmark. Lov om arbejdsforhold gjaldt endnu, og dens »nævn« afsagde kendelser, der kunne forekomme mærkelige. Det gjaldt således med hensyn til en overenskomst, smedeforbundet havde afsluttet med provinsens blikkenslager- og kobbersmede-mestre. Overenskomsten indeholdt nogle meget rimelige forhøjelser, men nævnet forringede disse væsentligt. Derimod var nævnets holdning mere sympatisk med hensyn til lærlingene og tilkendte i 1944 efter aktion fra forbundet lærlingene 12 øre mere pr. time i dyrtidstillæg. Arbejdsgiverne protesterede, og der kom en sag ud af det, som gik helt til Højesteret. Da dommen gik arbejdsgiverne imod, lykkedes det i 1945 forbundet at opnå en ordning med arbejdsgiverne, så lærlingene fremtidig kom ind under overenskomstbestemmelsen. Det var et virkeligt værdifuldt resultat, navnlig fordi forbundet i krigsårene havde virket energisk for lærlingene og havde opnået større sikkerhed for god uddannelse ved, at mange værksteder var dømt uegnet til lærlingeuddannelse. Forbundet havde efterhånden samlet 7—8000 lærlinge i organisationen,

men overenskomstmæssige lønforhold opnåedes altså først i 1945.

Den allersidste tid under besættelsen var præget af usikkerhed og spænding samt forberedelse til det, der muligvis ville ske, hvis det kom til kamp i Danmark med de tyske tropper. Forbundet ydede som sin støtte i hele denne situation et større kontant beløb til det illegale arbejde. Et mindre kontant beløb blev forbundet plyndret for, da nogle bevæbnede mænd lavede et »hold-up« mod hovedkassereren og røvede de dog ret få penge, der var på kontoret. Der forekom mange af den slags »hold-up« i denne politiløse tid. De fleste forblev ligesom det i smedeforbundet uopklarede.

Og så kom da de for hint slægtled uforglemmelige dage: 4. og 5. maj 1945. Danmark og den danske befolkning var kommet gennem disse år med mindre ødelæggelser end de fleste andre lande. Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund havde som den øvrige danske fagbevægelse stået den hårde tid igennem uden væsentlig skade. Medlemstallet var steget, og organisationsapparatet var i orden. Det var klart til arbejde i det befriede Danmark.

Opgør og ny start

DER er nu gået 18 år siden 4. og 5. maj 1945, da de danske folk jublede over igen at leve i et frit land. Efter atten års forløb står hine majdage stadig uforglemmelige for dem, der oplevede dem. Men for en stor del af befolkningen, man kan vel sige alle, der er under 25—30 år, er besættelsen nu fortid — for nogle unge synes krigens år vel endda fjern fortid.

Det ændrer imidlertid ikke ved den kendsgerning, at disse år har øvet og stadig øver deres virkning.

I dag i 1963 må vi alle erkende, at det i mange henseender er gået anderledes, end man havde ventet ved befrielsen, måske håbet, måske frygtet.

Det danske folk blev frit igen. Men det var ikke helt det samme folk. Det danske samfund var heller ikke uforandret efter de fem besættelsesår. Det gælder også arbejderbevægelsen, derunder fagbevægelsen.

Der kunne nævnes meget, som er gået anderledes end antaget. I nærværende skrift skal dog kun det omtales, som berører de her omhandlede problemer. En af de ting, der bør nævnes er, at den arbejdsløshed, som praktisk taget alle økonomer for-

ventede i lighed med, hvad der skete efter første verdenskrig, ikke kom. For jernindustriens vedkommende er det belysende i så henseende at citere, hvad forbundsformand Hans Rasmussen sagde på forbundets kongres i 1947: »I øjeblikket er vi ikke i stand til at fremskaffe een eneste ledig smed eller maskinarbejder, hvilket har fået til følge, at vi ved mindre fagligt betonet arbejde har sluttet aftaler, der giver specialarbejdere og arbejdsmænd ret til at udføre vort arbejde, mod at vi har opnået garanti for, at betalingen er den samme, og at arbejdet påny overgår til os, hvis ledighed måtte indtræffe«.

En så høj beskæftigelse har dog ikke været konstant gennem alle årene — og jernindustrien har jo da også været et af de erhvervsområder, hvor beskæftigelsen har været højest. Men har der end været andre fag eller dele af landet, hvor arbejdsløsheden har vist sit uhyggelige ansigt, så ved vi dog, at det har været den gode beskæftigelses år for Danmark som helhed. Det har på visse måder lettet de faglige organisationers virksomhed, men på mange måder har der været stillet store krav til organisationerne og deres ledere.

For Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund kom det til at forme sig sådan, at der ved krigens afslutning kom nye mænd på så at sige alle ledende poster i forbundet, mænd som var nye i disse hverv, men som var skolet til dem gennem veludført arbejde med andre opgaver i forbundet eller dets afdelinger. På kongressen få måneder før besættelsens ophør valgtes ny formand og næstformand samt to nye sekretærer. Og sygdom nødvendiggjorde valg af ny hovedkasserer kort tid efter befrielsen.

Det er denne gruppe mænd, der sammen med de mange tilidsmænd i afdelingerne landet rundt og mange aktive medlemmer har virket med de mange opgaver og problemer, årene efter 1945 har bragt, og som har æren af de mange værdifulde resultater, der gennem forbundets arbejde er opnået for dets medlemmer.

Forrest og ikke alene forgrundsfigur, men også midtpunkt og drivende kraft i disse års mangeartede virke har været og er

forbundsformanden, Hans Rasmussen. Derom vil alle være enige. Derfor vil det også være naturligt at omtale Hans Rasmussen mere udførligt, end det ellers er sket med personer i nærværende skrift.

Ved sit valg til forbundsformand i 1944 var Hans Rasmussen 42 år gammel. Som alle forbundets tidligere formænd er han født provinsianer, ø-bo. Han er født i Odense, udlært hos Alle-rup i denne by, senere arbejdet hos Thrige, derefter en tid arbejdet i København. Så tog han på arbejderhøjskole i Esbjerg. Fra 1925 atter i Odense hos Thrige, hvor han snart blev sine kammeraters tillidsmand. I 1933 valgtes han til formand for den store Odense-afdeling. På forbundets kongres i 1935 blev han valgt til sekretær. På en måde er Hans Rasmussen nået til topstillingen i forbundet gennem samme udvælgelse som de tre forudgående formænd, hvilket vil sige: bestået eksamen i det daglige praktiske arbejde som kollegers talsmand i efterhånden større

Hans Rasmussen, formand fra juni 1944.

og større kredse. Men der er et nyt og særdeles betydningsfuldt led i Hans Rasmussens vej fra maskinværkstedet til smedeborgen: højskolen. Det er værd at notere, hvad han selv har sagt derom, fordi det fortæller meget om mange ledende skikkelser inden for nutidens fag- og arbejderbevægelse:

»Når jeg sidder her i dag, så er det højskolens skyld. Det var der, jeg blev grebet af organisationen. Indtil da havde jeg nok været medlem af en klub, men det var Esbjerg Arbejderhøjskole, der førte mig ind i dette her, og jeg kunne ikke have klaret mig uden den viden, jeg fik der. Det var gamle Sundbo, der betød mest for mig. Det var ham, der førte mig ind i arbejderbevægelse-

sens historie og hele den økonomiske tankegang. Han var ihærdig og ildfuld. Det var ham, der drejede os op i vinden. Man fik mere end viden. Man fik fjernet sin generthed. Man blev dristig i debatten. Man blev ansporet til selvstudium ... man blev forandret. Kammeratskabet betød så meget, hvad det angår. Man kommer fra alle kanter af landet og fra alle professioner, og så opdager man, at man står på samme grundlag. Det var også tit, kammeraterne betød mere end undervisningen«.

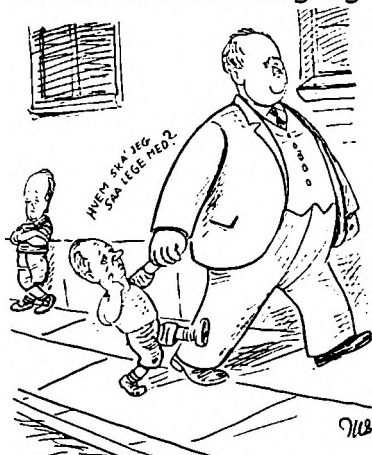
I bogen »Danske Smede«, der udkom for 15 år siden kort efter Hans Rasmussens valg til formand, tillod den, der skriver nærværende linier, sig at hævde, at det allerede da havde vist sig, at Hans Rasmussen ville blive placeret blandt de betydeligste af de mænd, der har stået i spidsen for de danske smede. De forløbne år har fuldt ud bekræftet denne opfattelse.

Om alle syv mænd på posten som smedenes formand gælder, at hver enkelt af dem har været en udpræget personlighed. Måske kan man sige, at Hans Rasmussen har træk, der minder

om den charmerende, talentfulde og initiativrige Ferdinand Hurop, som virkede i en tid, der ikke var ham gunstig, og om den jordnære, solide og robuste I. A. Hansen, der havde den lykke at komme til i den for hans natur og indstilling rette tid.

Så at sige alt har nu et andet og større format. Forbundet har i disse sidste par årtier været i en rivende vækst, og med ca. 35.000 flere medlemmer næsten fordoblet sit medlemstal. Dets virksomhed er vidtspændende. For at nævne det centrale: en opgørelse i 1962 viste, at forbundet udover hovedoverenskomsten med sammenslutningen har ca. 1300 lokal-overenskomster

Af en lille Mands Dagbog

Onsdag 28. Sept. ... Smedeforbundets Formand Hans Rasmussen adværer meget indtrængende H. C. Hansen mod at drive for meget Samkvem med de Radikale...

Smedenes formand har alle dage fristet bladenes karikaturtegnere; Hans Rasmussen danner ingen undtagelse fra denne regel. Her en Jenssenius-tegning fra 1955.

Den 40-årige
Hans Rahder har efter
tre års lærelid fået
svendebrev som
skibsbygger. Her ses
han med sit
svendestykke -
et skylight.

og 20 overenskomster med forskellige arbejdsgiverforeninger, institutioner og foretagender. Selvfølgelig er lønspørgsmålet stadig det vigtigste, men forbundet tager sig af meget andet. Hans Rasmussen har som forbundsformand vist sin forståelse af og evne til at fremme medlemmernes interesser også på alle felter uden for det direkte lønproblem. Det gælder f. eks. arbejdsforholdene, derunder naturligvis navnlig tillidsmandsordningen. Og det gælder det stadig vigtigere område, som med et lidt vagt udtryk kaldes de sociale goder, d.v.s. ferieforhold, løn under sygdom, efterløn m. v. Så er der også lærlingeforholdene og det stadig vigtigere spørgsmål om ufaglærtes oplæring og adgang til at blive faglærte. Arbejdet med alle disse interesseområder er naturligvis ikke enkeltmands-gerning. Men forbundsformanden er det samlende og ledende midtpunkt. Opgaverne i så henseende vokser yderligere ved, at smedeforbundets formand også er formand for Centralorganisationen af Metalarbejdere i Danmark, hvilken er tilsluttet grupper fra 22 forbund med ialt ca. 150.000 medlemmer. Her kan der være forskellige interesser at afveje og sammenføje. Et hensyn til produktionens

omfang og vækst er vigtig, og Hans Rasmussen har på mange måder ydet en indsats netop for at fremme produktionen, og han har derfor stået så meget stærkere, når reel uvilje mod forbedring af arbejdernes kår søgtes maskeret med uklare henvisninger til, hvad produktionen muliggjorde.

Til de arbejdsbyrder, det direkte organisationsarbejde medfører, må føjes tillidshverv, der dels er direkte knyttet til forbundets faglige interesser, f. eks. medlemsskabet i LO's ledelse. Så er der andre hverv også med naturlig tilknytning til selve forbundet; f. eks. påtog Hans Rasmussen sig en årrække hvervet som formand for den socialdemokratiske presses bestyrelse.

Lederen af en stor fagorganisation må også være politisk interesseret. Det medfører let opfordring til at modtage politiske hverv. Hans Rasmussen fik således i 1947 opfordring til at blive folketingsmand for sin fødeby, Odense. Erkendende, at her var også en arbejdsbyrde, og måske kunne der blive tale om vel ikke modstridende men dog krydsende interesser, og vidende hvordan menneskene er, forelagde Hans Rasmussen problemet for den ordinære kongres i 1947, som med overvældende flertal kom til det naturlige resultat, at det var i forbundets interesse, at formanden var medlem af folketinget. I 1961 opstod inden for det socialdemokratiske parti ønske om at vælge Hans Rasmussen til partiets næstformand. Som i 1947 må Hans Rasmussen have vurderet problemet og herunder have taget begi-

Forbundsformand
Hans Rasmussen
besøger Marstal-
værftet og ses her i
følge med nogle af
værftets smede.

Zuzuki og Ibori fra Japans metalarbejderforbund under en studierejse-visit på smedenes hovedkontor i København, hvor næstformand Viggo Jeppesen og Chr. Carlsson giver dem information om de nordiske metalarbejderes organisationsforhold.

venhederne i 1956 med i betragtning. Dette førte til, at hans ja til næstformandsposten skete i overensstemmelse med ønskerne inden for fagbevægelsen.

Smedeformanden Hans Rasmussen er i kraft af alt dette blevet en forgrundsfigur i dansk offentligt liv. Det ville ikke være sømmeligt her at forsøge en vurdering af manden og hans gerning. Det tilkommer et senere tidspunkt. Men det må være tilladt den, der skriver dette, at komme med den beskedne kommentar, at Hans Rasmussen er en mand, der udfylder sin plads, hvor han tager sig noget på.

Og mon så ikke et lille udpluk af de mange udtalelser, der i disse år har været fremsat af modstandere, kan tegne et billede, der er værd at betragte.

Lad os begynde med det alt andet end fagforeningsvenlige venstreblad »Fyns Tidende«, der i det bevægede år 1956 skrev om Hans Rasmussen, at han er »fagforeningernes klogeste mand«. Næsten samtidig skrev »Berlingske Tidende«:

»Sandheden om overenskomstsituationen er, at det var de »uvidende« ministre og folketingsmænd, der reddede fagforeningslederne nogenlunde tørskoede i land. Hr. Rasmussen og hans fæller havde ved uoverlagte strejker og ved urimelig knægtelse af samfundets livsvigtige forsyninger lavet den ene dumhed efter den anden. De havde ved at fremsætte vildt overdrevne krav skabt så højspændte forventninger, at det, de selv måtte anse for det højeste af, hvad der kunne opnås, stod i skærende misforhold til det, de med brask og bram var gået ind for, de var i den grad blevet fanget af deres stærke ord, at

de havde lagt løkken om deres egen hals. Men bagefter, da andre kræfter havde bragt tingene i lave, er de blevet de store helte igen.»

Overfor en sådan bedømmelse virker det forbløffende, når man i »Sorø Amtstidende« finder en udtalelse om »Hans Rasmussen som hører til fagforbundenes fornuftigste fløj mænd«. Et andet stort venstreblad »Svendborg Avis« anstillede følgende betragtninger:

»Smedenes forbundsformand, folketingsmand Hans Rasmussen, har en særstilling blandt danske fagforeningsledere for tiden. Han tænker over tingene, selvstændigt og dybt, som han nu kan. Han siger, hvad han mener, selv om han derved nu og da kommer til at gå imod strømmen. Han føler utvivlsomt et ansvar ikke alene umiddelbart overfor sine smede, men middelbart overfor dansk produktion i det hele taget. Kort sagt: Hans Rasmussen er interessant, han er det på en så væsentlig måde, at man næsten uvilkårlig tilføjer: Hans Rasmussen *er betydelig*«.

Det kommunistiske blad »Land og Folk« har ofte haft skarpe, man kan vel sige grove ord om smedenes leder som om andre fagforeningsfolk. I et af bladets vurderinger af fagbevægelsen er resultatet blevet følgende:

»Sagen er ganske enkelt den, at Hans Rasmussen og de fleste andre af hans fæller i LO og fagforbundenes top ikke røgter deres opgave, som de rettelig burde gøre det. De har gjort den officielle fagbevægelse til en gammel bovlam krikke, der ikke orker at træde op imod arbejdsgiverforeningens frækheder og provokationer, og beviset herfor gav de selv under den lige afsluttede overenskomstssituation.»

Det må vel i retfærdighedens interesse noteres, at Hans Rasmussen af og til har brugt forhammeren som svar på kommunistiske angreb. Væsentlig betydning for bedømmelsen af hans faglige indsats er dog, at han på en af forbundets kongresser uden modsigelse kunne hævde, at han aldrig havde udtalt sig nedsættende om kommunister, der blev valgt til faglige tillidsmænd, men tværtimod havde støttet dem lige så godt som andre tillidsmænd indenfor organisationen.

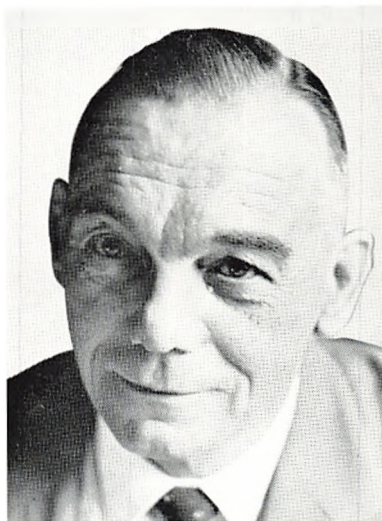
Det ikke direkte partipolitisk engagerede »Kristeligt Dagblad« karakteriserede Hans Rasmussen således:

»Om forbundsformand Hans Rasmussens navn har der tit stået gny, når han på en talerstol svang ordets forhammer. Men det er ikke alene politiske modstandere, der har måttet fare til side for gnisterne fra smedens forhammer. Nu og da har partifæller måttet træde et skridt til siden for at undgå at blive ramt, og undertiden har de bedt ham passe lidt bedre på, når der var venner i smedien«.

Inden for det radikale venstre har der været meget svingende følelser overfor smedenes formand. Det kom tydeligt til orde i en kronik i »Politiken« af Svend Thorsen, hvori der bl. a. stod:

»Arbejdspolitikeren Hans Rasmussens tankegang, hans voldsomme modstand mod en fast voldgift undtaget, ligger på væsentlige punkter det radikale venstre nær. Produktivitetens afgørende betydning, nødvendigheden af større bevægelighed

på arbejdsmarkedet, udbyttedeling (dog helst ved oprettelse af sociale fonds) — alt dette er fyndigere formuleret i de radikales nye program end noget andet sted. Tilmed er smedenes formand langt fra uden forståelse af det radikale venstres udenrigs- og militærpolitik. Han mener ikke uden årsag, at det regerende socialdemokrati på visse områder hemmes i sin udfoldelse af det radikale venstre . . . Hans Rasmussen: En fremtidens mand, også i politisk betydning, bl. a. fordi han vel er en af dem, hvorom et muligt kommende samarbejde mellem industriens øvre og nedre lag, mellem dens fabrikanter og arbejdere, vil kunne virkeliggøres. Tillige en levende og interessant mand. Men en konsekvent? Nej.«

Chr. Carlsson, hovedkasserer fra juli 1946.

For at vurdere disse betragtninger vil det vist være rigtigt at gengive nogle udtalelser, Hans Rasmussen fremsatte omtrent samtidig:

»Det radikale venstre går gang på gang på tværs af fagbevægelsens interesser. Det vil sikkert være at betale guld for dyrt, hvis vi af indre politiske årsager skal have vor støtte fra det radikale venstre, og dette skal ske på bekostning af fremskridt for produktionens lønarbejdere. I fagforeningskredse bør vi derfor rejse spørgsmålet om betimeligheden af et for stærkt samarbejde med det radikale venstre. Jeg vil ikke underkende det radikale venstres gode vilje, som det så stærkt viste i 30'erne, men vi kan ikke i fagbevægelsen finde os i, at et mindre parti skal være afgørende for, hvor meget vi i forhandlingerne med arbejdsgiverne skal være i stand til at hente hjem«.

Viggo Jeppesen, næstformand fra juni 1944 til februar 1961.

Og lad så disse citater fra forskellige sider blive afrundet med en genopfriskning af, at »Jyllandsposten« kort tid efter

Hans Rasmussens valg til forbundsformand komplimenterede ham for hans »saglige og sunde optimisme«. Om det meget konservative blad nu en lille snes år efter vil stå ved det, bladet dengang skrev, skal være usagt. Men skulle bladet nu sige, at det var et fejlskud, så har vel andre lov til at mene, at det var et af den slags fejlskud, som ramte plet.

På kongressen 1944 rykkede sekretær Viggo Jeppesen op på næstformandsposten. Han kom til at virke med denne opgave i sytten år til sin død i 1961. Viggo Jeppesen, der var født i 1897 i Vordingborg og udlært i denne by, arbejdede i en årrække på Flydedokken. Fra 1931 var han de københavnske kedelsmedes

formand, til han i 1938 blev sekretær i forbundet. Som dettes næstformand udførte han et stort og meget påskønnet arbejde. Ved sin altfor tidlige død var han medlem af Københavns Borgerrepræsentation.

Som en af de nye sekretærer valgte kongressen 1944 Johs. Berg. Født i Jerup 1900 var Johs. Berg allerede i 1937 blevet valgt til de københavnske klejnsmedes formand og havde dette hverv, til han blev forbundssekretær. Om hans fortræffelige virke på denne post taler den kendsgerning tilstrækkeligt, at han i 1961 ved Viggo Jeppesens død udpegedes til forbundets næstformand.

Kongressen i 1944 valgte endvidere til sekretær D. Amstrup. Han var født i Randers i 1900 og havde deltaget i det faglige, politiske og kooperative arbejde i denne by, hvor han ved sit valg til sekretær var kasserer i smedenes lokale afdeling og formand for Arbejdernes Fællesorganisation. Som forbundssekretær var han navnlig beskæftiget med lærlingespørgsmål. Og han udrettede meget både for fagets lærlinge og for gennemførelsen af den nye lærlingelov. Hans død i 1957 standsede et virke, der kunne have givet endnu mange gode resultater.

Hørende til den gruppe, der har båret efterkrigstidens mangeartede byrder, er også forbundets hovedkasserer Chr. Carlsson. Født 1907 i København og udlært hos DFDS blev han i 1931 knyttet til de københavnske afdelingers organisation og rykkede herfra i 1939 over i arbejdsløshedskassen. Under Otto Wolfs sygdom havde han allerede fra 1946 måttet vikariere på kassererposten, og det var et udtryk for anerkendelse af denne hans virksomhed, at han på kongressen i 1947 med et stort flertal valgtes til den meget betydelige post som hovedkasserer.

Som omtalt i et foregående afsnit havde forbundets kongres i 1944 klart og tydeligt trukket retningslinier op for de reformer, der måtte kræves efter krigens afslutning. Dette fremkaldte ret forbitrede protester fra både venstres og konservatismens blade, der var indignerede over kongressens »klassepolitiske indstilling«. Men ingen kunne tage fejl af, hvad smedenes store organisation anså for rigtig fagpolitik efter krigen.

Derfor blev da også på kongressen 1944 et forslag om ekstra kongres straks efter krigens afslutning forkastet med 189 stemmer mod 107.

Kravet om ekstra kongres rejstes imidlertid efter Danmarks befrielse af en del afdelinger. For at undgå usikkerhed om, hvad der virkelig var opfattelsen hos forbundets medlemmer besluttede forbundsledelsen da at indkalde til kongres i oktober 1945.

Johannes Berg, næstformand fra marts 1961.

Allerede forud for kongressen kom det til hårde meningsbrydninger. Forbundsledelsen greb ind mod det kommunistiske fraktionsarbejde, der udførtes i afdelingerne med det formål dels at vælte veltjente tillidsmænd for at få valgt kommunister og dels at få valgt kommunistiske delegerede til kongressen.

På selve kongressen var der et flere dage langt grundigt opgør. Den kommunistisk ledede gruppe på kongressen tabte terræn, efterhånden som kongressens forhandlinger skred fremad. En afstemning straks efter

kongressens åbning om, hvorvidt foruden »Social-Demokraten« også det kommunistiske blad »Land og Folk« skulle indbydes, viste 167 stemmer mod og 128 for det kommunistiske forslag. Næste afstemning var, om der skulle vælges ny hovedledelse. Her var tallene 186 mod og 109 for det kommunistiske forslag.

Ved den afgørende afstemning om det af forbundsformanden stillede forslag, som direkte opfordrede til at stemme på socialdemokratiet og iøvrigt gav tilslutning til socialdemokratiets og De samvirkende Fagforbunds holdning, fik dette forslag 191 ja-stemmer, medens 101 svarede »stemmer ikke«. Den ekstraordinære kongres havde med grundige debatter og gentagne afstemninger fjernet enhver misforståelse om smedenes standpunkt.

Det kan under disse omstændigheder synes mærkeligt, at kongressen sluttelig med 229 stemmer mod 62 vedtog en resolution, hvori henstilledes, at der straks efter det umiddelbart forestående folketingsvalg burde optages nye forhandlinger om sammenslutning af socialdemokratiet og kommunisterne. Denne resolution må imidlertid ses på baggrund af de forhåbninger, der under krigen var opstået om fredeligt og venskabeligt samarbejde mellem Sovjetunionen og den øvrige verden, ligesom den russiske kommunistledelse ved under krigen at erklære Kommunistisk Internationale for opløst havde skabt forhåbninger om, at der ikke mere ville være særlige kommunistpartier. Forhåbningerne i så henseende var stærke den første tid efter krigens afslutning. Men udviklingen efter 1945, derunder kommunisternes fraktionsarbejde i organisationerne, tilintetgjorde tankerne om en sammenslutning. Da Hans Rasmussen på forbundets ordinære kongres to år senere refererede, hvorledes det havde vist sig, at kommunisterne gennem deres manglende vilje til ærlig bekendelse til demokratiets principper havde umuliggjort de tanker, der var udtrykt i kongres-resolutionen af 1945, så var dette kendsgerninger, som ingen kunne komme udenom.

Spørgsmålet om samarbejde mellem socialdemokrater og kommunister opstod også med hensyn til forbindelserne med broderorganisationerne i andre lande — og voldte adskillige vanskeligheder.

Dette gjaldt dog ikke med hensyn til forbundets samarbejde med de nordiske broderorganisationer. Trods besættelsesmagtens grænsespærringer havde de nordiske forbindelser faktisk aldrig været afbrudt. Det var derfor meget let at genoptage det tidligere hjertelige samarbejde. Allerede i juli 1945 kunne i København holdes den første nordiske conference. Og samarbejdet er fortsat i årene siden da.

Mere problemfyldt var samarbejdet i internationalt format. Rent formelt kunne det siges at dreje sig om genoprettelsen af Internationalt Metalarbejderforbund.

Umiddelbart efter krigens afslutning var der på en kongres

Internationalt Metalarbejderforbunds første kongres efter den anden verdenskrig afholdtes i rigsdagens fællessal på Christiansborg i 1947.

i London oprettet en helt ny faglig verdensorganisation. Den skulle omfatte samtlige fagorganisationer i alle lande. Ved starten var der 70 millioner medlemmer i 65 lande. Det var imponerende udadtil. Men store modsætninger gnavede indadtil. Der var navnlig forskellen mellem fagorganisationerne i de kommunistiske diktaturstater, hvor organisationerne faktisk var statsdirigerede, og så fagorganisationerne i de lande, hvor de selv bestemte over deres forhold. Et andet og meget betydningsfuldt problem var forholdet mellem den faglige verdensorganisation og de enkelte fagområders internationale sammenslutninger. I forbindelse med nærværende skrift vil det sige: Internationalt Metalarbejderforbunds forhold til verdensorganisationen.

Efter en del forhandlinger lykkedes det i sommeren 1947 at få samlet en kongres i København af Internationalt Metalarbejderforbund. Der var for de danske metalarbejdere grund til med nogen stolthed at konstatere, at det efter den anden verdenskrig — ligesom efter den første verdenskrig — var i København, man samledes for at genskabe samarbejdet udover grænserne.

På genrejsnings-kongressen i København var der delegerede fra en halv snes vesteuropæiske lande og USA samt repræsentanter fra Finland og Tyskland. Et centralt punkt i kongressens forhandlinger var det forannævnte spørgsmål om forholdet mel-

lem Internationalt Metalarbejderforbund og verdensorganisationen. Hans Rasmussen hævdede stærkt, at man burde tilslutte sig verdensorganisationen, men under den absolutte forudsætning, at smedenes faglige internationale i fuld frihed kunne virke for sine formål. Det blev kongressens enstemmige standpunkt. Andre faglige internationaler havde samme opfattelse.

I de følgende to år viste det sig imidlertid umuligt at komme til forståelse herom med organisationerne fra de kommunistiske diktatorlande. I 1949 oprettedes derfor Frie Faglige Internationale, omfattende organisationerne i de frie lande. Internationalt Metalarbejderforbund samarbejder med FFI.

På kongressen i København genvalgtes den schweiziske metalarbejder-leader Konrad Ilg til generalsekretær. Han varetog denne post til sin død i 1954. Han havde da været generalsekretær i 34 år. Til hans efterfølger valgtes igen en schweizer, Ad. Graedel. Præsident for den internationale sammenslutning var en årrække englænderen Harry Douglass. Da han på kongressen i 1961 ønskede at fratræde, valgtes til præsident enstemmigt de vesttyske metalarbejderes formand Otto Brenner. I 1954 indvalgtes Hans Rasmussen i eksekutivkomiteen, og siden 1957 har han været en af Internationales vicepræsidenter.

Forbundsformændene for de nordiske metalarbejderforbund samlet til møde på Højstrupgård i maj 1960. Fra venstre: Tor Aspengren, Norge, Hans Rasmussen, Danmark, Åke Nilsson, Sverige og Vald. Liljestrøm, Finland. Sidstnævnte døde i slutningen af 1960, og Onni Närvännen blev valgt som formand.

Internationalt Metalarbejderforbund, IMF, omfattede ved sin seneste kongres i 1961 48 organisationer fra 30 lande med ialt 8 millioner medlemmer.

Med den stærke udvikling af økonomiske forbindelser mellem landene har en organisation som IMF på mange måder stor værdi. Ved drøftelserne her konstateres muligheder for nye fremstød, ikke mindst når det gælder arbejdstid og lønforhold. Erfaringer af stor værdi i de forløbne år er udvekslet, f. eks. gælder dette med hensyn til en af IMF særlig indvarslet konference vedrørende skibsværfternes forhold. Meget værdifuldt har det været, at der gennem IMF har kunnet ydes støtte til den fagbevægelse, der er i færd med at vokse frem i de mange nye stater, som opstår, efterhånden som koloni-rigerne likvideres.

For arbejderne i de industrielt udviklede og demokratisk styrede lande vil det i de kommende år være af allerstørste betyd-

Fra Internationalt Metalarbejderforbunds kongres i Lugano 1957. I dette hjørne af kongressalen ses fra venstre: Hans Rasmussen og Chr. Carlsson, DSMF, samt Viggo Wivel, DASF.

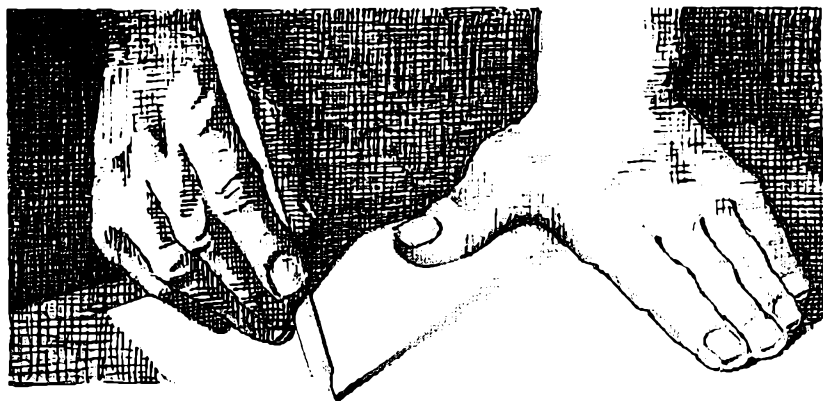
Fortroppen af arbejderne, der forlod Aarhus Flydedok ved strejkens begyndelse i 1956.

ning, at det lykkes at drage arbejderne i de nye lande med ind i en demokratisk arbejderbevægelse.

Blandt de andre opgaver, IMF har taget op, bør nævnes arbejdet for at forbedre kvindernes og de unge arbejderes samt lærlingenes kår. Som led i denne virksomhed afholdtes i 1961 i København en international kvindekongres og en international ungdomskongres, der begge gav deltagerne mulighed for at udvide og udvikle deres bestræbelser for bedre kår.

Efter befrielsen 5. maj 1945 var det et selvfølgeligt krav fra arbejderne, at visse under krigen påtvungne og for arbejderne kår forringende lovbestemmelser afvikledes. Som følge heraf afskaffedes loven om lønkontrol. Også »lov om arbejdsforhold« ophævedes, men kom dog til inden sin fjernelse at gavne noget, ved at en nævnskendelse i august 1945 skaffede jernindustriens arbejdere et dyrtidstillæg på 45 øre i timen. Også arbejdsfordelingsloven afskaffedes.

Dernæst stod man overfor spørgsmålet om overenskomster-
nes udløb i marts 1946. Jernindustriens arbejdere ønskede ar-
bejdstiden nedsat til 44 timer pr. uge, forhøjet feriegodtgørelse
samt forhøjelser af lønsatserne og dyrtidstillægget. Heroverfor
stillede arbejdsgiverne krav om forringelser, bl. a. ved bortfald
af dyrtidstillægget. Efter temmelig hårde og langvarige forhand-
linger opnåedes en forhøjelse af dyrtidstillægget med 13 øre, for
ikke 23-årige dog 18 øre. Minimallønninger og mindstebetalin-
ger hævedes 2—4 øre. Endvidere opnåedes en betydningsfuld
udvidelse af de værkstedstekniske samråd og påtaleret overfor
urimeligheder ved antagelser og afskedigelser. Overenskomst-
forslaget vedtoges med stor majoritet ved urafstemningen. Sme-
denes realløn, der endnu i april 1945 havde ligget under 1939,
var det i løbet af det første år efter befrielsen lykkedes at for-
høje, så den — med 1939 sat til 100 — i april 1946 var 108.

Noget hjem hver gang

»JEG er sikker på, at en af de vanskeligste overenskomst-situationer, vi nogensinde i dette land har været inde i, vil tage sin begyndelse i slutningen af dette år«, udtalte Hans Rasmussen på forbundets kongres i 1947. Baggrunden for denne opfattelse var de ustabile, forvirrende og undertiden selvmodsigende økonomiske og politiske forhold i de første efterkrigstidsår.

Som allerede omtalt blev Danmark ikke efter krigen ramt af den af så at sige alle økonomer forudsagte arbejdsløshed. Navnlig i jernindustrien var beskæftigelsesgraden tværtimod høj. Det betød dog ikke, at der ikke var økonomiske vanskeligheder for det danske samfund. Selv om Danmark ikke var hærget og ødelagt som de fleste andre i krigen inddragne lande, så var der dog under besættelsen sket en kæmpemæssig udplyndring af landet økonomisk. Danmarks industrielle og erhvervsmæssige apparat var hårdt medtaget af disse års slid og manglende fornyelser. Den storstilede amerikanske hjælpeaktion, der fra 1947 iværksattes under betegnelsen Marshallplanen, bidrog til at hjælpe vort og andre europæiske lande over vanskelighederne. I Danmark steg industriproduktionen

således med over 10 pct. fra 1947 til 1948. Men genrejsningen tog sin tid.

Det politiske liv prægedes på forskellig vis af krigstidens begivenheder og den almindelige økonomiske stilling.

For arbejderbevægelsen blev det uundgåeligt af stor betydning, at socialdemokratiet, som i årene før krigen havde været det ledende regeringsparti, fra efteråret 1945 ikke mere var med i regeringen.

I oktober 1945 led socialdemokratiet et stort valgnederlag. Partiet mistede over 200.000 stemmer og gik ned til 48 mandater. Kommunisterne, der før krigen havde mønstret 40.000 stemmer og haft 3 mandater, nåede op på 255.000 stemmer og 18 mandater. For de borgerlige partier var der ikke større forandring fra valget 1945, dog blev partiet venstre noget styrket og det radikale venstre lidt svækket.

Det afgørende var, at medens der fra 1929 til 1940 havde været et radikalt-socialdemokratisk folketingsflertal og en regering udgået af dette flertal, så var der efter oktober 1945 ingen flertalskoalition. Lige til 3-parti-regeringen dannedes i 1957, havde Danmark mindretals-regeringer. Det radikale venstre havde i disse tolv år en stærk nøgleposition, fordi partiet var i stand til at styrte mindretals-regeringerne.

Fra 1945 til 1947 havde venstre regeringsmagten under Knud Kristensens ledelse, og Knud Kristensen vandt i disse år megen tilslutning i befolkningskredse med konservative og kapitalistiske sympatier. Trods dette var det radikale venstres indflydelse ganske betydelig. Det måtte under disse forhold forurolige fagbevægelsen, at de radikale i folketinget indbragte et lovforslag om tvungen voldgift. Dette lovforslag var netop en del af baggrunden for de foran gengivne udtalelser af Hans Rasmussen. Hertil kan vel føjes, at arbejdsgivernes cirkulære i 1946 med forsøg på at »stavnbinde« arbejderne til virksomhederne også tydede på en vanskelig overenskomstsituation, selv om — eller måske fordi — dette cirkulære blev »stækket« af arbejdsretten.

Et lyspunkt i situationen var, at tiden efter 1945 havde bragt adskillig politisk klarhed både inden for arbejderbevægelsen

Fra kartotekafdelingen i Metalarbejdernes Centralafdeling, København.

i almindelighed og blandt smedeforbundets medlemmer. Den sovjetiske aggressionspolitik i Østeuropa og de danske kommunisters uforbeholdne forsvar for denne havde berøvet kommunisterne meget af den tilslutning, de havde fået fra arbejdere umiddelbart efter krigen. Ved folketingsvalget i oktober 1947 viste dette sig ved, at kommunisterne mistede halvdelen af deres mandater. På smedeforbundets kongres gav det sig udslag i, at formandens beretning godkendtes enstemmigt, ligesom der var enstemmighed om en resolution med fuld tilslutning til socialdemokratiet og De samvirkende Fagforbund. Alle forbundets faste tillidsmænd genvalgtes enstemmigt. Som ny sekretær valgtes Nic. Johansen, København, der særlig fik betroet opgaver med forbundets oplysningsarbejde.

Om de krav, der skulle rejses ved de forestående overenskomstforhandlinger, var der divergenser. Fra kommunisternes side stilledes forslag om, at man skulle kræve 40, eventuelt 44 timers uge. Kongressens store flertal, 266 stemmer mod 34, anså

det imidlertid for klogest, at krav om arbejdstidsforkortelse rejstes i forståelse med de andre fagorganisationer i jernindustrien, og opstillede i stedet krav vedrørende skifteholdsarbejde, feriegodtgørelse samt løn- og arbejdsforhold iøvrigt.

Det overenskomstforslag, der efter — som forud antaget — meget besværlige forhandlinger forelå til overenskomstfornyelsen 1. marts 1948, indeholdt ikke store og afgørende fremskridt. Men der var i det mange værdifulde enkeltheder: arbejdstiden fra 3. skift blev med en vis lønudligning nedsat til 7 timer, et af de små skridt henimod den ønskede almindelige arbejdstidsforkortelse. Feriegodtgørelsen, bl. a. for arbejdere, der havde været syge, og lærangelønningerne forbedredes, bl. a. med timelønsforhøjelser på 9—13 øre. Dyrtidstillæg og normal-løn forhøjedes. Udover andre mindre fremskridt bør endelig nævnes, at vilkårene for tillidsmændenes deltagelse i værkesteds-tekniske samråd forbedredes.

Alt i alt: ikke noget at råbe hip, hip, hurra for, men jævnt hen akceptabelt. Den voldsomme agitation, der igangsattes mod forslaget, virker derfor den dag i dag overraskende. Hans Ras-

mussen sagde senere om kommunisternes agitation imod ham på grund af forslaget, at denne var en »tilsvining«, hvilket er en bramfri, men passende karakteristik. Så voldsom var kampagnen, at urafstemningen faktisk fulgtes med spænding af hele offentligheden. Kommunisternes blad forskaffede sig og offentliggjorde afstemningstal navnlig fra afdelinger, hvor der var flertal imod forslaget. Resultatet blev 13.199 ja, 11.620 nej. Med en enkelt undtagelse vedtog også de andre organisationer, der omfattedes af overenskomsten, forslaget.

AF EN LILLE MANDS DAGBOG

Søndag 9. sept. ... Efter den omgang, smedenes formand Hans Rasmussen i disse dage har givet det kommunistiske fænomen »situationens generalstabe«, kan man vel ikke mere betragte fænomenet som situationens herrer ...

Forbundsformandens opgør med kommunisterne tænkte Jensenius sig således.

Blandt de virksomheder, hvor der først skabtes et arbejdsdueligt samarbejdsudvalg, er Laur. Knudsen A/S.

I nogen måde kan vel denne overenskomst vurderes ud fra den kendsgerning, at reallønnen i april 1948 steg med 8 points til 120 og året efter steg til 124.

Der er tilsyneladende ikke megen lighed mellem et arbejder- og soldater-råd i det russiske revolutionsår 1917 og et af vore dages samarbejdsudvalg. Men de er ikke alene undfanget af den samme socialistiske idé om arbejdernes ret til indflydelse på arbejdspladsen, der fører også en omend ikke ubrudt linie fra rådene i 1917 via bedriftsråd i forskellige lande til samarbejdsudvalgene nu. Og medens de revolutionære råds skæbne blev at blive knust af det hårde diktaturapparat, så er der vel berettiget grund til at antage, at det vil lykkes efterhånden at udvide samarbejdsudvalgenes begrænsede beføjelser.

Det var i oktober 1947, at det lykkedes De samvirkende Fagforbund at få en overenskomst i stand med arbejdsgiverforenin-

gen om oprettelse af samarbejdsudvalg. I aftalen bestemmes, at i industri- og håndværksvirksomheder med mindst 25 voksne arbejdere skal oprettes samarbejdsudvalg, når enten arbejdere eller arbejdsgiver forlanger det. Udvalgenes størrelse afhænger af antallet beskæftigede, og der skal i dem være ligelig repræsentation for de to parter. Overenskomstmæssige tillidsmænd skal i første række udpeges som udvalgsmedlemmer. Udvalgene er ikke besluttende, men rådgivende for at fremme samarbejde og oplysning. Deres opgave fastslås at være at fremme produktion og erhvervsuddannelse, at skabe bedst mulige arbejdsforhold og at give arbejderne indsigt i virksomhedernes økonomiske forhold.

Samarbejdsudvalgene modtoges med store forhåbninger i mange kredse. Inden for jernindustrien, hvor der var mange virksomheder med over 25 arbejdere, blev de også modtaget godt. De betød jo i sig selv en udvikling af det tillidsmandssystem, som smedeforbundet lige siden århundredskiftet havde været ivrig for at fremme. Ved kursus og på andre måder søgte smedeforbundet at give jernets arbejdere de bedst mulige betingelser for at yde en indsats i udvalgene.

En så betydningsfuld nydannelse inden for arbejdsområdet må uundgåelig kræve adskillig tid for at kunne fungere tilfredsstillende. Hvorledes man vil bedømme, hvad der er opnået i de forløbne år, vil nok afhænge noget af, hvilke forhåbninger

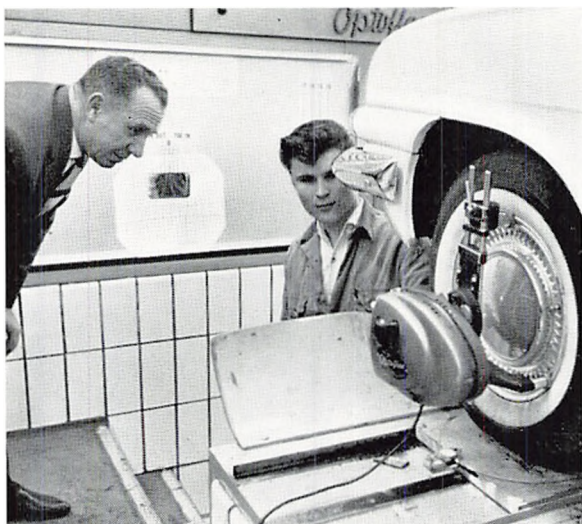

Lærlingeforskolen
i Valby.

Danske smede
besøger på en
Unesco-rejse
Den inter-
nationale
Arbejdsorgani-
sation, ILO, i
Genève
og ses her
sammen med
Josephine
Baker.

man nærrede ved udvalgenes start. Nogen skuffelse er dog vist til stede. Det betyder ikke, at man vrager ideen med udvalgene. Tværtimod går arbejdernes bestræbelser inden for jernindustrien ud på at styrke dem. Der tænkes navnlig på, at udvalgene bør være obligatoriske, at de må sikres regnskabsmæssige oplysninger og, at de bør have indflydelse på arbejdsforhold m. v. — Af værdi for virksomhedernes produktivitet har det utvivlsomt været, at der ved samarbejdsudvalgenes foranstaltning på forskellig måde er givet arbejderne mulighed for at fremkomme med forslag om forbedringer eller nydannelser med hensyn til arbejdsgang eller maskiner og redskaber.

For at effektivisere lærlingeuddannelsen er smede- og maskinfagene opdelt i et 30-tal underbrancher. Her er en skuemester ved at bedømme en svendepøve i automekanikerbranchen.

Det vil i et samfund med privat-kapitalistisk ejendomsret uundgåeligt være et problem, hvor store beføjelser sådanne udvalg vil kunne opnå. Der er også et problem om effektiviteten i virksomheden. Der kan dog ikke være tvivl om, at godt fungerende samarbejdsudvalg vil være en værdifuld faktor ikke alene til varetagelse af arbejdernes interesser, men også til fremme af produktionen og dermed til gavn for hele samfundet.

Efter overenskomsten af 1948 fulgte en række 2-årige overenskomster. Faktisk har overenskomstsituationerne været en kæde af forhandlinger, om hvilke Hans Rasmussen på en af forbundets kongresser gjorde den træffende bemærkning, at »vi ved hver eneste forhandling dog har taget noget hjem«.

I 1950 kompliceredes situationen, dels ved at jernindustriens ledere var eller hævdede at være usikre overfor konjunkturerne og derfor var uvillige til indrømmelser, og dels ved at jernets overenskomstforhold blev føjet ind i den almindelige overenskomstsituation. Utilfredsheden hos jernets arbejdere gav sig udtryk i, at denne gruppe havde flertal mod forligsmandsforslaget. Men i kraft af sammenkædningen kom det altså til at gælde. Det indeholdt nogle økonomiske forbedringer, men kravet fra

jernindustriens arbejdere om forhøjet feriegodtgørelse blev ikke imødekommet. I stedet blev der givet 2 øre mere pr. time, hvilket i årenes løb har vist sig ikke at være så ringe.

Det mest betydningsfulde og virkelig værdifulde, der opnåedes i 1950, var, at arbejdere over 21 år med 2–3 års anciennitet fik ret til 7 dages opsigelse, med længere anciennitet blev der ret til 14 dages opsigelse. For masser af mennesker i Danmark kan dette synes et lille og helt selvfølgeligt fremskridt, men alle, der har været udsat for at kunne fyres fra arbejdspladsen uden noget varsel, ved, at det er et socialt gode af stor menneskelig værdi.

Resultaterne i 1950 må iøvrigt ses på baggrund af, at der i rigsdagen var et borgerligt flertal, som i tilfælde af overenskomstforhandlingernes sammenbrud kunne antages at ville indføre tvungen voldgift. Det ville ikke være blevet bedre.

Prisniveauet, der havde været nogenlunde i ro fra 1945, kom efter udbruddet af Koreakrigen i sommeren 1950 ud for ret stærke stigninger. Dyrtidstillægget og det bevægelige lønssystem bevirkede dog, at reallønnen holdtes uforandret i 1949 og 1950 og kun faldt et point i 1951. Alligevel stillede arbejdsgiverne ved begyndelsen af forhandlingerne om overenskomsten 1952 krav om forringelser; dog var deres væsentligste krav

Internationalt Metalarbejderforbunds ungdomskonference i København 1961. Forhandlingerne blev talt på fem sprog.

at få svækket tillidsmandsordningen. Det er næppe urigtigt at mene, at arbejdsgiverne følte sig styrkede ved, at fra 1950 havde venstre og konservative regeringsmagten, omend kun som mindretalsregering. Blandt arbejdernes krav var arbejdstidsforkortelse og længere ferie i forgrunden. Ved dette års forhandlinger omfattede centralorganisationen for første gang alle arbejdergrupper inden for jernindustrien.

Forbundets nylig ansatte distriktssekretær, Aage Madsen.

Forhandlingerne blev usædvanlig langvarige, nemlig 4 måneder. Arbejdsgiverne måtte opgive deres krav om forringelser. På den anden side kunne arbejdstidsforkortelse ikke opnås. Men et stort og meget værdifuldt resultat opnåedes ved, at jernets arbejdere fik gennemført 3 ugers sommerferie. En meget væsentlig forbedring var det også, at arbejdstiden i virksomheder i kontinuerlig 7-døgns drift nedsattes fra 160 timer i 3 uger til 144 timer. Der opnåedes lønmæssige forbedringer, bl. a. for minimallønninger og for lærlingelønningerne. Et lille, men alligevel bemærkelsesværdigt resultat var en bestemmelse om godtgørelse til kvinder, der kom til skade under arbejdet. Det var første gang, der var gennemført en særlig bestemmelse for kvinderne, og den understregedes af en bestemmelse om nedsættelse af et udvalg til at undersøge spørgsmålet om lige løn til kvinder som mænd ved samme akkordarbejde. Væsentligt var det endelig, at de fra regeringsside fremførte ønsker om afskaffelse af dyrtidstillæg fejedes af bordet. Et forsøg fra arbejdsgiverne på at få fjernet strejkeretten i henhold til løfteparagraffen om akkordarbejde blev ligeledes afvist.

Urafstemningen, ved hvilken der for første gang i forbundets historie anvendtes værkstedsafstemning, gav i smedeforbundet et meget stort flertal for forslaget, nemlig 28.643 ja mod 12.480 nej, hvilket svarede til godt 71 pct. af medlemstallet.

Med denne overenskomst og afstemningen derom som baggrund er det ikke underligt, at forbundets kongres i 1953 var

præget af enstemmig tilslutning til forbundsledelsen og enstemmigt genvalg af tillidsmændene. I kongresperioden var på grund af udvidede arbejdsområder som ny sekretær ansat Erik Høiland Andersen, København. Han blev på kongressen valgt til denne stilling.

»Det foreliggende forslag rangerer næsten højere end de forbedringer, der opnåedes i 1952«. Sådan karakteriserede forbundsledelsen overenskomstforslaget i 1954. Da forslaget i 1952 som sin kerne havde haft 3 ugers sommerferie og iøvrigt indeholdt bestemmelser, der sammen med det bevægelige lønsystem fik reallønnen til at stige fra 123 i 1951 til 129 i 1953, må det betegnes som en høj vurdering af 1954-forslaget. Ikke mindst ud fra den kendsgerning, at fagforbundsfolk er særdeles nøgterne i deres omgang med tal og resultater.

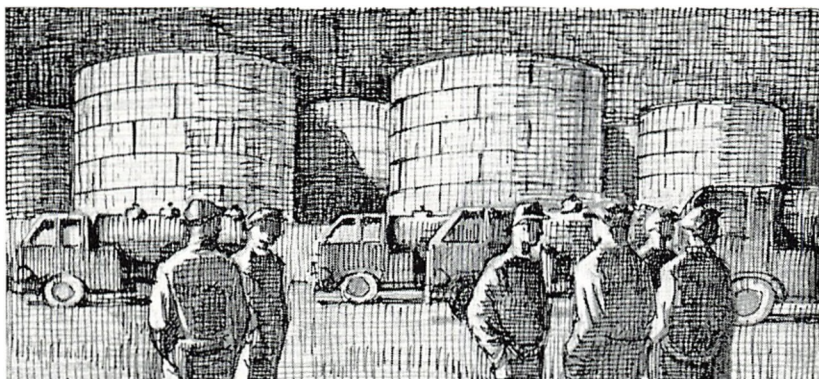
Der var imidlertid mange og gode ting i 1954-overenskomsten. Forrest stod indførelsen af betaling for de såkaldt »skæve helligdage«, svarende til 9½ dag. Dertil kom forhøjelse af mini-

For at give kolleger over pensionsalderen mulighed for at tilbringe nogle timer ved deres gamle erhverv har bl. a. „Atlas“ i København oprettet et såkaldt seniorværksted.

mal- og timelønninger, større skifteholdstillæg, højere dagpenge ved ulykkestilfælde og endelig forhøjelse af kvindernes dyrtidstillæg samt nogle mindre forbedringer.

Urafstemningen om forslaget gav da også til resultat, at det vedtoges i samtlige faggrupper inden for centralorganisationen. I smedeforbundet stemte 28.344 ja mod 10.303 nej. Det var kun knapt 66 pct. af medlemstallet. Det er forståeligt, at forbundsledelsen kritiserede det lave procenttal med en bemærkning om, at man må kunne forlange, at medlemmerne giver deres mening tilkende. Men flertallet var dog meget stort, og da der, hvilket er sjældent, var flertal for forslaget i hver eneste afdeling, var det reelt en solid tillidserklæring til ledelsen, som havde virket for og anbefalede denne overenskomst.

Et mærkeligt år

INTET af årene efter krigen har stillet arbejderbevægelsen, fagligt, som politisk, overfor så usædvanlige og dramatiske situationer som 1956. En benzin- og oliestrejke samspillede med en typografstrejke om at virke som atom-sprængstof i nogle forårsuger, da et virvar af påbegyndte, henholdsvis varslede strejker og lockouter gjorde arbejdsmarkedet til en sydende heksekedel.

Det begyndte med arbejdsgivernes afvisning af fagorganisationernes krav. Situationen tilspidsedes ved, at arbejderne på baggrund af god indtjening i mange virksomheder mente sig berettiget til reelt bedre indtægter, medens arbejdsgiverne låste sig hårdere fast til deres nej-politik.

I slutningen af marts var forhandlingerne gået i hårdknude. Da der ikke forelå noget mæglingsforslag, trådte en del af de varslede strejker i kraft. Det var for nogle forbunds vedkommende partielle strejker. I jernindustrien omfattede strejken 12 virksomheder, mest skibsværfter.

Af strejkerne uden for jernindustrien er der grund til her at nævne to, nemlig typografstrejken, som standsede den borgerlige presse, og arbejdsmandsforbundets strejke mod de store

» — Den fremmede olie fyr lukkede døren op. Uh! der sad en med øjne så store som tekopper og gloede paa ham — «.

Hans Rasmussens indsats for en dansk produktion har inspireret tegneren Ollo F til denne tegning fra 1957.

benzin- og oliefirmaer. Udover de påbegyndte strejker var varslat andre strejker, og arbejdsgiverne havde fremsendt lock-outvarsler.

Det påstås, at visse dyr, for eksempel enkelte slags orme, har en så primitiv livsmekanisme, at hvis man skærer en sådan orm over, så lever hver halvdel videre. I modsætning hertil er menneskets livsfunktioner så komplicerede, at et knappenålestik et bestemt sted kan virke dræbende. Det viste sig, at det moderne samfundsmaskineri er så kompliceret, at

benzin-strejken kom til at virke som et dræbende nålestik.

Når arbejdsmændenes organisationer proklamerede strejke hos benzin- og oliefirmaerne, var der den nærliggende grund, at disse rige selskaber lønnede dårligt. Det er vel også muligt, at arbejdsmandsforbundet anså en strejke hos disse selskaber for virkningsfuld. Der er dog intet, som tyder på, at man havde forudset den så at sige lammende virkning, strejken faktisk fik. Det kom som et overraskende chock for alle. At arbejdsmandsforbundet ikke nærrede skumle samfundsfjendtlige planer, viste forbundet ved sin villighed til at dispensere fra strejken, når det drejede sig om livsvigtige funktioner. I stedet for at anerkende denne gode vilje hos arbejdsmændene, rasede borgerlige fra alle kredse over, at arbejdsmændene havde etableret sig som et »nådes-sekretariat«. Og de rige benzinselskaber skærpede situationen ved at standse udlevering af benzin og olie.

Under typografstrejken, som havde standset dagspressen, blev der givet de i folketinget repræsenterede partier adgang til gennem radioen at fremkomme med deres opfattelse af begebenhederne. Dette i sig selv rimelige forhold viste sig i praksis at bidrage til situationens skærpelse, fordi de borgerlige partier

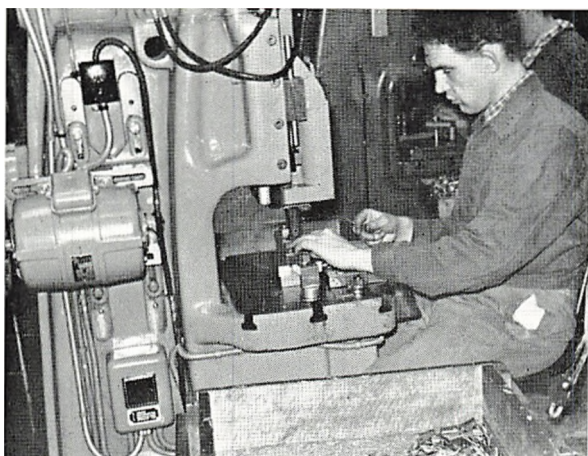
og kommunisterne hver fra sin side bidrog til at skabe en op-
hidset stemning.

Statsminister H. C. Hansen henvendte sig nu til parterne med
opfordring til nye forhandlinger. Han blev ikke modtaget med
særlig megen venlighed. Af arbejdsgiverne fik han den besked,
at en konflikt på 6—8 uger ville være til gavn for både arbej-
dere og arbejdsgivere. Forhandlingerne kom dog alligevel igang
igen, og den 31. marts stillede forligsmanden et mæglingsfor-
slag, som parterne skulle give svar på den 12. april. Strejkerne
løb imidlertid videre.

Under hensyn til den virkning, benzinkonflikten havde, ud-
foldede statsministeren særlige bestræbelser for en ordning på
dette begrænsede, men betydningsfulde område. Da forsøget
mislykkedes, forelagde regeringen i folketinget forslag om øje-
blikkelig at ophæve benzinstrejken og selskabernes standsning
af benzin-udlevering. De borgerlige partier krævede forslaget
udvidet, men det vedtoges uændret den 7. april. Fagbevægelsen
havde frarådet indgriben, og ved den endelige afstemning om
forslaget svarede sekretær i De samvirkende Fagforbund, nu-
værende boligminister, Carl P. Jensen og forbundsformand
Hans Rasmussen »stemmer ikke«.

Forligsforslaget blev vedtaget af arbejdsgiverne, medens
arbejdernes organisationer afgav 53 pct. nej mod 47 pct. ja.

A/S Inerfa uddanner
handicappede til
specialarbejdere i
metalindustrien.
Billedet viser en blind
ved en excenterpresse.

Tre forbundssekretærer: Fra venstre: Erik Høiland Andersen, Janus Jensen og Børge Olsen.

Smedeforbundets medlemmer havde afgivet 30.354 nej og 13.733 ja.

Efter forligsforslagets forkastelse var udvidelse af strejkerne samt lockouter uundgåelige, så der ville blive en næsten altomfattende arbejdsstandsning. Der var ingen tvivl om, at de borgerlige oppositionspartier, der krævede indgriben mod konflikten, i denne situation ville få tilslutning fra det radikale venstre, som hidtil havde støttet den socialdemokratiske mindretalsregering. Det ville betyde afbrud af den reformlovgivning, regeringen var i gang med. Dertil kom, at en storkonflikt, der skadede landet føleligt, dog næppe ville bringe synderlig andet resultat end det foreliggende forligsmandsforslag. Statsministeren gav udtryk for sådanne tanker under den folketingsdebat, der førtes den 13. april om at ophøje forligsforslaget til lov, idet han sagde, at uden statsindgreb måtte man forudse »en kamp til den bitre ende, hvor en af parterne giver op. Er det tænkeligt, at de to store organisationer, de to stærke økonomiske faktorer, kan gøre hinanden skakmat i en konflikt, selvom den måske skulle komme til at løbe i 8 eller 10 eller 12 uger? Jeg ved ikke, om det er tænkeligt, jeg tror ikke, det er det«.

Fagbevægelsen frarådede statsindgriben, og ved den endelige afstemning om forligsforslaget svarede Carl P. Jensen »stemmer ikke« og Hans Rasmussen »nej«. Forskellige steder, bl. a. foran Christiansborg, kom det til demonstrationer mod

Og tre sekretærer til -. Fra venstre: Arne Jensen, Tage Jensen og Charles Hansen.

forligsforslagets ophøjelse til lov. Fra og med den 16. april var dog arbejdet i gang overalt på normal vis.

Både dengang og senere har spørgsmålet været: hvorfor mødte dette forslag så stor modstand?

Forslagets vigtigste punkt var, at der fremtidig skulle ydes arbejderne dagpenge under sygdom. Det var et overordentligt stort fremskridt, at der indførtes sygeløn, som iøvrigt senere er væsentligt forbedret. Det var et nyt princip, der her blev fastslået. Til denne store landvinding kom fordobling af dagpengene under ulykker samt forbedringer for skiftehold og minimumløn m. v. Centralorganisationen har senere sagt, at de lønmæssige forbedringer var hverken færre eller mindre end ved de foregående overenskomstfornyelser. Og så havde man altså sejret principielt med sygeløn.

Hvorfor da den stærke modstand?

Der er af forbundsledelsen anført tre årsager dertil: for det første arbejdsgivernes langstrakte nej-politik, for det andet vrede i arbejdernes kredse over, at industriforetagender med godt udbytte var uvillige til at gøre arbejderne indrømmelser, samt for det tredje den stemning, der var skabt gennem parti-repræsentanternes udtalelser i radioen, medens mæglingssforslaget var til afstemning. Hans Rasmussen sagde under folketingsdebatten om forligsforslaget noget meget væsentligt om dette sidste forholds betydning:

Arbejdsstudie-
øvelse på
forbundets
rationali-
seringskursus.

»Jeg skal ikke her komme ind på nogen som helst kritik af de udtalelser, der har været fremsat i radioen; men jeg må nu alligevel sige, at jeg synes godt, de borgerlige partiers repræsentanter kunne have vist noget mådehold og nogen tilbageholdenhed med hensyn til udtalelser om, hvad der skulle ske, hvis mæglingforslaget ikke fik tilslutning fra de to partier. Jeg tror, det på mange arbejdere har virket som en trusel, at der blev sagt, at hvis de forkastede forslaget, var der andre, der straks var parat til at træde hjælpende til. Jeg tror, dette har fremkaldt en stærk aversion såvel overfor behandlingen af mæglingforslaget som overfor selve mæglingforslagets indhold. Man burde have taget i betragtning, at en fri og demokratisk arbejderbevægelse som den danske ikke lader sig true til at stemme efter bestemte retningslinier, og den reaktion, der således er skabt i arbejderbefolkningen imod mæglingforslaget, skyldes i høj grad denne viden om, hvad der skulle ske, hvis forslaget blev forkastet«.

En af de mænd, der rammes af disse udtalelser, var det radikale venstres leder, Jørgen Jørgensen. Senere under debatten »tilstod« han faktisk med følgende udtalelser:

»Det er af flere medlemmer blevet sagt, at jeg i radiokommentarerne skulle have udtalt, at hvis mæglingsforslaget ikke blev vedtaget ved den afstemning, der var i gang, måtte man regne med, at det blev ophøjet til lov. Jeg kan ikke helt godkende dette referat af mine udtalelser. Jeg mener, at jeg ved den pågældende lejlighed sagde — jeg kan ikke ordret gengive det her, jeg har ikke notatet — at det må stå klart for enhver, at bliver mæglingsforslaget ikke vedtaget, kan det blive nødvendigt for lovgivningsmagten at træffe foranstaltninger, der kan sætte erhvervslivets hjul igang«.

Alle var klar over, hvilken magtstilling det lille radikale parti i hine dage indtog, og derfor opfattedes Jørgen Jørgensens udtalelser som en bebudelse af, at hvad enten arbejderne vedtog forslaget eller ej, så ville det dog komme til at gælde.

Her er vi ved noget, der med et fra anden anvendelse kendt udtryk kan betegnes som »den onde cirkel«.

Den store reaktor på atomforsøgslationen på Risø i Roskilde fjord.

Et overenskomstforslag tilfredsstiller praktisk taget aldrig helt de pågældende arbejdere. Ved afstemningen må hver enkelt gøre op, om der er nået så meget, at han vil stemme ja — eller om han vil stemme nej med risiko for en arbejdsstandsning, der jo rammer hvert enkelt arbejderhjem føleligt. Det er under dette ansvar, der stemmes. Men hvis man på forhånd siger: hvad enten I stemmer ja eller nej, vil forslaget dog blive sat i kraft alligevel, så vil mange synes, at da de ikke er tilfredse, kan de roligt stemme nej. — Statsindgrebene, der skal hindre arbejdsstandsninger, kommer under sådanne omstændigheder til at fremkalde netop de nej-afstemninger, hvis følger statsmagten så skal afparere. Statsindgreb gør det også sværere for arbejderrepræsentanterne ved forhandlingsbordet — for arbejdsgiverne kan jo sidde med den bagtanke: »vi kan godt sige nej, staten griber nok ind«.

Hvis man ser på arbejdskonflikternes historie, ikke mindst de mange statsindgreb i 1930-erne, så vil man se, at »den onde cirkel« ikke er noget fantasi-foster.

Derfor var de provokerende udtalelser i afstemningsdagene i 1956 så skadelige.

Smedeforbundet havde indkaldt til ordinær kongres i september 1956. Valgene af delegerede påbegyndtes i april, altså under indtryk af den bevægede overenskomst-situation.

Fra kommunistisk side havde man i strejkedagene proklameret et uansvarligt udvalg som »situationens generalstab«. Ved kongresvalgene søgtes nu misbrugt de stemninger, situationen havde fremkaldt blandt de socialdemokratiske medlemmer. Hans Rasmussen vendte sig skarpt herimod. Og spekulationen lykkedes da også kun i begrænset omfang. På kongressen, hvor forbundsformanden redegjorde udførligt for hele udviklingen og for sin holdning, fik han enstemmig godkendelse.

Med 248 mod 122 stemmer vedtoges en resolution, hvori kongressen »fordømmer den splittelsespolitik, som visse fraktionsdannelser gennem den seneste tid har udfoldet, og hvor man uden om organisationernes egentlige ledelser søger at vildlede arbejderbefolkningen i vort land, hvorfor kongressen opfordrer

Forbundsformand
Hans Rasmussen og
statsminister
Viggo Kampmann ved
en konference.

til samling politisk om det danske socialdemokrati og fagligt om De samvirkende Fagforbund i Danmark«.

I udførlige resolutioner fastslog kongressen forbundets standpunkter og advarede herunder mod lov-indgreb. Den pegede på nødvendigheden af en produktionsforøgelse og fremhævede samtidig arbejdstidsforkortelse som det nærmeste rimelige krav.

Både formand, næstformand og de fire sekretærer genvalgtes enstemmigt. Som ny sekretær valgtes rejsserevisor Arne Jensen, Vejle, enstemmigt.

Ärene igennem har der været utallige diskussioner om organisations-strukturen. Når der har været arbejdskonflikter eller andre vigtige situationer, er diskussionerne blusset op. Og de behandledes da også på kongressen 1956. De har i høj grad drejet sig om landsorganisationens kompetence i forhold til de enkelte forbund. Et andet og til tider endnu mere lidenskabeligt drøftet spørgsmål har været: fagforbund eller industriforbund. Inden for jernindustrien er dette problem i nogen grad løst ved oprettelsen af »Centralorganisationen af Metalarbejdere«, der fornylig fejrede 50 års beståen med 150.000 medlemmer fra 22 organisationer. Spørgsmålet om organisationsstrukturen eksisterer dog stadig, og det var ganske naturligt, at Hans Rasmussen i eftersommeren 1956 behandlede dette problem. Men det var uden at blæse i kampluren mod arbejdsmændene.

Den borgerlige presse, der gerne uddyber mulige divergencer i arbejderbevægelsen, søgte naturligvis også at gøre det i dette tilfælde. Og da »Lollands-Tidende«s huspoet, Per Nilen, fik noget virkeligt morsomt ud af at lave en parodi på et af Wessels digte med Hans Rasmussen og arbejdsmændenes formand, Chr. Larsen, som hovedpersoner, kan det vel være værd at citere dette:

Der var en liden stat,
i staten var en smed,
som farlig var, når han blev vred.
Han sig en fjende fik
— dem kan man altid få,
når man er socialist.
Men det er særlig trist,
når begge to — in casu Hans
og Kresjan — er af samme observans.
Til uheld mødes de en dag
ved et besøg hos Krag.
De gi'r hinanden lak,
og efter mange skældsord, hidsig snak
slår smeden Kresjan på planeten
— i overført forstand, naturligvis.
så stærkt er dette slag,
at det forfærded' Krag
som regnede med solidariteten.

Straks i forhør blev smeden ta't
hos statsminist'ren i den liden stat,
som både Hans og Kresjan hedder.
Den stærke smed forhøres og bekender,
at han og Kresjan tit har været fjender.
Hvorefter Hansen lader ham forstå,
at han må ud af folketinget gå.

Men hør nu løjer! Netop dagen
før dom skal gå i sagen,
fremtriner fire fagforeningsmænd
fra smedenes kreds for statsministeren
— den mest veltalende
ham så tiltalende:
„Velviseste!
Vi ved, på kredsens vel du altid ser,

men kredsens vel beror derpå,
at vi vor smed igen kan få
i folketinget ind.
Vi aldrig får så duelig en mand.
Men gamle Kjærbøl har, såvidt vi ved,
engang i svundne dage været smed.
Hvad om man tog og ofred' ham i stedet?
Så blev dog brøden med en smed betalt . . ."
„Ja“, sagde Hansen så, „det indfald var ej galt.
Jeg sagen at opsætte nødes.
Farvel godtfolk, jeg gør alt, hvad jeg kan“,
„Farvel, velvise mand“!

Han blader i sin lommebog omhyggelig,
men finder intet der for sig,
hvorved forbuden er at følge rådet.
Endnu en nat han sover på det
og så afsiger denne dom:
„Vel har grovsmeden Hans
forbrudt sig, men min sjette sans
mig siger, at han ikke kan undværes
i vores høje ting p. l. . . .
Det kan Johannes, kan jeg se . . .
Thi kender jeg for ret:
den gamle bør undgælde det
og for den yngre smeds meriter bøde“!

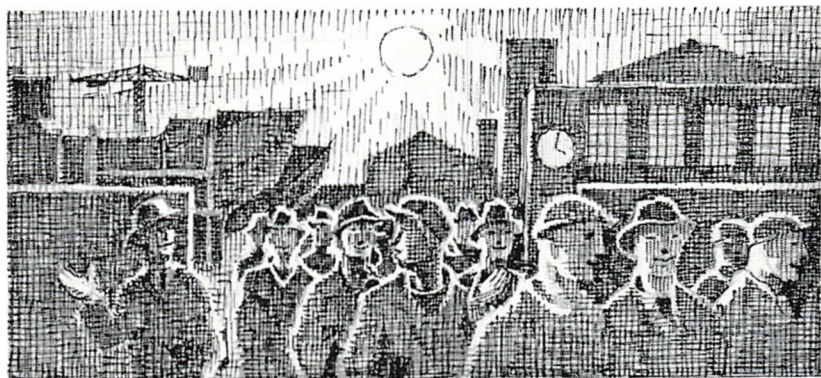
Moral: Såfremt du hører til de røde:
beredt til afgang altid vær!
Den kommer, når du mindst den venter nær . . .

For at undgå enhver art af misforståelse eller mytedannelse er det måske bedst at fastslå, at digtet naturligvis helt igennem er opspind, ikke mindst med hensyn til statsministeren (H. C. Hansen) og Kjærbøl. Men derfor er digtet jo ikke mindre fornøjeligt.

Året 1956, der bragte så store vanskeligheder, bragte dog også gode ting. Her skal særlig fremhæves, at det efter årelangt arbejde endelig lykkedes i oktober 1956 at gennemføre en revision af lærningeloven. Det vigtigste i den nye lov må vel siges at være, at den teoretiske undervisning senest 1965 skal være

omlagt til dagundervisning. Mesterlæren fastholdes. De faglige udvalg og lærlingevoldgiftsretten har fået større bemyndigelse.

Smedeforbundet har gennem årene udfoldet en stadig stigende virksomhed til gavn for lærlingenes arbejdsvilkår og uddannelse. Dette har ikke mindst betydning på grund af den store og stigende tilgang til faget. I 1958 kom der 5.299 nye lærlinge, men i 1961 var tallet 7.136. Tilgangen er størst i provinsen. Andre steder i nærværende skrift er omtalt de betydelige resultater, der er opnået ved forbundets meget omfattende arbejde for at sikre lærlingene en god teoretisk og praktisk uddannelse samt for at sikre dem mod dårlige læresteder. Det er ikke muligt her, skønt det kunne være fristende, at komme ind på de mange enkeltheder i dette vidtspændende arbejde. Men lad det blive noteret, at det er slet ikke små beløb, forbundets indgriben har skaffet lærlinge som erstatning for utilfredsstillende forhold fra arbejdsgivernes side.

45 timers uge

EFTER de stormfulde begivenheder i 1956 fulgte en mere rolig tid. Hvilket dog ikke betød, at der intet skete. Tværtimod. Både fagligt og politisk var der begivenheder af betydning.

Som foran omtalt blev i året 1956 gennemført en længe tiltrængt ny lærlingelov. Foråret 1957 bragte lovgivning på et helt nyt felt, nemlig loven om udbyttedeling og fremme af sociale fonds.

Udbyttedeling er et problem, der har været drøftet i mange år. Af og til har der været gennemført udbyttedeling i enkelte foretagender i Danmark og andre lande. Sommetider med held, men ofte det modsatte. I Danmark har særlig det radikale venstre været interesseret i spørgsmålet, og partiet havde i folketinget forelagt et lovforslag til fremme af udbyttedeling. Under folketingets behandling af forslaget ændredes dette, navnlig ved socialdemokratisk indsats, til — foruden udbyttedeling i form af andel i et foretagendes gevinst til medarbejdere af forskellig art — også at omfatte udbyttedeling i den form, at der af virksomheder hensattes midler til fonds med sociale formål. Hans Rasmussen, der var socialdemokratiets ordfører i folketinget, fremhævede særligt sådanne fonds betydning.

Denne nye lovgivning har jo kun virket i få år, og indtil nu har den reelt kun virket med hensyn til sociale fonds. Det blev ved lovens gennemførelse anslået, at der var ca. 500 sådanne fonds i Danmark. Efter lovens ikrafttræden er kommet ca. 125 til. Slet ikke noget lille tal. Det er naturligvis vanskeligt at konstatere, i hvor høj grad disse nye fonds oprettelse er påvirket af de gode konjunkturer for mange virksomheder og manglen på arbejdskraft. Men under alle omstændigheder er det et inter-

Emil Pedersen,
hovedbogholder.

Mænd fra forbundets
daglige arbejde.

Vilh. Bærentzen,
arbejdsløhedskassen.

essant eksperiment, der er påbegyndt. Det skulle kunne få betydning ikkemindst i jernindustrien. Smedeforbundet har derfor udført et oplysningsarbejde om problemet, bl. a. ved udsendelse af en pjece om det.

Efter folketingsvalget foråret 1957 skete en skelsættende ændring i de politiske forhold. Der danledes en regering under ledelse af socialdemokratiet

med det radikale venstre og retsforbundet som partnere. Dermed havde Danmark for første gang efter krigen en flertalsregering. 3-parti-regeringen betød, at det lille radikale venstre ikke længere havde en dominerende indflydelse. Under hensyn til dette partis stilling til arbejdernes aktionsfrihed var dette en ikke uvæsentlig kendsgerning. Iøvrigt var der jo med en flertalsregering mulighed for fastere styre.

Gang på gang var der under og efter overenskomstssituationerne udtrykt utilfredshed med formen for forhandlinger mellem parterne. Mellem hovedorganisationerne blev spørgsmålet taget op til drøftelse, og i januar 1957 blev De samvirkende Fagforbund og arbejdsgiverforeningen enige om et sæt forhandlingsregler, hvis centrale punkter var, at hovedorganisationerne skulle påbegynde forhandlinger i oktober året før overenskom-

sternes udløb, og at alle medlemmer inden for de to hovedorganisationer deltes i otte grupper, der hver for sig skulle tage stilling til de endeligt foreliggende forslag, og at der ikke skete nogen sammenkædning af grupperne.

Disse nye forhandlingsregler var altså gyldige for overenskomstfornyelsen i marts 1958. Men de blev dog uden betydning i denne omgang. Det lykkedes nemlig jernets arbejdere at nå til enighed med jernindustrien allerede ved nytårstid 1958.

Forklaringen herpå må væsentlig søges i, at kravet om arbejdstidsforkortelse, der var fremsat år efter år, på kongressen i 1956 var ført frem på en sådan måde, at også arbejdsgiverne forstod, det måtte løses. Og så nåedes da enighed om, at arbejdstiden skulle forkortes til 45 timer pr. uge.

Det var en historisk milepæl, der her passeredes.

8 timers dagen, 48 timers ugen, som det havde taget årtier at nå frem til, var endelig blevet passeret.

Forkortelsen af arbejdstiden fastsattes at skulle ske med 1 time pr. uge i 3 år. Overenskomstens gyldighed udstraktes denne gang til 3 år.

Udover dette afgørende fremskridt indeholdt 1958-overenskomsten lønmæssige forbedringer bl. a. for mindstelønninger, for de unge arbejdere og for kvinderne samt en bedre formulering af tillidsmandsbestemmelserne.

Urafstemningen gav stort flertal for overenskomstforslaget. I smedeforbundet stemte 28.011 ja mod 11.424 nej. Dette var dog kun knapt 60 pct., så tallet måtte suppleres op af hovedbestyrelsen, hvad der forøgede flertallet. I Centralorganisationen af Metalarbejdere var det samlede stemmetal ca. 70.000 ja mod ca. 27.000 nej.

Kaj Mejlé, anvisnings- og kontrolkontoret.

Svend Hansen, oplysningsarbejdet.

8 timers dagens historiske linie var passeret med honnør.

De tre års arbejdsfred, der var sikret med denne overenskomst, var af stor betydning for både arbejdere, arbejdsgivere og samfundet som helhed.

Arbejdsgiverne fik større mulighed for at disponere. Det er ikke mindst vigtigt, fordi jernindustrien mere og mere er blevet en eksportindustri. Det er vist i denne forbindelse ikke ubeskedent i et skrift, der omhandler smeden, som arbejder med ma-

Edv. Nielsen,
stalislikfører.

O. Winther Nielsen,
rejserevisor.

skinerne, skibene og andre produkter, at fremhæve, at det år for år har vist sig, at smedevendenes organisation, personificeret i deres formand, har kunnet virke støttende for virksomhedernes afsætningsmuligheder. Dette har været tilfældet f. eks. for skibslleverancer til Sovjetunionen og leverancer af forskellig art til institutioner i Danmark.

Indenfor jernindustrien gennemføres der som i andre industrier — og vel i særlig høj grad — rationalisering og automatisering. Som allerede tidligere omtalt i nærværende skrift har smedeforbundet principielt altid været forstående heroverfor, men har naturligvis måttet vende sig mod misbrug og fejlrationalisering. Hele dette store problem har givetvis også måttet ses ud fra forbundets virken for fuld beskæftigelse. Vigtigt er det stadig at være på højde med udviklingen. Et led i den seneste udvikling er arbejdsstudierne og arbejdsvurdering, hvorved tilsigtes opnået, at en arbejdspræstation bedømmes ud fra samtlige omstændigheder i forbindelse med den. Endnu er det vel for tidligt at bedømme, hvor stor værdi arbejdsvurdering har for henholdsvis produktivitet og mennesket, der står ved maskinen. Både skepsis og store forhåbninger er kommet til orde. Smedeforbundets indsats, bl. a. ved en særlig konsulent

på dette område, vil bidrage til at skabe klarhed over, hvor meget produktionen kan fremmes samtidig med, at arbejderne får deres retfærdige andel af fremskridtet.

Erkendelsen af, at produktionen bør fremmes uden hindringer, som kan blive overvundne, har smedeforbundet også vist ved sin medvirken til, at hidtil ufaglærte arbejdere i stort antal er blevet uddannet og skolet til fagets arbejde. Specialarbejderforbundets indtræden i smedeforbundet i 1958 er et led i samme arbejdspolitik. De såkaldte seniorværksteder har i så henseende også interesse. Ved disse er der givet arbejdere, som på grund af alder ikke længere kan magte heldagsgerning, mulighed for i et omfang svarende til deres kræfter at yde en indsats til gavn for produktionen.

Arbejdsfreden og indsatsen for produktionen har samfundsmæssigt haft en særlig betydning under de valuta-vanskeligheder, det danske samfund periodisk har været plaget af. Arbejdernes positive indsats har bidraget sit til at bekæmpe valuta-vanskeligheder, hvis farer for alle i samfundet ikke må undervurderes.

I de tre år med arbejdsfred gik arbejdsløsheden i perioder ned til næsten nul. Alle årene efter befrielsen havde der været god beskæftigelse, men i 1956 og 1957 var arbejdsløshedsprocenten dog gennemsnitlig omkring 6 pct. Men fra 1958 gik procenten ned for hvert år og var i 1961 gennemsnitlig 1,1 med 2,8 i december som maksimum og 0,4 i juni som laveste punkt.

Prisniveauet var i stadig opgang. Dyrtidstillæg og det bevægelige lønssystem sammen med konjunkturerne i almindelighed bragte alligevel stigning af reallønnen. Et nyt indslag i lønbilledet har det været, at man adskillige steder er gået over til at indregne dyrtidstillægget i lønnen, hvorved er opnået visse forbedringer. Fra 139 i oktober 1957 (med 100 i april 1939 som udgangspunkt) var reallønnen steget hvert år til 162 i oktober kvartal 1960.

Forbundets kongres i 1959 genspejlede hele denne gode udvikling, og virksomheden godkendtes enstemmigt. Som på tidligere kongresser blev retningslinierne trukket dristigt op

for fremtiden. Bemærkelsesværdigt var, at tillidsmandsbeskyttelsen krævedes udvidet. Baggrunden herfor var forskellige tillidsmandssager, som forbundet vel havde kunnet føre ret godt igennem, men som altså fremkaldte ønsker om mere sikkerhed for de mænd, der i det daglige skulle tale kammeraternes sag. Overfor LO — som De samvirkende Fagforbund efter norsk og svensk mønster efterhånden er ved at gå over til at blive kaldt — udtaltes tilfredshed med, at krav nu var rejst om en gennemgribende revision af septemberforliget.

Preben Bengtsson,
redaktør af „Metal“.

Et, man kan fristes til at sige drilagtigt, problem var opstået i forbindelse med arbejdsugens formindskning til 45 timer. Forbundsledelsen hævdede, at det måtte betyde 8 timers arbejde i 5 dage og 5 timer om lørdagen. Vi må fastholde 8 timers dagen, var motiveringen. Andre ville have adgang til at forlænge arbejdsdagen de første 5 ugedage, så lørdagen kunne blive fridag. Der blev vedtaget, hvad forbundsformanden kaldte en midterlinie, d.v.s. en principiel godkendelse af forbundsledelsens opfattelse.

Forbundsformanden, næstformanden og sekretærerne genvalgte med akklamation. I kongresperioden havde Tage Jensen været konstitueret som lærlingeseekretær, og han blev nu valgt af kongressen. Til ny sekretær i stedet for Nic. Johansen, der på grund af alder ikke ønskede at fortsætte, valgtes Børge Olsen, København.

Meget betydningsfuld og markerende forbundets forståelse af tidens krav var, at kongressen valgte Charles Hansen til sekretær med arbejdskonsulentvirksomhed som speciale. Forbundet blev derved i stand til at medvirke ved de problemer, som den tekniske udvikling med rationalisering og arbejdsstudier medfører.

Halvandet år efter kongressen afgik næstformanden, Viggo Jeppesen, ved døden efter nogen tids alvorlig sygdom. Som næstformand konstitueredes derefter Johs. Berg.

I forbindelse med disse personskifter vil det være naturligt

at nævne, at ved udgangen af 1961 fratrådte Herman Jørgensen efter eget ønske under hensyn til alder fra posten som redaktør af fagbladet »Jern og Metal«. Fra 1944 havde Herman Jørgensen været tilknyttet forbundet og med stor anerkendelse fra alle sider varetaget en række organisatoriske opgaver. Navnlig bør det fremhæves, at han ved sin redaktionsvirksomhed skabte det første moderne fagblad inden for dansk arbejderbevægelse. Til hans efterfølger som redaktør udpegedes »Aktuelt«s hidtidige faglige medarbejder Preben Bengtsson, der yderligere har moderniseret bladet, hvis titel nu er »Metal«.

Ved overenskomstfornyelsen i 1961 kunne man ikke, som det var sket i 1958, i god tid nå til enighed med arbejdsgiverne. Det hele måtte til forligsmanden, som den 21. marts stillede mæglingsforslag.

For første gang kom her nu hovedorganisationernes aftale om gruppeafstemninger i funktion. Afstemningerne i grupperne gav som resultat vedtagelse, undtagen i jern- og metalgruppen samt transportgruppen. For jern og metal var der dog kun en meget ringe stemmeforskel, nemlig 57.949 nej mod 56.911 ja.

Forkastelsen hos jernet var en overraskelse. Mæglingsforslaget indeholdt adskilligt godt. Først og fremmest var der, som

Åbningen af forbundets kongres 1959 i Folkets Hus på Enghavevej, København.

ønsket på kongressen i 1959, en værdifuld udvidelse af tillidsmandsbeskyttelsen. Arbejdstiden rørtes der kun ved på et enkelt lille område, nemlig med 3 timers afkortelse for 2. skiftehold. Mindstebetalingen forhøjedes betydeligt, og der var en kombineret forbedring af søgnehelligdags-betalingen og ferielønnen. Fristen ved individuel opsigelse forlængedes. Desuden var der en god, ny aftale for lærlingene.

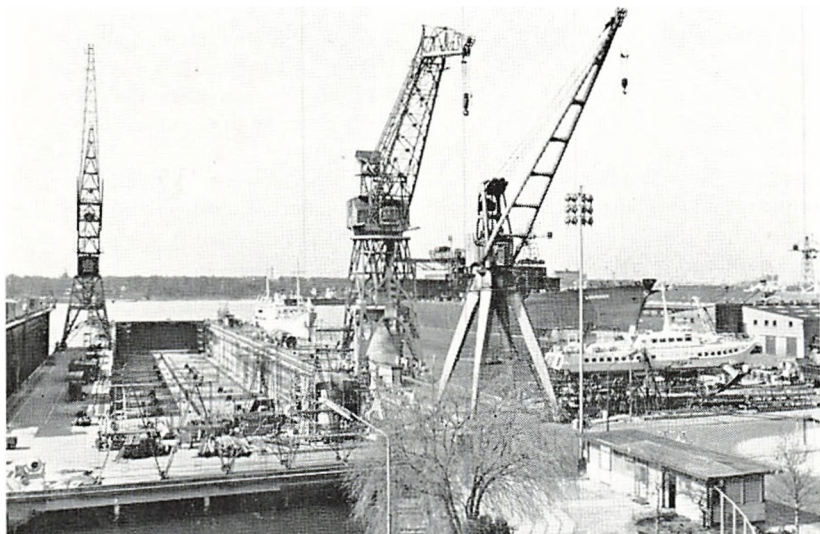
Men forslaget var altså forkastet, og dermed var strejken en kendsgerning. Det samme gjaldt transportgruppen.

Fra venstre og konservative og deres presse krævedes statsindgriben, og kravet herom førtes frem i folketinget. Regeringen var imidlertid stærk nok til at afvise disse krav. I stedet vedtoges en opfordring til ved ny forhandling at få konflikten afsluttet.

Den gruppevis afstemning gjorde det af hensyn til konsekvenserne meget vanskeligt at ændre i de forkastede forslag. Dog lykkedes det at opnå enighed om et par supplerende bestemmelser, bl. a. en forhøjelse af mindstelønnen med en halv snes øre. Ved den derpå følgende afstemning vedtoges det supplerende forslag med 74.104 ja mod 41.018 nej. Smedeforbundets medlemmer gav med 32.771 ja mod 16.621 nej deres kraftige tilslutning. De mange ja-stemmer i anden omgang kan ikke undgå at give en fornemmelse af, at den første forkastelse var lidt af en misforståelse.

Og så sluttede jernets strejke den 4. maj. Den havde varet i 20 dage og omfattet 35.000 medlemmer af smedeforbundet, og der var udbetalt ca. 17 mill. kr. i strejkeunderstøttelse. De arbejdende medlemmer havde betalt hver 120 kr. ialt i ekstra-kontingent, i det hele ca. 3½ mill. kr. Fra LO ydedes til smedeforbundet 1,2 mill. kr. og fra svensk, norsk og finsk metalarbejderforbund 1,6 mill. kr.

For transportgruppens vedkommende mislykkedes det at få et suppleret forslag vedtaget, og strejken vedvarede til 15. maj, da den afsluttedes med mæglingsforslagets ophøjelse til lov. En ny situation opstod ved, at store dele af landbruget de første dage i maj iværksatte et »leveringsstop«, under hvilket adskil-

Danmarks største arbejdsplads, B & W, ligger stille hen – strejken i april 1961 er trådt i kraft.

lige landmænd hældte mælken ud på marken hellere end at lade den komme til forbrugerne. At mange landmænd har vanskeligheder skal ikke bestrides, men overfor landbrugets leveringsstop er det dog berettiget at bemærke, at disse ikke socialdemokratiske landmænds adfærd stiller venstres og konservatives forargelse over arbejdernes strejker i skarp og ubarmhjertig belysning.

Smedeforbundet har både gennem sine vedlagelser på kongresser og møder såvel som i hele sin øvrige virksomhed lagt megen vægt på produktionens udvikling. Forbundet har erkendt, at løn- og arbejdstidskrav samt sociale forbedringer må ses i forhold til produktionens størrelse og vækst. Derfor var det ganske naturligt, at det fremkaldte kritik fra forbundet, at en departementschef havde standset visse produktionsmæssige opgørelser. Hans Rasmussen påtalte dette skarpt. Pressen skrev, at han havde givet den pågældende embedsmand en næse. Det inspirerede »Tvif« til et digt i »Aktuelt« af hvilket vi citerer:

Det var snak om næser,
man betaler for og går,
der er andre næser,
som man sidder ned og får,
ikke af plastic
og kosmetik,
men en bunke næser
grundel gammeldags kritik,
næse i tidsskrift
for „Jern og Metal“,
næse for brug
og mørk'lagte tal,
næser til deling
i departement,
statistisk set
som dårlig kompliment.

Hankeløs blev krukken,
der for længe gik til vands.
Hvis man regner galt,
så gør man regning uden Hans,
smedenes stærke formand
er ej stejl,
men forlanger statistik,
og er der regnefejl,
helst ikke store,
de små de kan gå,
ej statistik,
som fanden fandt på,
kør ikke tall'ne
i hel karrusel,
men lær' at bru'e
en rigtig tabel.

Men det vigtigste var dog, at det fra ministeriet erkendtes, at kravet om bedst mulig produktionsstatistik var berettiget.

De i 1961 skete forbedringer i overenskomsterne betød sammen med det bevægelige lønsystem en forhøjelse af lønningerne, som kan måles derved, at realløns-indekset steg fra 162 i oktober kvartal 1960 til 178 i juli kvartal 1962. At dette ikke havde nogen skadelig indvirkning på beskæftigelsen, dokumenteredes derved, at jernindustriens lave arbejdsløshedsprocent dalede yderligere til 0,6 i 1962. Men visse økonomisk bedre stillede grupper i samfundet benyttede de af arbejderne opnåede fremskridt til, som det fremhævedes i en udtalelse fra LO (De samvirkende Fagforbund) »relativt hemningsløse indkomst-forhøjelser«. Dette måtte uundgåeligt medvirke til at skabe en økonomisk situation, som kunne give anledning til bekymring.

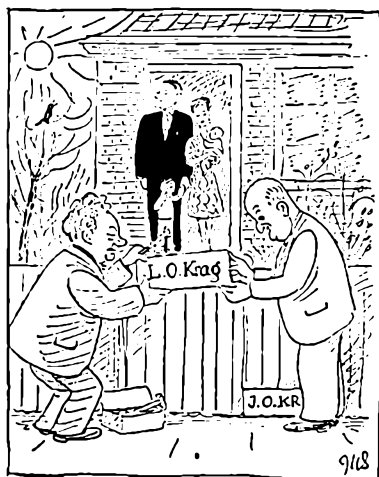
Arbejdsgiverne ønskede at vælte byrderne over på arbejderne. De viste dette ved deres holdning under forhandlingerne i tiden før fornyelse af overenskomsterne i foråret 1963. De krævede overenskomsterne fornyede uden forbedringer, men med dyrtidsreguleringens afskaffelse. Jernindustriens arbejdsgivere havde som et særligt formål at få ram på det bevægelige lønsystem. Arbejdsgivernes holdning karakteriseredes af fagbevægelsens ledelse således: »Man skal lede langt tilbage i

Ikke noget at hente denne gang! Metalarbejdernes forhandlere forlader Sammenslutningens lokaler efter sprængningen af overenskomstforhandlingerne i foråret 1963. Sammenslutningens formand, Knud Bræstrup (til venstre), ser til.

arbejdsmarkedets historie for at finde et mere kynisk standpunkt hos arbejdsgiverne«. Den 18. februar konstaterede forligsmanden det formålsløst at fortsætte forhandlingerne.

Derefter udviklede begivenhederne sig til de foranstaltninger, der betegnedes som »helhedsløsningen«. Disse begivenheder udspillede så tæt op til det 75 års jubilæum, som denne bog er med til at markere, at bogen allerede var i trykken. En egentlig analyse er derfor ikke mulig her, men en kort omtale må med. Det var jo noget nyt, der her skete. I visse henseender kan »helhedsløsningen« i foråret 1963 sammenlignes med det såkaldte »Kanslergade-forlig« i 1933. Det drejede sig i 1963 ligesom 30 år tidligere om i en for hele landet vanskelig situation

Søndag 3. marts. ... I deres glæde over L.O.'s »sejre« med helhedsplanen påtænker Ejler Jensen og Hans Rasmussen at lude statsministeren med et enkelt nyt forbogstav ...

Samarbejdet mellem fagbevægelsen og statsministeren satiriserede Jensenius over i „Berlingske Tidende“.

at finde en løsning, der ydede bistand til dem, der havde særlig krav derpå, og som samtidig var til hele samfundets gavn. Men, som det er sagt, »historien gentager sig på en anden måde«. Og der var også adskilligt, som var forskelligt fra dengang. 1963 adskilte sig ikke mindst fra 1933 ved, at der ikke i 1963 var et landsting med VK-flertal.

Ved en omtale af »helheds-løsningen« bør som den første kendsgerning anføres, at statsminister Jens Otto Krag allerede den 4. januar havde indkaldt erhvervenes og arbejdsmarkedets repræsentanter til et møde, hvor han omtalte de forskellige

økonomiske problemer og fremhævede det ønskelige i en helhedsløsning, der omfattede både lønninger og landbrugets forhold m. m. En halv snes dage senere havde statsministeren et møde med de fire demokratiske partiers repræsentanter om de samme spørgsmål. På begge møder var der tilslutning i almindelighed til en helhedsløsning. Men det går jo ofte sådan, at en tilslutning i almindelighed fordufter i den blå luft, når man kommer til de reelle enkeltheder.

Da forligsmanden havde opgivet fortsatte forhandlinger om arbejdssituationen, tog regeringen initiativet. Resultatet heraf blev den 25. februar forelagt folketinget i form af 12 lovforslag.

Af mest direkte interesse for fagbevægelsen var forslaget om forlængelse for 2 år af de i 1963 udløbende faglige overenskomster. I forslaget bestemtes, at ændringer, som parterne var enige om før lovens ikrafttræden, indføjedes i de forlængede overenskomster. Videre bestemtes, at der i det første af de 2 år skulle ske en forhøjelse til de lavtlønnede inden for en

samlet beløbsramme af 68 millioner kroner. For det andet år blev der adgang til generelle forhøjelser indenfor et samlet beløb af 139 mill. kr.

Fagbevægelsens ledere har gang på gang, som det er omtalt tidligere i nærværende bog, vist deres dybt alvorlige uvilje mod statsindgreb i arbejdsmarkedets overenskomstforhandlinger. Når fagbevægelsens ledere alligevel gav deres tilslutning til det foreslåede statsindgreb, så var der for den nøgterne iagttagelse intet overraskende heri.

For det første var selve situationen sådan, at man efter arbejdsgivernes nej-politik måtte regne med en større arbejdsstandsning som sandsynlig. Af nogle var det antydnet, at arbejdsgiverne tilsigtede netop dette. Men derved kunne meget let opstå en situation, der enten medførte tvungen voldgift eller forlængelse af overenskomsterne uden nogen ændring.

Det foreliggende forslag havde imidlertid intet med tvungen voldgift at gøre, og ejheller var der tale om uændret forlængelse. Tværtimod skete med det samme en af arbejderne meget

Statsminister
J. O. Krag
forhandler
med forbunds-
formændene
Eiler Jensen og
Hans Rasmussen
om „helheds-
løsningen“ af
landets
økonomiske
forhold i
foråret 1963.

ønsket forhøjelse af de lave lønninger. Og i løbet af et år kom der generelle lønforhøjelser.

Hertil kom, at de øvrige 11 forslag i »helhedsløsningen« indeholdt flere særdeles værdifulde sociale goder. Kort kan nævnes: forhøjelse af sygedagpenge, forhøjet folkepension og tilsagn om forslag til efterløn samt huslejeregulering i nybyggeri. Indirekte var det tillige af største betydning for fagbevægelsens bedømmelse, at der også var forslag om pris- og avancementstop, om udbyttebegrænsning og om skærpelse af loven angående indseende med priser. Videre var der tre forslag angående bistand til landbruget samt et forslag om tjenestemandslønningerne og endelig forslag angående en tidligere aftalt skattenedsættelse samt et deraf fremkaldt forslag om bunden opsparing.

»Helhedsløsningen« havde en social linie og rettede reelt på noget af den lønmæssige skævhed, der i de to foregående år var opstået til ugunst for de små indtægter.

Under folketingets behandling af forslagene fastholdt stats-

ministeren, at de måtte betragtes som en helhed, hvor totalbilledet ikke kunne ændres, selv om regeringen var villig til forhandling om enkeltheder.

De 12 lovforslag vedtoges da også praktisk talt uændret. Venstre og konservative samt de uafhængige gik mod overenskomstforlængelsen og enkelte andre forslag. De kritiserede bl. a., at forslagene var kommet til verden efter et samarbejde mellem statsministeren og fagbevægelsens ledere, og det kritiseredes også, at en af disse ledere, Hans Rasmussen, i folketinget var socialdemokratiets ordfører om forslagene. Den bor-

AF EN LILLE MANDS DAGBOG

La-dag 9 marts ... L.O. som i år agter at genindføre 1. maj-optøget, er ved at indøve fanebærere L. O. Krag i det rette fodslag ...

Endnu en Jensenius-kommentar til »helhedsløsningen«.

Udsnit af det store møde den 18. marts 1963, hvor smedeforbundets hovedbestyrelse, afdelingsformænd og -kasserere gav overvældende tilslutning til, at fagbevægelsen var gået ind for »helhedsløsningen«.

gerlige oppositions holdning kan måske ikke lorundre så meget. Mere mærkeligt var, at Socialistisk Folkeparti — tilsyneladende efter nogen vaklen — slog følge med VK-partierne. Hverken SF eller kommunisterne havde dog held med deres forsøg på agitation blandt arbejderne mod »helhedsløsningen«. I folketinget gennemførtes overenskomstforlængelsen med 90 stemmer (socialdemokrater, radikale og de to grønlandske medlemmer) mod 87 stemmer fra alle de andre partier. »Helhedsløsningen«s øvrige forslag vedtoges med noget forskelligt flertal, idet oppositionspartierne delte sig og snart stemte henholdsvis ja eller nej eller svarede stemmer ikke.

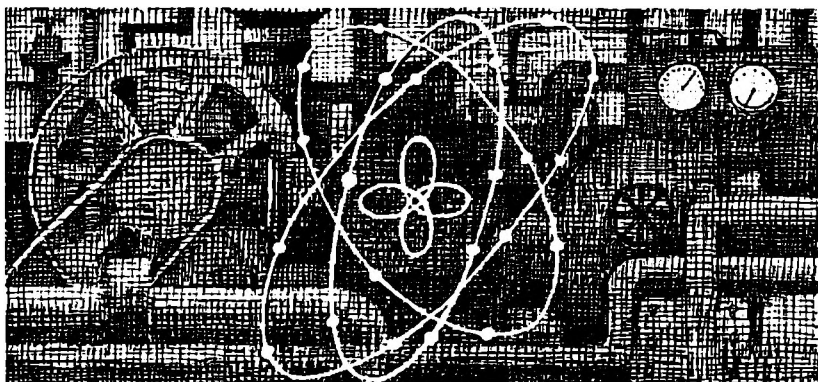
Det er næppe urigtigt at sige, at befolkningen i almindelighed modtog »helhedsløsningen« godt. Her er der særlig grund til at fremhæve, at de fagorganiserede arbejdere gav aldeles overvældende tilslutning til den indsats, der var ydet af fagbevægelsen og regeringen.

Som et eksempel på, hvad overenskomstforlængelsen betød i penge, skal her blot nævnes, at i henhold til loven forhøjedes i jernindustrien mindstebetalingen fra 1. marts 1963 med 42 øre pr. time til 276 øre plus dyrtidstillæg. Fra 1. marts 1964 fast-

sattes en yderligere forhøjelse på 11 øre til alle timelønninger. Feriebetalingen forhøjedes med $\frac{3}{4}$ pct. fra 1. marts 1964.

På et møde den 18. marts mellem hovedbestyrelsen for smedeforbundet og samtlige afdelingsformænd og -kasserere blev med alle stemmer mod 11 vedtaget en udtalelse, hvori formandsmødet udtalte anerkendelse til regeringen, fordi den — trods både arbejdsgivernes og oppositionens modstand — stod fast på sine forslag til en »helhedsløsning« med social balance. Udtalelsen sluttede med at fremhæve, at man i den gennemførte lovgivning så en fornyet bekræftelse på værdien af intimt samarbejde mellem fagbevægelsen og socialdemokratiet.

Hertil kan vel føjes, at begivenhederne i foråret 1963 tillige viste, at rigtigt tilrettelagt planøkonomi — thi »helhedsløsningen« er jo det hidtil største eksempel på praktisk planøkonomi i Danmark — både kan fremme social retfærdighed og gavne samfundet i sin helhed.

De 75 år

DET begyndte med otte mænd, der samledes i et lille lokale i Rømersgade 22. De var beslutsomme, men dog varsomme med, hvad de foretog sig. Vi ved, at der i hvert fald blandt dem var et par stykker med en ildsjæl, medens andre havde den sammenbidte vilje, der skal til for at bryde gennem stærke skranke. De havde alle, trods deres ungdom, nogen erfaring bag sig. Hvis de ikke selv havde været med fra 1873, da den første fagforening af smede dannedes, så vidste de dog fra andre, hvor trælsom vejen havde været. Og de fleste af de otte havde egne erfaringer fra den bitre kamp i 1885, om hvilken H. P. Hansen skrev, at han ved sin ankomst til København i 1886 så de efter nederlaget året forud fra deres arbejdspladser »udsmidte arbejdere vandre rundt som små flokke forsultne, forjagede og forkræmte ulve«.

Det sviende nederlag dengang havde vel bidraget sit til, at smedene var kommet bagefter andre håndværksfag med at danne landsforbund. Men den 20. august 1888 skred den lille gruppe mænd til værket. Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund oprettedes.

Man sang meget i hine dage i arbejderbevægelsen. Men

Fra forhandlingerne i oktober 1962 angående smedeforbundets strejke mod A/S Frichs på grund af uenighed om akkordforhøjelser. Langs væggen fra venstre: Fællestillidsmand Hans Jørgensen, afdelingsformand Georg Sørensen samt fra forbundet næstformand Johs. Berg, forbundsformand Hans Rasmussen og sekretær Høiland Andersen.

ingen af referaterne fra det stiftende møde fortæller om nogen sang. De var jo da også kun otte mand. Men der har været mange andre lejligheder, hvor smede har sunget, og blandt sangene har været den gamle kampsang med den profetiske linie: »en bygning vi rejser til skærm for vor nød«. De otte mænd lagde stilfærdigt et solidt grundlag, på hvilket de danske smede har bygget en skærm, der har lukket nød ude og givet varme og hygge.

Det er visseligen blevet en stor bygning, de danske smede har rejst. De 6 afdelinger med 1.000 medlemmer er blevet til over 100 afdelinger med over 79.000 medlemmer. Økonomisk er forbundet vel konsolideret. En kendsgerning, som den at forbundet i 1961 kunne udrede over 17 mill. kr. til strejkeunderstøttelse, indbefattet ca. 6 mill. kr. der kom fra andre fagorganisationer, herunder de skandinaviske broderorganisationer, og som ekstra-kontingent, taler i så henseende et helt overbevisende sprog. Og for at blive ved billedet med »bygningen«, så er forbundets virksomhed blevet så stor, at der nu planlægges en ny smedehøjborg på terrænet ved søerne i København.

Men det er dog kun de ydre rammer. Det væsentlige er, hvad der er udrettet for at løfte og forbedre medlemmernes kår. Det er ikke muligt statistisk at konstatere, hvor meget bedre lønnen for i dag er for et medlem af forbundet i forhold til 1888. Det er

dog ingen overdrivelse at fastslå, at der er sket adskilligt mere end en fordobling af reallønnen. Hertil må føjes arbejdstidens forkortelse fra vel 65—70 timer ugentlig til 45 timer. Og så er der værdifulde fremskridt, der samlet betegnes som »sociale goder«: 3 ugers ferie, løn under sygdom, søgnehelligdags-betaling, ret til varsel ved afskedigelse, tillidsmandsordning og tillidsmændenes beskyttelse — for blot at nævne noget. Glemmes må slet ikke de bedre kår for lærlingene og det, der er opnået for jernets kvindelige arbejdere.

Den usselt lønnede smedevend, der var uden ret på arbejdspladsen, og som kunne fyres på stående fod — han er ikke mere. Nationalmuseet udgav i 1952 en bog med titlen »Smeden, kulturbilleder fra tiden omkring århundredskiftet«, der gengav en del af de levnedsskildringer, som ældre smede på museets opfordring havde indsendt til dette. I et forord til bogen skrev museets direktør, professor Johs. Brøndsted: »denne bog om smeden taler ikke om nogen tabt guldalder, tværtimod«. Ja, *tværtimod*. De gamle dage var ikke gode dage.

Der er sket en forandring, som er en forvandling. Meget er opnået i kraft af større produktion, men hvem tør med sikker-

Fra én af de mange virksomhedskonferencer med deltagelse af repræsentanter for bedriftsledelse, funktionærer og arbejdere, hvor man bl. a. beskæftigede sig med emnet: arbejdspladsen og fremtiden. Her konference på „Marienlyst“, foråret 1963.

Tre smede som blev ministre: Kai Lindberg, Chr. Christiansen og Kaj Bundvad.

hed sige, at smedevenden uden organisation ville have fået en rimelig del af udbyttet af den øgede produktion. Mon vi ikke alle tvivler?

Jernets arbejdere har opnået fremskridtene, fordi de forstod sammenholdets nødvendighed. De danske smede har i gerning altid vist sig solidariske med kammerater i udland og i hjemlandet. Inden for den danske arbejderbevægelse har smedene været på plads i rækkerne og taget deres part af byrderne til gavn for både standsfællerne og dem selv.

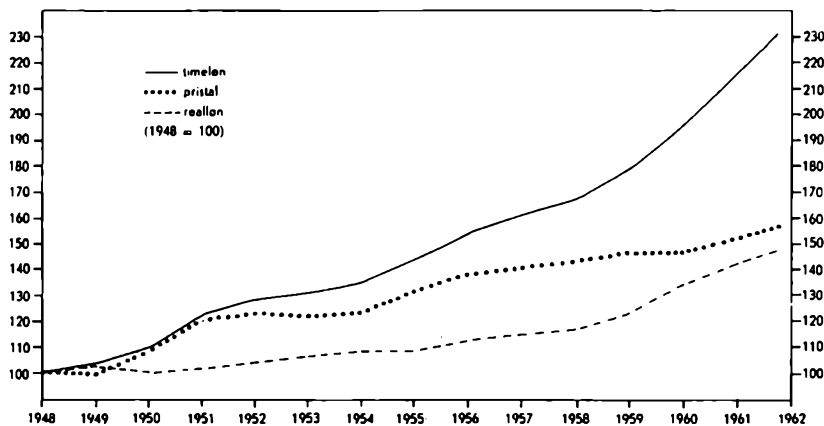
Smeden er placeret smukt i dansk arbejderbevægelse. I en af denne bogs kapitler er fortalt om, hvordan lensgreven, der var trafikminister ved århundredskiftet, ikke ville forhandle med smedenes repræsentanter. I dag sidder smeden Kai Lindberg i trafikministerens stol. En anden smed, Kaj Bundvad, har den lige så vigtige post som social- og arbejdsminister. En af forbundets tidligere formænd, Johs. Kjærboel, var som mangeårigt medlem af regeringen anerkendt som en af landets dygtigste administratorer. En århusiansk smed, Chr. Christiansen, viste som fiskeriminister en evne til nyskabelse, dette erhverv fuldt ud har værdsat.

Som en kuriøs episode er i et af denne bogs kapitler berettet, hvordan smedenes afdelingsformand i Nakskov måtte møde for byens fine borgmester og modtage en »advarsel for betleri«, fordi han havde fået bidrag af venligsindede borgere under en

konflikt. På borgmesterstolen i Nakskov har senere i næsten tre årtier siddet en smed. Han er en af de mange af forbundets medlemmer, der har fået deres bys højeste tillidshverv betroet. Listen over smede i borgmesterstolen ser sådan ud: Overborgmester Sigvard Munk, København, borgmestrene Anders Andersen, Sønderborg, Marius Andersen, Ålborg, H. P. Christensen, Århus, Peder Christensen, Helsingør, Åge Christensen, Silkeborg, Alfred Ebsen, Maribo, H. Chr. Hansen, Middelfart, Harald Jensen, Frederikshavn, Holger Larsen, Odense, Marinus Larsen, Rudkøbing, Vilh. Melgaard, Slagelse, Morten Mortensen, Esbjerg, Marius Nielsen, Nakskov, L. Bie Rasmussen, Skanderborg, Sigurd Schytz, Helsingør, Magnus Simonsen, Hobro, O. A. Mertins Struck, Korsør, Svend Thingholm, Randers og Vilhelm Werner, Odense.

Det er meget utilfredsstillende kun at nævne nogle få navne, som det her er sket. Hvis det var rigtigt, burde der have været side op og side ned med navne på medlemmer af forbundet, som inden for dette eller i arbejderbevægelsen i almindelighed har udført stor og værdifuld gerning. Frem for alt bør de mange tusinder huskes, som påtog sig tillidsmandens byrdefulde og ofte utaknemlige gerning.

REALLØNNENS UDVIKLING

Grafisk fremstilling, der viser udviklingen i den gennemsnitlige timefortjeneste (ubrudte linie), prisniveauet (punkterede linie) og den heril svarende realløn (brudte linie). Den er fremstillet på grundlag af Sammenslutningens statistik, omregnet med basis i oktober kvartal 1948. Hvert årstal er for oktober kvartal, dog for 1962 juli kvartal.

Hovedbestyrelsen for Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund ved 75 års jubilæet i 1963. – Forreste række fra venstre: Sekretær Børge Olsen. Jørgen Bille, Kbhvns. afd. 9. Sekretær Arne Jensen. Hovedkasserer Chr. Carlsson. Forbundsformand Hans Rasmussen. Næstformand Johs. Berg. Sekretær E. Høiland Andersen. Carl Larsen, Kbhvns. afd. 11. Sekretær Tage Jensen. – Mellemste række fra venstre: Georg Sørensen, Århus. Hjalmar Jensen, Kbhvns. afd. 7. E. Nicolaisen, Kbhvns. afd. 2. Poul Hjorth, Kbhvns. afd. 6. Sekretær Chr. Olsen, Metalarbejdernes Centralafd. K. Anker Nielsen, Helsingør. Poul Nielsen, Nakskov. A. Broholm Larsen, Kbhvns. afd. 8. Ejnar Larsen, Kbhvns. afd. 10. Axel Lund, Næstved. – Bageste række fra venstre: N. Graae Hansen, Svendborg. Hans L. Olsen, Haderslev. Aage Bressendorf, Kbhvns. afd. 17. Julius Nielsen, Kbhvns. afd. 18. Carl Johansen, Kbhvns. afd. 13. Anker Hansen Vejle. Holger Lundgren, Rønne. Gunnar Næsborg, Ålborg. Sekretær Charles Hansen. Distriktssekretær Aage Madsen. – På fotoet mangler: Svend Hansen, Odense. Sigfrød Jøssen, Esbjerg. Sekretær Janus Jensen.

Hver enkelt af dem har været med til at bære sten til jernets arbejderes enkle, men solide bygning. De glemmes ikke, selv om det er visse navne, der står i forgrunden og derfor nævnes.

I 75-året kan smedeforbundet med tilfredshed se tilbage. Det er også rigtigt og rimeligt at se tilbage. Men fremtiden gælder mere end fortiden. Og det vil være i overensstemmelse med alle traditioner fra de svundne 75 år, at smedeforbundet stikker retningslinier ud for de nye mål, der skal nås. Blandt disse står vel ønsket om efterløn med en særlig understregning.

For alt er jo ikke godt, end sige fuldent, fordi meget er nået.

Nye tider kræver også nye tanker. Mon der er nogen industri, der har oplevet en udvikling som jern og metal i disse 75 år? Fra dampmaskinernes tid er vi nået til den oliedrevne motor og derfra til det atom-drevne kraftværk. Smedens gerning er på mange måder anderledes i dag end i 1888. Kan der siges danske smede- og maskinarbejdere en større kompliment, end at alle — også arbejdsgiverne — erkender, at de har formået at tilpasse sig og udnytte den storslåede tekniske udvikling.

Ja, der kan gives dem en skønnere kompliment, nemlig den, at under tilpasningen til udviklingen og under de bedre kår, så er smeden nu den samme som før, når det gælder at ville social retfærdighed. Måske lægger smeden nu lidt andet i ordet socialisme, end mændene i 1888 gjorde det. Men kernen er den samme: et samfund, hvor menneskene lever i fred og frihed og får deres retfærdige andel af det, de med deres arbejde er med til at frembringe.

Det virkede Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund for i 75 år. Fremefter gælder det at fæstne og bevare det opnåede og at benytte den øgede styrke til ny fremmarch.

DSMF's MEDLEMSTAL GENNEM DE 75 ÅR

Ved forbundets start i 1888	...	1.008	medlemmer
Ved 25 års jubilæet i 1913	...	12.219	medlemmer
Ved 50 års jubilæet i 1938	...	36.653	medlemmer
Ved 75 års jubilæet i 1963	...	79.461	medlemmer

Navne-register

- Amstrup, D., 122, 135.
 Andersen, Anders, 187.
 — Marius, 187.
 — Peter, 100, 101, 120, 122.
 — E. Høiland, 153, 158, 184, 188.
 Aspengren, Tor, 139.
 Baker, Josephine, 149.
 Bengtsson, Preben, 172, 173.
 Berg, Johs, 122, 135, 136, 172, 177,
 184, 188.
 Bille, Jørgen, 188.
 Bjørklund, Alfr., 113.
 Brenner, Otto, 139.
 Bressendorf, Aage, 188.
 Bræstrup, Knud, 177.
 Brøndsted, Johs., 185.
 Bundvad, Kaj, 186.
 Bærentzen, Vilh., 168.
 Burmeister & Wain A/S, 20, 21, 22, 23,
 27, 33, 44, 46, 47, 48, 63, 67, 79,
 96, 175.
 Carlsson, Chr., 131, 133, 135, 140, 188.
 Christensen, H. P., 187.
 — Jul., 16.
 — Ludvig, 103.
 — Peder, 13, 86, 187.
 — Vilh., 84, 100, 122.
 — Åge, 187.
 Christian X, 72.
 Christiansen, Chr. 186.
 Deuntzer, 43.
 Douglass, Harry, 139.
 Ebsen, Alfred, 187.
 Eichhoff, 27.
 Estrup, 28.
 Geleff, P., 24.
 Graedel, Ad., 139.
 Hansen, Anker, 185.
 — Charles, 159, 172, 188.
 — H. C., 157, 165.
 — H. Chr., 187.
 — H. P., 36, 37, 38, 41, 183.
 — I. A., 44, 45, 46, 47, 49, 58,
 64, 65, 77, 84, 85, 93, 128.
 — Leonhard, 65, 74, 84, 85, 99,
 100.
 — N. Graae, 188.
 — Svend, 169.
 Helsingør Skibsværft, 32, 39, 63.
 Hitler, Adolf, 89, 97, 104, 105, 106,
 111, 113, 114, 122.
 Hjørth, Poul, 188.
 Hurop, F., 11, 12, 25, 34, 35, 36,
 37, 38.
 Hültemeyer, 31.
 Ibori, 131.
 Ilg, Konrad, 103, 139.
 Jensen, Arne, 159, 163, 188.
 — Carl P., 157, 158.
 — Eiler, 179, 181.
 — Harald, 187.
 — Hjalmar, 188.
 — Janus, 158.
 — Tage, 159, 172, 188.
 Jeppesen, Viggo, 103, 131, 134, 135,
 172.

- Johansen, A., 53, 112.
 — Carl, 188.
 — Nic., 145, 172.
 Juul-Rysensteen, 49, 50.
 Jørgensen, H. C., 87.
 — Hans, 184.
 — Herman, 6, 173.
 — Jørgen, 160.
 Kampmann, Viggo, 163.
 Kjærbøl, Johs., 84, 85, 87, 93, 96,
 97, 99, 103, 108, 109, 165, 186.
 Krag, Jens Otto, 178, 179, 181.
 Kristensen, Knud, 144.
 Larsen, A. Broholm, 188.
 — Carl, 118, 188.
 — Chr., 164.
 — Ejnar, 188.
 — Holger, 187.
 — Marinus, 187.
 Liebe, O., 46, 72.
 Liljestrøm, Vald., 139.
 Lindberg, Kai, 186.
 Lund, Axel, 56, 188.
 — Carl, 56.
 — Hartvig, 56.
 — Kai, 56.
 Lundbye, Niels, 49
 Lundgren, Holger, 188.
 Lyngsie, M. C., 49, 58, 82, 83, 93.
 Madsen, Aage, 152, 188.
 Madsen-Mygdal, 90.
 Marx, Karl, 33.
 Meile, Kai, 169.
 Meldgaard, Vilh., 187.
 Meyer, A. C., 24.
 Mortensen, Morten, 187.
 Munk, Sigvard, 85, 187.
 Møller, Charles, 14, 34.
 Neergaard, N., 25.
 Nicolaisen, E., 188.
 Nielsen, kommandør, 46, 47.
 — Anker, 188.
 — Edv., 170.
 — Julius, 188.
 — Marius, 187.
 — N. P., 12, 16.
 — O. Winther, 170.
 — Paul, 188.
 Nilsson, Nils, 76.
 — Åke, 139.
 Närvännan, Onni, 139.
 Næsborg, Gunnar, 188.
 Olsen, Børge, 158, 172, 188.
 — Chr., 188.
 — Frejlif, 35.
 — Gustav, 16.
 — Hans. L., 188.
 — Sofus, 12, 16.
 — Vald., 10, 11, 16, 25, 29, 34, 35.
 Pedersen, Emil, 168.
 Petersen, Adam, 23, 24.
 — Alfred, 183.
 — Elias, 13.
 — Hans, 32.
 — Harald, 14.
 Pio, Louis, 19, 22, 24.
 Rahder, Hans, 129.
 Rasmussen, Hans, 100, 122, 126, 127,
 128, 129, 130, 131, 132, 133,
 134, 139, 140, 143, 144, 146,
 150, 156, 157, 158, 159, 162,
 163, 164, 167, 175, 177, 178,
 179, 180, 184, 188.
 — L. Bie, 187.
 Richter, W. Z., 24.
 Roosevelt, Franklin D., 89.
 Sabroe, Peter, 13.
 Schytz, Sigurd, 187.
 Simonsen, Magnus, 187.
 Stalin, Josef, 111, 113.
 Stauning, Th., 72, 80, 103.
 Struck, O. A. Mertins, 187.
 Svendsen, S. A., 100, 103.
 Sørensen, Carl Winther, 68.
 — Georg, 184, 188.
 Thingholm, Svend, 187.
 Tietgen, C. F., 29.
 Weber, Fritz, 12, 13, 15.
 Werner, Vilh., 187.
 Wivel, Viggo, 140.
 Wolf, Otto, 112, 135.
 Zahle, Th., 72.
 Zuzuki, 131.

Indholdsfortegnelse

Forord af forbundsformand Hans Rasmussen	5
Indledning	7
Pionererne mødes	9
<i>1888.</i> De skandinaviske kongressers betydning. — 8 smede repræsenterende ca. 1000 medlemmer starter landsforbundet af smede og maskinarbejdere, Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund, med Valdemar Olsen som formand. — Pionererne.	
Smeden. Digt af Johs. V. Jensen	18
Før forbundet blev til	19
<i>1871.</i> Første lockout i Danmark, der foranlediger det første store socialistiske møde her i landet. — Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening af 1873. — Medgangsår.	
<i>1884.</i> Efter kort strejke hos et firma gennemføres minimalløn på 27 øre i timen. — Der dannes afdelinger i provinsen.	
<i>1885.</i> Fabrikantforeningen i jernindustrien dannes og lockouter 24 virksomheder med 865 arbejdere. Venstreblade og landboere støtter de lockoutede. — Skruebrækkere importeres, og der dannes en skruebrækkerforening „Smede- og Maskinarbejdernes Forening af 1885“.	
»En ond ånd«	31
<i>1888.</i> Fabrikant Hüttelemeier og skruebrækkerforeningen.	
<i>1890.</i> Burmeister & Wain's forbud mod 1. maj som demonstrationsdag. — Konflikter hos Scandia, Randers, og Phønix, Odense. — Ferd. Hurop bliver formand.	
<i>1891.</i> Kongressen i Odense.	
<i>1892.</i> H. P. Hansen afløser Ferd. Hurop som formand.	
<i>1893.</i> Gensidighedsoverenskomst med Tysk Metalarbejderforbund vedrørende rejseunderstøttelse.	
<i>1895.</i> Lockout i Århus for indførelse af „arbejdskontrakt“.	

1896—97. Lockout på Helsingør skibsværft, Ålborg, Odense og Slagelse.

1898. Smedeforbundet køber ejendom i Larslejsstræde.

Den første overenskomst 43

1899. Storlockout, hvis resultat bliver „Septemberforliget“. — I. A. Hansen vælges som formand.

1900. I. A. Hansen opnår enighed med „kommandøren“ om den første overenskomst.

Langtids-aftaler 51

1902. Overenskomsten forlænges til 1905. — Forbedring af tillidsmandsinstitutionen.

1903. A. Johansen vælges som hovedkasserer. — Internationalt Metalarbejderforbund.

1910. Forlængelse af overenskomsten til 1916. — Overenskomstmæssig ret til 3 dages ferie, men for egen regning. — „Fagoppositionens Sammenslutning“.

1912. Kartellet „Centralorganisationen af Metalarbejdere i Danmark“ oprettes.

1914. Krigsindustrien giver god beskæftigelse. — Krigstiden medfører store prisstigninger.

De mest bevægede år 61

1916. Larslejsstræde-bygningen afhændes, og der opføres en ny smedeborg på Gammel Kongevej 6.

1917. Kongressen behandler urafstemningen om landsoverenskomster. — Tillidsvotum til I. A. Hansen vedtages. — 15 pct. smede arbejdsløse.

1919. Fælles overenskomst gennemført første gang for hele metalarbejderkartellet. — Arbejdstidsforkortelse til 8½ time for ugens første dage. — 8 timers dagen træder i kraft for jernindustrien i oktober s. å. — Syndikalisterne og den ulovlige strejke på Københavns Flydedok. — Københavns Metalarbejderforbund.

1920. Christian X begår kupforsøg, som af arbejderne besvares med generalstrejke. — Kongen må fjerne kupministrene. — I jernindustrien opnås fagligt forlig.

Så kom lockouterne 75

1921—22. To lockouter slutter med lønreduktioner. — Lønnen op og ned i forhold til pristallet.

1923. Kongressen beslutter, at lærlingene organiseres som underafdeling i forbundet.

1925. Storlockout omfattende ca. 100.000 arbejdere fra hele arbejdsmarkedet.

1926. Kongres. — I. A. Hansen dør, og Johs. Kjærbøl bliver forbundsformand. — 2 måneders opsigelsesvarsel opnås for tillidsmændene. — Der indføres værkstedstekniske samråd.

1928. Fællesudvalg af arbejdere og arbejdsgivere vedrørende kontrol med lærlingeuddannelse. — Tillidsmandsordningen kommer til også at omfatte fellestillidsmændene.

Modsætningsfyldt 10 år 89

1929. Økonomisk verdenskrise. — Madsen-Mygdals „Tugthuslov“.

1931. Der opnås 1 uges sommerferie med løn. — Ekstraordinær kongres med kommunistisk opposition. — Arbejdsløsheden stiger fra 1931—33 til henved 30 pct. indenfor jernindustrien.

1932. Kjærbøl bliver medlem af et 3-mands udvalg til undersøgelse af Burmeister & Wain's forhold.

1933. Kanslergade-forliget, der bl. a. omfatter forbud mod arbejdsgivernes varslede storlockout med krav om 20 pct. lønreduktion.

1934. Overenskomsten forlænges til 1937.

1935. Kongressen opfordrer til oprettelse af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. — Kjærbøl udnævnes til handelsminister, og Peter Andersen vælges til formand, Vilh. Christensen som næstformand og Hans Rasmussen sekretær.

1937. Forligsmandsforslag med visse forbedringer vedtages. — Arbejdsløshedslovgivningen ændres til det bedre. — Lov mod overarbejde. — Ny lærlingelov.

1938. Ferielov sikrer arbejderne 2 ugers ferie med 4 pct. af årsfortjenesten som ferieløn. Smedeforbundets 50 års jubilæumskongres er stolt af resultaterne.

Fem trælse år 105

1940. 9. april. Hitlers okkupation af Danmark. — Fagforbundenes aktionsfrihed begrænses, lov om arbejdsforhold m. m. — Lønstop. — Smedelærling som første sabotør.

1941. Kongressen kræver bl. a. prisstigninger standset og lønskatten afskaffet. — Hovedkasserer A. Johansen fratræder, og Otto Wolf vælges i stedet. — Tysklands-arbejderne.

1943. Arbejds- og forligsnævnet. — Megen sabotage i jernindustrien.

1944. På kongressen fratræder Peter Andersen og Vilh. Christensen. Hans Rasmussen vælges til formand og Viggo Jeppesen til næstformand. — Lærlingene tilkendes 12 øre mere pr. time i dyrtidstillæg og kommer under overenskomstbestemmelserne.

Opgør og ny start 125

1945. Grundet på mangel af faglig arbejdskraft oprettes aftale om ufaglærtes ret til faglærtes arbejde. — Smedeforbundets ledelse i efterkrigsårene. — Hans Rasmussens formandsgerning; også som den vurderes af modstandere. — Ekstraordinær kongres med tillid til ledelsen

1946. Der opnås en forhøjelse af dyrtidstillægget på henholdsvis 13 og 18 øre og blandt andet påtaleret overfor urimeligheder ved antagelse og afskedigelse.

Noget hjem hver gang 143

1947. Genopbygningen. — Marshallplanen. — Industriproduktionen stiger med 10 pct. på et år. — Det radikale venstres lovforslag om tvungen voldgift. — Arbejdsgiverforsøg på at stavnsbinde arbejderne til virksomhederne. — Oprettelse af samarbejdsudvalg.

1948. Hård kamp om overenskomst. — Med lønudligning nedsættes arbejdstiden på 3. skift til 7 timer. — Feriegodtgørelse under sygdom. — Lærlingelønningerne forbedret.

1950. Opsigelsesvarsler på henholdsvis 7 og 14 dage.

1952. Urafstemning på værkstederne vedrørende overenskomsten. — 3 ugers ferie.

1954. Betaling for 9½ „skæve“ helligdage. — Forhøjelse af minimal- og timelønninger, større skifteholdstillæg og højere dagpenge ved ulykkestilfælde.

Et mærkeligt år 155

1956. Arbejdsgiverne afviser fagorganisationernes krav. — Strejke på 12 virksomheder indenfor jernindustrien. — Benzinstrejken og typografstrejken. — Statsindgreb. — Et forligsforslag forkastes og ophøjes til lov. — Sygелøn indføres. — „Situationens generalstab“. — Revision af lærlingeloven, dagundervisning samt større bemyndigelse til faglige udvalg og lærlingevoldgiftsretten. — Organisationsstrukturen.

1957. Nye forhandlingsregler.

45 timers uge 167

1958. Overenskomsten bringer 3 års arbejdsfred og lønmæssige forbedringer. — 8 timers dagen passerer. — Arbejdstiden forkortes til 45 timer pr. uge. — Smedeforbundets støtte til virksomhedernes afsætningsmuligheder.

1959. Revision af Septemberforliget.

1960. Efter Viggo Jeppesens død konstitueres Johs. Berg som næstformand.

1961. Ved overenskomstfornyelsen opnås bl. a. 3 timers afkortelse for 2. skiftehold. — Forbedring af søgnehelligdagsbetaling og ferieløn. — Udvidelse af tillidsmandsbeskyttelse. — Kritik af departementschef, som standser produktionsmæssig opgørelse. — International Metalarbejderforbund omfatter 30 lande med 8 mill. medlemmer.

1962. Udover hovedoverenskomsten med Sammenslutningen har smedeforbundet ca. 1300 lokal-overenskomster samt 20 på forskellige områder.

1963. Overenskomstforhandlingerne brister efter arbejdsgiverangreb på det bevægelige lønsystem. — Forligsmanden giver op efter fortsat arbejdsgiver-stejlhed. — Regeringen og fagbevægelsen enes om økonomisk helhedsløsning med socialt sigte.

De 75 år	183
Smedenens stolte organisationsbygning. — Hvad der nåedes i de 75 år for medlemmerne. — Smede som ministre og borgmestre. — Gamle dage var ikke gode dage. — Fremskridtene for danske smede er opnået ved deres ubrydelige sammenhold. — Smedeforbundet har nye opgaver, som venter at blive løst.	
DSMF's medlemstal	190
Navneliste	191
Indhold	193

